

๖๖๖ ความคิดใหม่ในการ
พัฒนาประเทศ

โรงเรียนบ้านนอกแบบนี้ ยังมีอีกมาก ใน ชนบทไทย 22

ChangeFusion

เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike

BY-NC-SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทั้งหมดไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โทร. ๒๒๑๖๐๐๔, ๒๒๑๖๑๑๑ ต่อ ๑๒๕

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี
และการจัดนิทรรศการ “ชนบทไทย 22”

นพชัย แดงดีเลิศ : แบบปก
จำลอง พันธุ์ไม้ : บรรณาธิการ

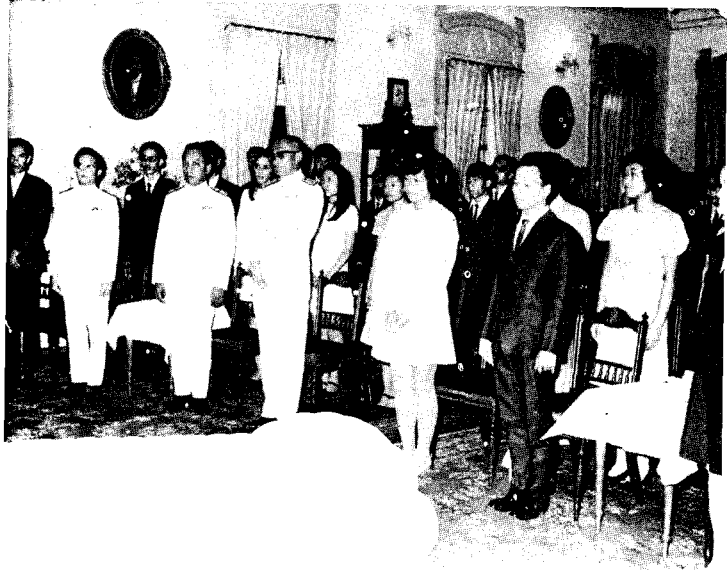

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์

๓๘๔/๕ ตรอกมาตานุสรณ์ บางคอแหลม กรุงเทพฯ

นายกิตติ สัทธจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๒

โทร. ๒๘๕๑๓๖๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาส

ให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์พร้อมด้วยคณาจารย์นำบัณฑิตอาสาสมัคร
รุ่นที่ ๔ เฝ้าฯ รับพระราชทานพระบรมราโชวาท
ก่อนออกเดินทางไปปฏิบัติงานในชนบท

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันจันทร์ ที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาส

ให้นายประภาศน์ อวยชัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พร้อมด้วยคณาจารย์นำบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นที่ ๑๑ เฝ้าฯ รับพระราชทานพระบรมราโชวาทก่อนออกเดินทางไปปฏิบัติงานในชนบท

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันอังคารที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

พระบรมราชาโชวาท

“การไปนี้ ^๕แน่นอน จะต้องเข้มแข็ง จะต้องหนัก
เหน้อย แต่โดยที่ ^๕ได้อาสาสมัครมา และก็มี ^๕ผู้ ^๕ที่ ^๕ดูแล
อาศัย ^๕ผู้ ^๕ที่เป็นอาจารย์ต่าง ๆ ที่ ^๕ได้ ^๕ให้ ^๕ความ ^๕ร่วมมือ
อุทิศ ^๕สำหรับ ^๕โครงการ ^๕นั้น ^๕มา ^๕และ ^๕ได้ ^๕ดูแล ^๕ให้ ^๕โครงการ ^๕นั้น
ได้ ^๕ไป ^๕โดย ^๕ดี ^๕ติด ^๕ต่อ ^๕ทาง ^๕หน่วย ^๕ต่าง ^๕ๆ ^๕ที่ ^๕จะ ^๕ให้ ^๕ความ ^๕สะดวก
เพื่อ ^๕จะ ^๕ให้ ^๕พวก ^๕เรา ^๕ได้ ^๕สามารถ ^๕เล่า ^๕เรียน ^๕หา ^๕ความ ^๕รู้ ^๕ก็ ^๕เชื่อ
ว่า ^๕ทุก ^๕คน ^๕จะ ^๕ต้อง ^๕พยายาม ^๕ที่ ^๕จะ ^๕ให้ ^๕เป็น ^๕ผล ^๕สำเร็จ ^๕ที่ ^๕ดี
ฉะนั้น ^๕ก็ ^๕การ ^๕ออกไป ^๕ปฏิบัติ ^๕นั้น ^๕ถ้า ^๕ทำ ^๕ด้วย ^๕ความ ^๕บริสุทธิ์ ^๕ใจ
จะเป็น ^๕ประโยชน์ ^๕แก่ ^๕ตน ^๕อย่าง ^๕ยิ่ง ^๕ และเป็น ^๕ประโยชน์
ต่อ ^๕ส่วน ^๕รวม ^๕ใน ^๕เวลา ^๕เดียวกัน ^๕ เพราะ ^๕ว่า ^๕ได้ ^๕พัฒนา ^๕ได้ ^๕ช่วย

ในงานทั้งการสอนทั้งการช่วยในด้านวิชาการต่างๆ แก่
ประชาชน ก็เป็นการพัฒนาท้องถิ่นในตัว และในที่สุด
เมื่อได้ปฏิบัติเสร็จแล้ว ได้มาศึกษา อาจมาทำเขียน
รายงานเป็นเหมือนวิทยานิพนธ์ ทางโครงการเห็น
สมควรก็ให้ประกาศนียบัตรชั้นสูง ก็เป็นผลที่เราได้
เท่ากับสร้างตัวขึ้นมาให้สามารถปฏิบัติงานอย่าง เป็น
มนุษย์ที่มีความสามารถและมีความเข้มแข็งผลดีที่จะ
ได้จากโครงการนี้ก็อีกอย่างหนึ่ง เพราะว่าท่านทั้ง
หลายก็มาจากสถาบันต่าง ๆ หลายแห่ง การเข้าร่วมใน
โครงการเดียวกันและปฏิบัติงานที่มีอุดมคติอย่างเดียวก
กันก็เชื่อว่าจะกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทุกคนที่มี
ความรู้และอาชีพต่างกัน สำคัญที่สุดก็จะได้เห็นว่า การ
พัฒนาประเทศก็ตาม การพัฒนาตนเองก็ตาม จำเป็น
ที่จะใช้ความร่วมมือ เพราะว่าคนที่มีความรู้ในด้านวิชา
การอย่างหนึ่ง ไม่ใช่เป็นคนที่มีความรู้ทุกอย่าง
ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องแลกเปลี่ยนความรู้ให้ซึ่ง
กันและกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่ใช่อยู่คนเดียว ยิ่ง
อ้างขึ้นมาว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้สูงเพราะว่าได้ผ่าน
การศึกษาขั้นอุดมศึกษาแล้ว ยิ่งมีความรับผิดชอบที่
จะร่วมมือกันยิ่งอยากมีความคิดที่จะสร้างบ้านเมืองยิ่ง

ต้องห้วงบ้านเมืองด้วยเหมือนกัน ถ้าต่างคนต่างที่จะ
สร้างบ้านเมืองสำหรับตนเองก็ไม่สำเร็จแน่ ฉะนั้น
โครงการนี้เชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างจิตใจอย่าง
ที่ว่า เราจะต้องร่วมมือกับผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ปฏิบัติงาน
ทุกสาขา เพื่อที่จะให้บ้านเมืองเจริญได้ แล้วเมื่อบ้าน
เมืองเจริญเราก็ภูมิใจกันพร้อมเพรียงกัน ภูมิใจกันได้
และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน มีบ้านเมืองที่เจริญเป็นที่
อยู่อาศัยของเรา”

พระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๕
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

“เมอรಾವทแล้วบัณฑิตอาสาสมัครที่จะออกไป
ปฏิบัติงานก็ได้มาและได้มีข้อสังเกตไว้ว่า ประโยชน์
ของโครงการนี้มีหลายทาง ทางสำคัญมีสองทาง ทาง
หนึ่งคือสำหรับตัวบัณฑิตอาสาสมัครเอง เป็นประ
โยชน์ในทางให้การศึกษาครบสมบูรณ์ และข้อที่สอง
ก็เป็นประโยชน์แก่หน่วยราชการและประชาชนใน
ชนบทที่จะได้รับการช่วยเหลือและความรู้จากท่านทั้ง
หลาย ยังมีประโยชน์อันที่สามที่ได้กล่าวไว้เหมือนกัน
ว่า ไม่ใช่งานที่ได้ไปทำในคราวนี้จะออกไปเองเท่านั้น
แต่เป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนต่อไป สำหรับไปเห็นวิธีที่

จะปฏิบัติสำหรับผู้มีความรู้โดยทั่วไป และการปรับปรุงหรือทำให้การดำเนินงานในชนบทมีประสิทธิภาพดีขึ้น”

พระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัคร วันที่ ๖
วันศุกร์ ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

“โครงการบัณฑิตอาสาสมัครนี้ ได้ดำเนินมานานเป็นเวลาหลายปีและมีผลดีหลายประการ ขอตั้งข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า การที่ได้ตั้งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเป็นโครงการขึ้นมาเช่นนี้นับว่าเป็นการตอบสนองความต้องการของประเทศชาติที่จะต้องให้ผู้ที่ได้มีโอกาสศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในแขนงวิชาต่างๆ และมีความชำนาญมีความรู้แล้วออกไปปฏิบัติงานของตน เพราะวามหาวิทยาลัยต่างๆ นี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล และอาจพูดได้ว่า จากภาษีของประชาชนโดยตรง โดยแท้

ผู้ที่มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยนับว่าเป็นผู้ที่มีโชคได้ สามารถฝึกฝนขัดเกลาความรู้ความสามารถของตน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้สึกว่าจะต้องไปช่วยตอบแทนประชาชนและประเทศชาติ เพราะว่าเมื่อได้รับการเกื้อหนุนในการศึกษาแล้วก็

ต้องนำไปทดลองความดีที่ส่วนรวมได้ให้แก่เรา ที่ตั้ง
เป็นโครงการพิเศษและมีผู้ที่มีมารบอบรมเป็นพิเศษนั้น
ต้องเป็นสิ่งที่ดี เพราะว่าจะได้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่ได้
สำเร็จการศึกษาทั้งหลาย คราวนี้มี ๑๕ คน ก็นับว่า
จำนวนไม่มากนัก เปรียบเทียบกับจำนวนหลายพัน
หลายหมื่นคนที่ได้รับการศึกษาและสำเร็จการศึกษา
ชั้นมหาวิทยาลัย

การที่จะออกไปปฏิบัติงานเพื่อส่วนร่วมนั้นย่อม
ต้องมีความรู้ หรือมีความสนใจจึงจะทำได้เรียบร้อย
จะเห็นการอบรมของสำนัก ๆ จึงก่อให้เกิดประโยชน์
เป็นอันมาก แต่ก็ขอให้ระลึกถึงในข้อที่กล่าวกันว่า
ความจริงเป็นหน้าที่ธรรมดามีใช่เป็นเรื่องอาสาสมัคร
เมื่อมีโอกาสพิเศษมีสิทธิได้เข้าอบรม เมื่อผ่านการ
อบรมและผ่านการฝึกที่ดีในสนามแล้วกลับมาจะได้
ประกาศนียบัตรชั้นสูงเป็นพิเศษอีกทางหนึ่ง

ประกาศนียบัตรชั้นสูงนี้ถ้าพูดถึงตามประโยชน์แท้
ก็จะเป็นการแสดงว่าท่านทั้งหลายมีความรู้เป็นพิเศษ
จริง แต่ว่าผลพลอยได้ที่ท่านได้รับก็ยิ่งต้องพิจารณาว่า
ได้รับเพียงคุณวุฒิสูงชันก็เท่ากับเป็นประโยชน์ที่ได้รับ
ส่วนตัวจริงทั้งนี้เพราะเมื่อได้รับประโยชน์ก็ยิ่งมีความ

สำคัญที่จะต้องระลึกถึงหน้าที่ๆ จะมีต่อไป เพราะว่า
ได้รับประโยชน์ได้รับโอกาสก็ต้องทำประโยชน์ให้
มากยิ่งขึ้น

ประโยชน์นี้จะทำอย่างไร เมื่อได้รับประกาศนียบัตรแล้วก็ต้องตั้งใจที่จะปฏิบัติงาน แต่ประโยชน์ที่จะทำได้ในปัจจุบันมีหลายเรื่อง ให้ไปปฏิบัติแต่ที่ไม่มีอยู่ในหลักสูตร คือไปช่วยสอนในโรงเรียนหรือการพัฒนาอนามัยสาธารณสุขในชนบทที่เขาต้องการ อันนี้จะเป็นอย่างที่ๆ จะต้องทำหนึ่งปี ควรตั้งใจให้ดี ให้ถูกต้องตามหลักวิชาเพื่อส่งเสริมความสามารถ และประสิทธิภาพของการทำงานให้แก่ประชาชน

ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่จะได้หรือหน้าที่อีกอย่างหนึ่งที่จะต้องทำคือแสดงหรือปฏิบัติตนทั้งในหน้าที่ในทางวิชาการ ทั้งในส่วนตัว ให้เห็นว่าผู้ที่มีความรู้สูงหรือปราถนาความรู้สูงนั้นมีการปฏิบัติตนที่ดี เป็นตัวอย่าง เป็นการปฏิบัติด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ทำตัวอย่างที่ดีว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันชั้นสูงของประเทศมีจิตใจสูง มีความคิดที่ดีมีความรู้ดีให้เป็นที่อนุใจของประชาชนตลอดจนเจ้าหน้าที่ทั้งหลายของประเทศ อันนี้เป็นหน้าที่สำคัญมากที่แสดงว่ามีความ

คิดที่ดี มีเหตุผลประกอบด้วยวิชาการ และประกอบด้วยหลักศีลธรรมที่สูง

หลักศีลธรรมหรือจิตใจที่สูงเป็นสิ่งทีแต่ละคนต้องทำไม่ใช่เรียนมาจากไหน ไม่ได้อยู่ในตำราไหน ต้องฝึกเอง คือฝึกว่าเรามีโอกาสดีเราก็ต้องไม่ให้เสีย อันนี้ยากเพราะว่าถ้าเราถือว่าเรามีความรู้สูงเราไปบอกคนนั้นต้องทำอย่างนั้นต้องทำอย่างนั้นที่จะให้เขาเชื่อก็คงแสดงต้องทำให้ดู และก็ต้องทำให้เห็นอย่างละมุนละม่อมอย่างน่านับถือจริง ๆ คือให้เห็นว่าที่เรานั้นไม่ใช่สำหรับกอบโกย ไม่ใช่สำหรับชนะในทางจิตใจในทางลัทธิใด ๆ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เอาชนะใจว่าผู้ที่มาช่วยเหลือมีจิตใจเต็มเปี่ยมมีความดีอยู่จริง และก็เห็นผลประโยชน์ที่ดีจริง ๆ ไม่ใช่ผลประโยชน์ที่จะได้มีความร่ำรวยบ้าง มีอำนาจบ้าง ที่ว่าสำคัญมากเพราะว่าเรามักได้ยินว่าการปกครองมีเจ้าหน้าที่เข้าไปกดขี่ข่มเหงประชาชนเมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วก็หมายความว่าเราชื่นชอบการข่มเหงประชาชน เราก็ต้องแสดงวิธีที่จะอธิบายให้ได้ผลดีโดยไม่กดขี่ข่มเหง คือชักจูงให้เข้าใจในความจริงอันแท้

ถ้าทำเช่นนั้นได้โครงการนั้นก็จะเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงจริง ๆ ทำให้ประชาชนและข้าราชการมี

ความหวัง เพราะท่านทั้งหลายก็เป็นผู้ที่ได้สำเร็จการ
ศึกษามา เป็นคนหนุ่มคนสาวที่เข้มแข็ง ถ้าข้าราชการ
และประชาชนเห็นว่าหนุ่มสาวสมัยนี้เขามีความรู้ดี เขา
ดี เขาใจดี มันเป็นที่กำลังใจอย่างยิ่งข้าราชการบางคน
ย้ายอยู่กับที่เป็นข้าราชการชั้นตรีชั้นโทอยู่เป็นเวลานาน
ไม่มีโอกาสที่ดี ตำแหน่งไม่ขึ้น แต่เขาก็ทำงานอยู่
เขาไม่หวังนักที่จะขึ้นมาเป็นใหญ่โต แต่อย่างนั้นก็ทำ
ให้เสียกำลังใจ ไม่อยากทำงาน แต่ถ้าเขาเห็นคน
หนุ่มคนสาวที่มีความตั้งใจแน่วแน่จริงๆ และมีความ
เสียสละจริงๆ ก็จะมีใจผ่องใส จะมีความสุขมากเมื่อ
เขามีความสุขมาแล้วผู้ที่ย้ายอยู่เป็นเพียงชั้นตรีชั้นโท
ก็ทำงานดีขึ้น เพราะเราต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย
ทุกชั้นทุกแขนง เจ้าหน้าที่ทั้งหลายจะต้องมีกำลังใจ
ถ้าเขามีกำลังใจก็หมายความว่างานจะดี งานจะลุล่วง
ไปเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมแท้ๆ

พูดถึงคำว่าแท้ๆ ไม่รู้จะอธิบายอย่างไร นิยาม
ลำบากเพราะว่าถ้าไม่แท้มันก็ เก๋ก็มีแต่ประโยชน์
ส่วนตัวประโยชน์ส่วนตัวหมายความว่าเราอาจอยากได้
มันไม่อยากได้มัน แล้วก็แสดงตนหรือพูดอะไรที่เก๋เพื่อที่
จะหลอกหลวงนั่นเอง บางทีก็เก๋เพราะว่าเท่าที่นึก เรา
นึกว่าดีแต่ที่จริงก็ แม้แต่คนที่มีความรู้สูง บางทีก็

หลังไปจะอธิบายให้ก็ยากแต่ละคนต้องอธิบายด้วยตนเอง
เอง คั่นคว้าเองจริงๆ ว่าตนมีความแท้หรือไม่ ถ้านึก
ว่าแท้แต่เห็นไปว่าเก็ก็ขอให้มีความจริงแท้ ทำตัวเอง
ให้แท้

ขอพูดเพียงแค่นี้พอ เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่
เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ก็อยู่ในรายงานนี้แล้วถ้าหาก
สงสัยก็ขอให้เปิดดู ขอให้มีความตั้งใจอย่างแท้จริง
คั่นคว้าด้วยตัวเองว่าอะไรแท้ อะไรเก็

ขอฝากความรู้สึกต่อท่านบัณฑิตทั้งหลาย ท่าน
อาจารย์และผู้ที่เป็นผู้ให้การศึกษาอบรม ผู้ที่กำลัง
เตรียมที่จะทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวง ขอให้กำลัง
กายกำลังใจที่เข้มแข็งที่จะพิจารณาตัวเองให้แท้ ให้
เป็นคนแท้จริง จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการ
พัฒนาชาติในโครงการนโยบายต่างๆ อย่างเต็มความ
สามารถ ท่านมีโอกาสรับใช้ชาติและเป็นประโยชน์
อย่างมากที่สุดแก่ชาวไทยทั้งประเทศ ขอให้ประสบ
ความเจริญประสบความสำเร็จทุกประการ ทั้งขอให้
สำนักบัณฑิตอาสาสมัครนี้ดำเนินไปด้วยดีตามจุดประ
สงค์ที่ตั้งไว้เทอญ."

พระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัคร วันที่ ๕
วันศุกร์ ที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

สารบัญ

แนวความคิด

ของ	หน้า
ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์	๑
โฆษิต บันเปี่ยมรัษฎ์	๗๐
สมพร แสงชัย	๑๐๕
ศาสตราจารย์ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ	๑๕๐
ศาสตราจารย์ ดร. อมร รัชชาติ	๑๗๕
ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ ชูโต	๒๑๗

แนวความคิดใหม่ ในการพัฒนาประเทศ

เราคงจะปฏิเสธมิได้ว่า สังคมไทยทุกวันนี้ อยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มีการพัฒนาด้านวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ด้วยการริเริ่มและการกระทำของหน่วยราชการ หน่วยงานเอกชน พ่อค้า นักธุรกิจ มีน้อยที่เดียวที่เป็นการริเริ่มของประชาชนเอง อย่างไรก็ตาม ส่วนที่เห็นชัดว่าสังคมไทยเจริญและพัฒนา มากนั้น ตามความเป็นจริงมีเพียงหนึ่งในสี่ของประเทศ เท่านั้นที่มีสภาพพัฒนาแล้วและบ้างแล้ว ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเช่นเดิม ดังนั้น การพัฒนาประเทศ ณ ที่นี้ จึงน่าจะหมายถึงการพัฒนาคนในชนบทของประเทศ

แท้จริงแล้ว รัฐบาลก็ได้เพิ่งเล็งเห็นหนักที่จะพัฒนาชนบทอย่างมากทีเดียว แต่ก็ปรากฏว่า การพัฒนาชนบทยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ แม้ว่าจะได้มีนักวิชาการแขนงต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือเสนอแนะความคิดเห็นเพื่อการพัฒนา และบางกลุ่มได้ลงมือทดลองปฏิบัติด้วยตนเองก็ตาม ชาวชนบทส่วนใหญ่ก็ยังมึนคุณภาพชีวิตต่ำต้อยและยากไร้ ถึงกระนั้นก็ตาม กลุ่ม

นักวิชาการทั้งหลายก็ได้ทดลอง ต่างก็พยายามทุ่มเทสติปัญญา
ค้นหาแนวทางที่จะช่วยให้ คนส่วนใหญ่ ของประเทศ ได้พัฒนาขึ้น
อยู่ตลอดเวลา หนังสือเรื่อง “แนวความคิดใหม่ในการพัฒนา
ประเทศ” นี้ เป็นหลักฐานยืนยันได้เป็นอย่างดี

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รวบรวมผลงานเขียนของนักวิชาการ
อันเป็นแนวคิดในการพัฒนาประเทศมารวมไว้ในหนังสือเล่มเดียว
กัน งานเขียนส่วนมากที่น่ามาเนนบทความที่มคุณค่าสูง และ
เคยตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการหลายแห่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐,
๒๕๒๑ และ ๒๕๒๒ มีอยู่เรื่องเดียวที่เนนบทสนทนาระหว่าง
อาจารย์สามท่าน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ แม้ว่าบทสนทนาจะทำ
ขึ้นก่อนบทความอื่น ๆ หลายบทก็ตาม แต่แนวความคิดก็ยังใหม่อยู่
เสมอ สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยปัจจุบันและปัญหาต่าง ๆ
ก็ไม่แตกต่างกับประเด็นของปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นข้อ
ถกเถียงในบทสนทนา จึงหวังว่าบทสนทนาและงานเขียนของ
นักวิชาการทุกท่านในหนังสือเล่มนี้ จะเอื้ออำนวยประโยชน์
แก่ทุกคนที่รับผิดชอบการบริหารงานและการทำงานพัฒนาชนบท
และประเทศชาติโดยส่วนรวม

ท้ายที่สุดนี้ สำนักบัณฑิตอาสาสมัครขอขอบ
พระคุณท่านเจ้าของบทสนทนาและบทความทุกท่าน
เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาอนุญาตให้นำแนวความคิดอัน
มีค่าของทานมาเผยแพร่ ณ ที่นี้.

รองศาสตราจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร
ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

บันทึกการสนทนา

ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม^๑

ระหว่าง

ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก

ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์

เสน่ห์ สำหรับในการสนทนาคราวนี้ คิดว่าก็จะ
ได้ขยายวงเขตถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่
มากขึ้น ปัญหาของบ้านเมืองซึ่งผมอยากจะ
จำกัด หรือมุ่งไปที่ปัญหาในทางสังคมและ
เศรษฐกิจ ผมคิดว่าอาจจะเป็นประโยชน์ที่จะ
ได้วิเคราะห์ลักษณะ หรือแนวโน้มของการ
เปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทยเสียก่อน การ

๑ จากหนังสือ ฌาปนานุสรณ์ คุณนิคม—คุณสว่าง โดพันธ์ศรี
และคุณจรงค์ พุ่มพันธ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่
๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

การสนทนาครั้งที่ ๒ ต่อจากเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา”

เปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากพลังกดดันภายนอก แต่ผมคิดว่าความเปลี่ยนแปลงภายในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะต้องพยายามมองกันให้ชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากการพัฒนาในทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ไม่อยู่คงที่ เป็นสังคมที่ก่อให้เกิดการขยายตัวการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายความว่า เป็นการเจริญเติบโตอันทำให้เกิดกลุ่มชนที่มีความนึกคิด มีความเห็น มีผลประโยชน์ใหม่ ๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้นสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนรูป ซึ่งผมอยากจะเรียกว่าเป็นวิกฤตของการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำปัญหามาให้กับบ้านเมืองมาก ผมอยากจะเรียนถามเป็นข้อสังเกตจากอาจารย์ว่าลักษณะแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผมสังเกตเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มนักธุรกิจซึ่งมีผลประโยชน์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากผลของการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น หรือว่าจะก่อให้เกิดการขัดแย้งในทางสังคมที่จะเป็นโทษแก่สังคมในอนาคต ผมอยากจะเริ่มอันนี้เสียก่อน เป็นจุดตั้งต้นของปัญหา

ป่วย

ผมเองคิดว่า ถ้าเราปล่อยให้สังคมของเราคือประเทศไทยของเรานี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยถากรรมอย่างที่เห็นไปอยู่ก่อนนี้ ผมเกรงว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่เราอาจจะไม่อยากจะเห็นให้เกิดขึ้น เช่น เรื่องที่เราจะพูดกันในภายหลัง คืออาจจะเกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมมากขึ้นทุกที การที่รัฐบาลมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจอยู่นั้นเป็นไปในทำนองที่ว่า จะปล่อยให้ ใครที่ฉลาดพอถือประโยชน์ได้ ก็ถือประโยชน์เอา คนที่โง่หรือคนที่ไม่มีความรู้พอหรือไม่เฉลียวฉลาดพอก็ไม่อาจจะถือประโยชน์จากแผนพัฒนา อย่างที่เรากระทำมาในแผนพัฒนาสองระยะอย่างที่แล้วมานี้ ก็ยังจะ

ทำให้เกิดเป็นปัญหาภายในสังคมมากขึ้น อีกประการหนึ่งถึงแม้ว่าเราจะก้าวหน้าไปด้วยกันทุกฝ่ายก็ตาม แต่ผลสุดท้ายมีนักสังคมศาสตร์ทำนายว่า การพัฒนาของประเทศไทยเราเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ ไม่มีการพัฒนาด้านวัฒนธรรม หรือไม่มีการพัฒนาในทางนามธรรม หรือในทางค่านิยม หรือคุณธรรมนั้นก็เป็นความจริง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมได้ในภายหลัง ทั้งนี้หากว่าเราจะปล่อยให้ไปตามยถากรรมอย่างที่ผมว่ามานี้ก็จะได้ผลไม่ดี ครั้นจะไม่ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมเราก็ต้องตั้งเข็มให้ถูก เราต้องวางเป้าหมายและวางนโยบายของการพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อไปสู่อุดมคติซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยเราที่มีความคิดความเห็นอยากจะทำให้เป็นไป

แต่ว่าถ้าหากว่า เราจะมีมาตรการอะไรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอันเป็นอุดมคติของเรา เราจะสามารถทำได้ดี ต่อเมื่อบ้าน

เมืองมีความสงบเรียบร้อย ถ้าหากว่าบ้านเมืองไม่มีความสงบเรียบร้อย ทั้งภายในและภายนอก มีภัยคุกคามมาทางด้านภายนอก แล้วก็ในขณะเดียวกัน ภายในก็ไม่ปกติไม่มีความสงบสุข ความไม่สงบสุขอาจจะเป็นด้วยทางด้านการเมืองก็เป็นได้ หรือแม้แต่ด้านการปกครอง ถ้าหากว่าเราปกครองไม่ดี ทำให้เกิดโจรผู้ร้ายมากขึ้น ในเมื่อมีความไม่สงบภายใน และก็มีภัยคุกคามที่เรียกว่าจะเกิดขึ้นจากภายนอกการเปลี่ยนแปลงที่เราอยากให้เห็นจะทำได้ยากขึ้น และถ้าหากว่าภายในประเทศเรื่องความระส่ำระสายมีมากขึ้นทุกทีๆ จนกระทั่งเครื่องมือของรัฐ ที่จะนำไปเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้นั้น ไม่สามารถจะกระทำอะไรได้เสียแล้ว ในกรณีเช่นนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เราอยากให้เห็นเกิดขึ้นนั้นก็ไม่สามารถทำได้หรือจะทำได้ยากเต็มที เพราะฉะนั้นในระยะนี้ในประเทศเราเนี่ย ผมเป็นห่วงมากกว่าอย่างอื่นในเรื่องความสงบเรียบร้อย

ของประชาชน และความมั่นคงของประเทศ ถ้าหากว่ามีความมั่นคงแล้ว ปัญหาต่าง ๆ เราก็จะแก้ไขได้ง่ายขึ้น

เกษม ผมอยากจะเสริมต่อนั้นเสียหน่อยนะครับ ว่า สรุปรที่อาจารย์พูดมานี้ อาจารย์รู้สึกว่าจะกลัวในเรื่องความระส่ำระสาย ซึ่งผมเองก็มีความวิตกอย่างเดียวกันกับอาจารย์เหมือนกัน คือปัญหานั้นผมมองดูในรูปที่ว่าการพัฒนาที่เราที่ทำมานั้น จะเรียกว่าในทางวัตถุหรืออะไรก็ตาม หรือยังขาดในทางนามธรรมอย่างที่ท่านอาจารย์ว่าก็จริง แต่ผลอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตก การพัฒนาทำให้คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลงนะครับ นี่เองผมว่าจะเป็นสาเหตุของความระส่ำระสาย และความระส่ำระสายอย่างนี้ เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเราดูสถานการณ์ในแหลมอินโดจีนหรือในเอเชียเกือบจะทั้งหมด ผมมองดูว่าเป็นลักษณะของความระส่ำระสายในชนบท เพราะชนบทนั้นในระยะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงในลักษณะ

อย่างนั้น ชนบทจะต้องปวดร้าวที่สุด เมื่อ
 ปวดร้าวที่สุดและตึงเครียดที่สุด ความระส่ำ
 ระสายจึงเกิดขึ้นในรูปของความรุนแรงอย่าง
 เราเห็น เป็นลูก่อการร้าย เป็นพวกเวียดกง
 เป็นอะไรต่ออะไร ผมดูว่า^{๕๗} เป็นสาเหตุจากนั้น
 การ^{๕๘}ห้ามมีอยู่ซึ่งผมอยากจะใช้คำว่า
 จะทำอะไรให้ในสังคมไทยเรานั้นเกิดความ
 เป็นธรรมในทางสังคม^{๕๙} และผมอยากจะพูด
 ในลักษณะความยุติธรรมทางสังคมกันเสียที่
 ทำอย่างไรจึงจะให้เกิดความยุติธรรมขึ้น ให้
 เกิดความผาสุกซึ่งจะเท่าเทียมกัน หรือให้
 ปริมาณของความผาสุกมีมากที่สุด^{๖๐} ในจำนวน
 คนที่มากที่สุดได้ อันนี้จะทำอย่างไร จะมี
 มาตรการใดในทางเศรษฐกิจ และสังคม
 ใดๆ ผมมองปัญหาในรูปนี้ ผมไม่ทราบ
 ว่า อาจารย์เสนอ^{๖๑}จะคิดในรูปนี้หรือเปล่านะ
 ครับ

เสนอ

ขอเสริมข้อความนี้สักนิดนะครับ ผมคิด
 ว่าปัญหาความสงบภายในเป็นปัญหาซึ่งไม่ใช่

เกี่ยวกับปัญหาใจผู้ร้ายอย่างเดียว ผมมอง
ในทางที่ว่า ความไม่สงบสุขเกิดขึ้นจากการ
เจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจและสังคม คือ
หมายความว่า คนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท เป็น
ชนกลุ่มใหญ่ซึ่งไม่สามารถจะวิ่งตามการเจริญ
เติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่คนอีก
กลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนกลุ่มที่ผมอยากจากเรียกว่า
ส่วนที่ทันสมัย (Modern Sector) ของสังคม
ไทย ผมมีความรู้สึกว่าคุณกลุ่มนี้ไม่น่าเป็น
ห่วง พวกนักธุรกิจนักวิสาหกิจพวกนี้ เขา
เริ่มมีปากมีเสียงที่อยู่ในชั้นเรียกว่าอาจจะร่วม
มือกับกลุ่มชนชนปกครองได้ แต่ว่าคนอีก
กลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ
เป็นชนซึ่งไม่มีปากมีเสียง อันนี้ผมเห็นว่าทำ
ให้เกิดพลังที่เหือดอมล้ำและลัดกัน ความ
ลัดกันนี้ทำให้เกิดการเอาัดเอาเปรียบ ใน
ปัญหาการพัฒนา ผมไม่ค่อยเป็นห่วงโยนนัก
อย่างที่พูดกัน แต่ว่าเป็นห่วงโยในเรื่องความ
ตื่นตัวในเชิงผลประโยชน์ พลังการเป็นปาก

เป็นเสียงของกลุ่มชนส่วนใหญ่ พวกชาวไร่
 ชาวนาซึ่งผมคิดว่าช่องว่างนี้เองที่ทำให้ขาด
 ความเข้าใจหรือความสัมพันธ์กัน ผมเห็น
 อาจารย์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
 เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายนนี้ บอกว่าปัญหาความ
 มั่นคงของประเทศชาติ จะเป็นปัญหาสำคัญที่
 สำคัญสำหรับในระยะสามสิบข้างหน้านั้น แต่
 ปัญหาจะแก้ไขได้โดยอาศัยความร่วมมือของ
 ทุกกลุ่มทุกฝ่าย ขอนผมเห็นด้วย แต่ที่พลัง
 ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมอย่างที่ว่าไว้ไม่ตัด
 เทียมกัน อย่างนี้จะทำให้เกิดพลังที่ไม่อยู่ใน
 ฐานะที่จะร่วมมือกัน อย่างเคียงบ่าเคียงไหล่
 อย่างผู้ที่เสมอเท่าเทียมกันได้ แต่จะกลายเป็น
 เป็นความร่วมมือ ซึ่งฝ่ายหนึ่งนั้นตัดทวงผล
 ประโยชน์เอารัดเอาเปรียบกลุ่มชนอีกฝ่ายหนึ่ง
 อย่างจะเรียกเป็นความร่วมมือที่แท้จริงไม่ได้

ป่วย

อ้อ....ผมว่าต้องแก่นิดนะครับ ไม่ใช่

สัมภาษณ์ในบางกอกโพสต์ เป็นบทความ

ของผมลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์* และบาง
 กอกโพสต์เก็บความเอาไป ไม่สู้จะถูกต้อง
 สมบูรณ์นัก

ความเห็นก็ตรงกันละครับ ไม่แตกต่างกัน
 กัณมากนัก แต่ที่ผมพูดถึงเรื่องความสามัคคี
 ร่วมมือกันในชาติของเรา นั้นผมหมายถึงระยะ
 เวลาสั้นในปัจจุบันนี้ ในเมื่อมีภัยต่อความมั่น
 คงของประเทศ ไม่ว่าจะยากดีมีจนก็ต้องร่วม
 มือกันละเอาชาติให้รอดไปสักพักหนึ่งก่อน ที่
 ผมเรียกว่าชาติให้รอดไปนี้ไม่ได้หมายความว่า
 ชาติเราจะเสียเอกราชนะครับ เพราะเหตุว่า
 ภัยนั้นอาจจะไม่ใช่ภัยมาจากต่างประเทศก็ได้
 แต่เป็นภัยภายในประเทศของเรา พุตกัน
 ง่าย ๆ อย่างที่เราไปพบในชนบทต่าง ๆ มานี้
 ทุกวัน^{นี้} ในพระนครและธนบุรีมีโจรผู้ร้ายชุก
 ชุม ในชนบทก็มีโจรผู้ร้ายชุกชุมแล้ว^{ก็}ที่ร้าย

* บัวย อังภากรณ์ “ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา” สังคมศาสตร์
 ปริทัศน์. ฉบับที่ ๔ ปีที่ ๘ (มีนาคม—พฤษภาคม ๒๕๑๔),
 หน้า ๖-๑๕.

ไปกว่าที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมก็คือว่าทางเจ้าหน้าที่
นั้นไม่สามารถจะป้องกัน และปราบปรามได้
โดยทั่ว ๆ ไปราษฎรก็ไม่เอาเจ้าหน้าที่ของบ้าน
เมืองเป็นที่พึ่ง ตั้งศาลเตี้ยชำระกันบ้างหรือ
ว่าเมื่อสู้กับภัยทางบ้านเมืองไม่ไหว ก็หนีจาก
บ้านเมืองไปกลายเป็นโจรผู้ร้ายไป เรื่องนี้
ผมเห็นว่าเป็นเรื่องที่ผสมกันกับที่ผู้ออกการร้าย
คอมมิวนิสต์ ซึ่งก็มีบางทำให้รู้สึกที่บ้าน
เมืองเราไม่สู้จะปลอดภัยนักในระยะนี้ และ
นับวันรู้สึกว่าจะยังมีมากขึ้น ขอนผมเกรง
มาก ถ้าหากว่าไม่มีความสงบเรียบร้อยแล้ว
ละก็แผนระยะยาวที่เราจะสามารถสร้างสังคม
ไทยให้มีความยุติธรรมขึ้นนั้นเราจะทำได้ยาก
มาก ขอนเป็นข้อที่ผมอยากจะขยายความ

ที่นี้เราจะทำอย่างไรให้เกิดความเป็นธรรม
ในสังคมชน ผมก็ว่ามันมีสองระยะหรือสาม
ระยะ จะแบ่งเป็นระยะสั้นระยะยาวหรือมี
ระยะกลางเข้ามาแทรกด้วยก็ได้แต่ แต่ว่า
ระยะสั้นมีแน่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งจึงเห็น

ตำรวจก็ให้จับผู้ร้ายจริง ๆ ไม่ใช่ทำสิ่งที่เป็
 โทษแก่ประชาชนขึ้นมาทุกฝ่าย เราร่วมมือ
 กันเช่นนี้ ผมรู้สึกว่าจะเป็ประโยชน์มากกว่า
 สำหรับเรื่องระยะยาวนี้ไม่ทราบว่าจะอยากจะพูด
 กันในตอนนั้นหรือเปล่า หรือจะเอาไว้ในตอน
 หลัง ผมเองผมเห็นว่า การที่จะสร้างควา
 เป็นธรรมแก่สังคมให้ได้นั้น ผมไม่ชอบที่จะ
 เปลี่ยนระบบเป็รัฐระบบสังคมนิยมชนิดที่
 เป็ Dictatorship of Proletariat (เผด็จการ
 ของชนกรรมาชีพ) ไม่ต้องการเช่นนั้นเพราะ
 เหตุว่ารู้สึกว่ามันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น
 อยากจะให้สังคมไทยเราเป็สังคมที่มีเสรีภาพ
 อยู่เสมอ เพราะฉะนั้นในระยะไกลเราจะต้อง
 แก้ไขความลำบากต่าง ๆ และตัวสำคัญที่เรา
 จะแก้ไขในเรื่องนี้ ที่จะให้ชนบทที่คณเกษม
 พุดเมือกน หรือผู้น้อยผู้ที่มีรายได้น้อยที่คณ
 เสน่ห์พุดถึง ก็ตรงกันแหละ ให้เขาช่วยตัว
 เขาเองได้ เรื่องนี้ก็สำคัญอยู่ที่การศึกษา ต้อง
 ระดมการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ศึกษาในชนบทนะครับ ไม่ใช่ศึกษาอย่างที่เรากำลังทำกันทุกวันนี้ คือเพิ่งเลี้ยงให้การศึกษาโดยเฉพาะเน้นมาช่วยอยู่แต่ภายในกรุงภายในเมืองภายในตัวจังหวัดเท่านั้น ไม่พอสองให้การศึกษาชนิดที่เหมาะสมแก่ชาวชนบท ในกรณีเช่นนี้ผมก็คิดว่าแผนระยะไกลพอจะช่วยได้ แต่การศึกษานี้กินเวลานาน ส่วนระยะใกล้เรายังจะมีทางจะทำอีกเยอะแยะ เช่น ระบบภาษีอากรก็ควรปรับปรุง อันนี้ผมอยากจะขยายความภายหลัง ระบบภาษีอากร และงบประมาณแผ่นดินชนิดที่จะช่วยการพัฒนาที่แท้จริงในชนบท หลักการทั้งหลายเรารู้กันทั้งนั้น จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลที่ตั้งกรมต่าง ๆ ขึ้นมา กรมส่งเสริมเกษตร กรมพัฒนาชุมชน และหน่วยราชการอื่น ๆ ก็มีทั้งนั้นแหละ แต่การบริหารราชการแผ่นดินของเรายังไม่ประสานกันให้สมบูรณ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราไม่ต้องไปเปลี่ยนระบบของสังคมอย่างรุนแรงเราก็ทำได้ และขอให้ทำให้ได้จริงๆ

เดอะ ตั้งใจทำกันจริง ๆ แล้วผมคิดว่ามันจะสำเร็จ ระยะสั้นต้องใช้ระบบภาษีอากรและงบประมาณและการบริหารราชการแผ่นดินใช้ถูกต้อง ส่วนระยะไกลนั้นต้องเริ่มทำเรื่องการพัฒนาการศึกษาโดยเน้นหนักสำหรับชาวชนบทเสีย ตั้งแต่เดี๋ยวนี้จะได้เกิดผลระยะไกลก็ได้

เสน่ห์

ผมขอย้อนอีกสักนึกนะครับ ไปถึงเรื่องลักษณะแนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่ผมรู้สึกมีความกังวลสนใจตามที่พูดมาในตอนแรกในแง่ที่ว่าเวลาที่เรากำลังมุ่งปัญหาไปที่ผู้ก่อการร้าย กิติหรือว่าการเปลี่ยนแปลงรุนแรงที่จะไปสู่แบบเผด็จการของชนกรรมมาชีพแบบนี้ ถ้าผมเข้าใจประวัติศาสตร์ เข้าใจประสพการณ์ของสังคมอื่น ๆ ที่กำลังอยู่ภายใต้ระบบนี้ถูกต้อง ผมเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกิดช่องว่าง ถ้าเรามัวเน้นไปที่เรื่องปราบผู้ก่อการร้าย อันเป็นเรื่องพื้นผิวแล้ว จะทำให้เรามองข้ามปัญหาไปมากที่สุดทีเดียว ปัญหาช่องว่างนี้ที่ผมคิด

นั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุที่ว่า ในขณะที่เดียวที่เราพัฒนาอะไรไปนี้ คนกลุ่มใหญ่ไม่สามารถจะตั้งขึ้นหรือเติบโตได้ทันอัตราการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง อันนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง

ที่นี้กลับไปสู่ปัญหาความยุติธรรมในสังคม อย่างที่อาจารย์เกษม และอาจารย์ได้พูดถึงว่า เราจะสร้างได้อย่างไร อาจารย์พูดถึงการสร้างในระยะสั้นระยะยาวในการแก้ปัญหา ผมคิดว่าไม่ว่าจะเป็นในระยะสั้นหรือระยะยาว ปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมในอนาคต ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนวางเป้าหมาย เวลาที่เรามองว่าบ้านเมืองจะเป็นไปอย่างไรนั้น เรามักจะมองที่แผน แต่ตัวคนที่วางแผนนี้สิครับ เป็นตัวที่เป็นจักรกลสำคัญอย่างยิ่งของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แผนที่ทำ ๆ มานี้ทำมาจากระบบของราชการซึ่งมักไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ นี่ผมเองก็จนปัญญาจะครหาทางออกไม่ได้เหมือนกันว่า เราจะแหวกออกจากระบบของการวางแผนพัฒนา เพื่อ

ให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับความต้องการ และผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ได้หรือไม่หรือว่าจะปล่อยให้มันเป็นแผนที่เกิดจากจินตนาการของนักวิชาการ หรือว่าผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ในระบบราชการกันอยู่อย่างนี้ต่อไป อันนี้ผมคิดว่าเป็นปัญหาที่ผมเองก็จับปัญหาเหมือนกัน

เกษม

ผมก็อยากจะแสดงความคิดเห็นบ้าง คือที่เรื่องที่อาจารย์ป่วยพูดถึงระยะสั้นระยะยาวนั้น และอาจารย์เน้นในบทความสังคมศาสตร์ปริทัศน์ อาจารย์เน้นในเรื่องความสามัคคีของทุกฝ่าย หนึ่งเองเป็นข้อที่ผมไม่แน่ใจ ความสามัคคีนั้นดีแน่แต่จะเกิดขึ้นจริงไหม ผมยังนึกถึงนี่ จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม ในปัจจุบันนี้สถานการณ์เกิดรัดตัวกันขึ้นมา เกิดตื่นกันขึ้นมา ก็มีอาการสำคัญคือตกใจ เมื่อตกใจตกใจกันขึ้นมาแล้ว ก็เหมือนกับคนตื่นไฟแทนที่จะกอดคอกันดับไฟจะเถียงกันเสียมากกว่า บรรยากาศอย่างนี้ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความร่วมมือกันทุกฝ่ายอันนี้แหละ

เป็นของดีแน่ถ้าเราทำได้ อันนี้แหละผมคิดว่า
จะเป็นไปไม่ได้ผมเองก็ยังหนักใจ

ที่นอกทางหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนถาม ผม
ว่าปัญหาในระยะสั้นในปัจจุบันนี้จักรกลการ
บริหารประเทศนั้นจำเป็นต้องมีการปฏิรูป ถ้า
ไม่มีการปฏิรูป จักรกลจะหยุดหมดแล้ว ผม
มองไปทางไหน มันหลวมไปหมดไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องปราบโจรผู้ร้าย ไม่ว่าจะในเรื่องใด ๆ
ก็ตามจนในที่สุดปัญหาจากรในกรุงก็ได้
จักรกลมันหลวมหมด ผมคิดว่าจะต้องแก้ไข
ปรับปรุงจักรกลการบริหารของประเทศทั้ง
หมด นี่คือการที่ผมจะต้องทำโดยเร็วที่สุด
จักรกลเหล่านี้คิดว่า เป็นระบบราชการก็ได้
เพราะว่าระบบราชการแย่เมื่อระบบราชการทุก
สิ่งทุกอย่างแย่ มันแย่หมด อาจารย์เสนอให้อาจ
มองไปในแง่ว่าระบบราชการเป็นภัย แต่ผม
ว่าเป็นภัยเพราะว่าระบบนี้ขาดประสิทธิภาพ
คราวนี้จะต้องแก้กันอย่างไร ถ้าไม่แก้จักรกล
หลวมต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น อัน

ฉันผอมอยากเรียนถามเหลือเกิน ผมคิดว่าจะต้องมีการปฏิรูปปรับปรุงประสิทธิภาพของราชการให้ดีขึ้น พอที่จะทำอะไรได้ให้เกิดผลจริงจังให้เกิดความผาสุกแก่ประชาชนได้ นี่เป็นความเห็นของผม

ป่วย

ผมว่าได้เรื่อง ๓ เรื่องที่เราพูดถึงกันอยู่นี้ เรื่องหนึ่งคือ จักรกถการบริหารเรื่องที่สองคือมีแผนแล้วเราจะบริหารให้เป็นไปตามแผนได้อย่างไร ในเมื่อแผนนั้นดีเหลือเกินอย่างที่อาจารย์เกษมพูด และอาจารย์เสนห์ก็บอกว่าแผนนี้อาจจะเกิดมาจากจินตนาการของนักวิชาการ อาจจะไม่เป็นแผนที่ประชาชนต้องการด้วยซ้ำ เราจะทำอย่างไรให้เกิดมีแผนของประชาชนขึ้นและอีกข้อหนึ่งก็พูดถึงเรื่องความสามัคคีในหมู่ชนผู้นำในด้านการเมืองของเรา

ผมคิดว่าในเรื่องจักรกถการบริหารจริงตามที่อาจารย์เกษมพูดทุกประการไม่ว่าเราจะดูเรื่องไหน จะดูเรื่องการเกษตร การอุตสาหกรรม จะดูเรื่องการสังคมสงเคราะห์ จะดู

เรื่องการพัฒนาชุมชน จะดูเรื่องการศึกษาที่
 เหมือนกัน รู้สึกว่าการแตกแยก มีการเกี่ยง
 งานกันทำ สับสนกัน เพราะฉะนั้นการบริหาร
 ราชการแผ่นดินนี้จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลง
 แน่ ๆ จะเป็นรัฐบาลชนิดไหนจะเป็นรัฐบาล
 บัจจุบันก็ดี จะเป็นรัฐบาลที่ฝ่ายค้านอาจจะ
 ขึ้นมาในวันหนึ่งตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญก็
 เป็นไปได้ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใดก็ตามเดชะ
 จักรกถการบริหารจำเป็นจะต้องแก้ไข เวลา
 นี้รู้สึกว่าทางคณะรัฐมนตรีก็พยายามเสนอเรื่อง
 ให้แก้ไขแต่ตัวจักรกถที่จะไปแก้ไขจักรกถก็ยัง
 ร้ายใหญ่ ยิ่งซ้ำใหญ่จักรกถที่จะไปแก้ไขจักร
 กถนี้หลวมด้วยกันทั้งคู่ เพราะฉะนั้นจึงลำบาก
 ผมเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญอย่างยวดยิ่ง

แต่ผมยังอดนึกไม่ได้ว่า สมมุติว่ารัฐบาล
 นี้ไม่ลำบากในการที่จะไปคิดว่าฝ่ายค้านเขาจะ
 ว่าอย่างไร ฝ่ายโน้นจะว่ายังไงเผอิญเกิดเป็น
 รัฐบาลผสมขึ้นมา ไม่ต้องให้เอเย่ชื่อหรือ
 เพราะหัวหน้าพรรคการเมืองที่เข้าไปนั่งในสภา

ก็หลายท่านทีเดียว ถ้าเราจับรวม ๆ กันเข้ามาแล้วหลายท่านทีเดียวที่มีปัญญา มีความรู้ มีความรักชาติ เราอย่าไปคุยข้อเสียของคนบางคนในสภา หลายคนที่เคยก็เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง, ท่านมีความสามารถ ท่าน^๕ ท่องหลายเหล่านี้เข้ามารวมกันขึ้นมาแล้วก็ตั้ง^๕ รัฐบาล ผสมชน^๕ ลองดู สัก พัก หนึ่ง สัก สาม สิบ^๕ บอกว่าบ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางด้าน การเมืองก็ลำบาก ต่างประเทศก็ลำบาก ทางเศรษฐกิจก็ลำบาก ไหนเราลองมารวมมือกัน สักทีซี อย่าเพิ่งนึกเขานึกเราเลย ก็แล้วแต่จำนวนสมาชิกในสภาของแต่ละพรรคในเวลา^๕ นั้นก็ได้ ไม่ต้องไปยุบสภาแล้วเลือกตั้งชนใหม่^๕ สภานี้ม้อออกมาเป็นกีสวน ก็มีคณะรัฐมนตรี^๕ รวมเข้าไปเอาฝ่ายค้านเข้าไปรวมกันเป็นคณะรัฐมนตรีผสม แต่^๕นั้นอาจจะเป็นจินตนาการของ^๕ ผมก็ได้ ซึ่งมันอาจจะเป็นไปได้ แต่ผมอยากเห็นจริง ๆ บางทีไอ้เรื่องจักรกลนี้ อาจจะ^๕ แก้ไขได้ด้วยซ้ำเพราะเหตุว่ามีหลายความคิด

รัฐบาลปัจจุบันหน้าเก่า ๆ และก็จำเจมาสิบกว่าปีแล้วอย่าว่าแต่รัฐบาลเลย แม้แต่ที่ธนาคารชาติเองก็หน้าเก่ามาตั้งสิบกว่าปีแล้ว รู้แก่ตัวเอง อย่างในธนาคารชาติผมเองก็ซ้กักคิดไปในร่องเดิมอยู่หลายเรื่อง จึงควรลองเปลี่ยนหาวิธีใหม่ซึ่งบางทีมันอาจจะดีขึ้น ผมถึงว่าความสามัคคีเป็นเรื่องที่สำคัญแต่ถึงอย่างไรก็ตามจะเป็นรัฐบาลผสม หรือไม่ใช่เป็นรัฐบาลผสมก็ตาม แม้รัฐบาลปัจจุบันนี้ก็น่าจะคิดเรื่องจักรกลให้มันมากหน่อย และไม่ใช่ได้แต่คิดอย่างเดียว ต้องแก้ไขให้เรียบร้อย

สำหรับเรื่องที่อาจารย์เสนอให้เป็นห่วงเรื่องแผนพัฒนาประเทศจะเป็นทางตันสังคมก็ตีเศรษฐกิจก็ดีว่าจะเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ในท้องถิ่นและในกรุงมากแค่ไหน ผมเห็นด้วยแต่อย่าลืมน่าจะเป็นที่เราจะต้องเป็นฝ่ายนำอยู่นั่นเอง เราหมายความว่าความว่ารัฐบาลและนักวิชาการ ซึ่งอันนี้ไม่ได้ยกย่องตัวเองว่าจะวิเศษกว่าคนอื่นแต่ว่าเรา

มีหน้าที่ที่จะคิดจะวางแผน แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็จำเป็นที่จะต้องดูความต้องการของประชาชนในชนบทจริง ๆ ทั้งคนยากคนจน
 อดน้ชักรับ ที่ผมว่าเป็นเรื่องที่น่าจะคิด และถ้าหากว่าสภาผู้แทนมีประสิทธิผลจริง ๆ ไม่ได้คิดถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนตัวจุก ๆ จิก ๆ มีความสามารถที่จะคิดถึงเรื่องที่จะว่าราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ที่ตั้ง ส.ส. ขึ้นมานี้อาจจะมี
 ความเห็นในเรื่องแผนบางอย่าง และก็มาอภิปรายกันในสภาผู้แทน ผมว่าอาจจะเป็นประโยชน์ขึ้น ถ้าเราเอาแผนนี้ให้เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ แต่ว่าแต่ละครับรัฐบาลจะต้อง
 รับผิดชอบ ที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของแต่ละแห่งไม่ได้ แต่ว่าต้องเอาความเห็น
 ของทุกฝ่ายมาประกอบการพิจารณา แต่ที่ผมพูดนี้พูดแต่เพียงด้านเดียว แม้ว่าแผนพัฒนากับจักรกลบริหารจะเป็นไปตามทางที่ถูกที่
 ต้องก็ตาม ซึ่งทุกวันนี้เราห่างไกลไปจากที่ถูกที่
 ต้องมากเหลือเกิน

แม้ว่าเราจะได้แผนที่ที่ดีที่สุดที่จะคิดได้ ซึ่งวางขึ้นมาแล้ว แล้วก็แม้ว่าการบริหารของเราดีขึ้น เราก็ต้องพิจารณากันในด้านการคลังของรัฐบาล นี้มองจากด้านในแง่ของงบประมาณนะครับ เฉพาะอย่างยิ่งรายได้ของรัฐบาล ซึ่งแท้จริงมีเรื่องอื่นแอบแฝงอยู่ ทุกวันประชาชนและรัฐบาลไทยยังเข้าใจว่าการเก็บภาษีอากรนั้น เป็นการหารายได้ฝ่ายรัฐบาลอย่างเดียว และเป็นการทำให้ราษฎรต้องถูกบีบบังคับจนทนทานไม่ได้เหมือนกัน เรื่องนี้ก็เป็นความจริงส่วนหนึ่ง ทุกวันเราเก็บเฉพาะภาษีทางอ้อมมาเสมอ เพื่อเป็นรายได้ของประเทศ ภาษีศุลกากรก็เก็บเพื่อรายได้ จะเรียกเงินอยู่ที่ผมเคยพูดมาแล้วเมื่อกรกฎาคมแล้ว ครองหนเราขึ้นภาษีเพื่อไม่ใช่เพื่อรายได้ และแท้จริงก็ขึ้นภาษีเพื่อให้ลดรายได้ลงตัวกัน และผลก็เป็นจริงตามนั้น แต่ว่าทางดำเนินนโยบายการคลังและการภาษีอากรนั้น ยังเป็นเรื่องที่บังคับให้สังคมอยู่ในความชอบธรรม

ด้วยเข้าไป จะเห็นได้ง่าย ๆ อยู่ข้อหนึ่งซึ่งไม่รู้ว่าจะเห็นด้วยกันหรือเปล่า ถ้าเรามีการเก็บภาษีที่ดิน แทนที่จะทำให้ที่ดินมันแพงขึ้นกลับจะทำให้ที่ดินถูกลง นี่เป็นปริศนาซึ่งผมเข้าใจว่าแม้แต่บุคคลสำคัญ ๆ ในรัฐบาล และในกระทรวงการคลังก็ยังไม่ถึง ข้อไขของปริศนาที่ผมพูดเมื่อตะกนกมีอยู่อย่างเดียว ทุกวันที่มีการซื้อที่ดิน เฉพาะอย่างยิ่งในพระนคร และธนบุรี และในเมืองใหญ่ และตามสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ตากอากาศ คนชาวกรุงไปกว้านซื้อที่ดินไว้ ส่วนมากเป็นการซื้อที่ดินที่เราเรียกกันว่าเก็งกำไร ข้อไขอยู่ตรงนี้ ถ้าหากว่าการเก็งกำไรมันน้อยลง ราคาที่ดินก็ลดลง การเก็บภาษีที่ดินนั้น ถ้าหากว่าคนที่เก็งกำไรมากถูกเก็บภาษีมาก ก็เก็งกำไรน้อยลง

นโยบายภาษีอากรส่วนใหญ่ นั้น เป็นมาตรการที่จะทำให้คนทำอย่างหนึ่งหรือไม่ทำอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูดไปแล้ว ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนบางคน ซึ่งให้ความเห็นในหน้าหนังสือ

พิมพ์ ซึ่งตรงกับหลักวิชาการทุกประการคือ
ท่านว่าเมื่อคนไปท่องเที่ยวในต่างประเทศมาก
นัก ก็ควรจะเก็บภาษีการท่องเที่ยว อันนี้
เห็นได้ชัดทีเดียวไม่ใช่เก็บเพื่อรายได้นะ เก็บ
เพื่อบังคับจำกัดให้คนไปท่องเที่ยวต่างประเทศ
น้อยลง อันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องนโยบายการ
คลังซึ่งควรกระทำ ที่ไหนอะไรที่เกี่ยวกับภาษี
อากร ที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม
มากขึ้น ก็พูดง่าย ๆ ใครมีเงินมากมีทรัพย์สิน
มาก เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เราก็ให้
เขาเฉลี่ยออกมาโดยผ่านรัฐเพื่อไปสู่การพัฒนา
ให้คนที่มียาได้น้อยให้มีความสามารถมียาได้
มากขึ้น ในกรณีเช่นนี้มาตรงกันกับหลักที่ว่า
จะต้องเก็บภาษีทางตรง ไม่ใช่เก็บภาษีทาง
อ้อม ไม่ใช่เก็บภาษีศุลกากร ไม่ใช่เก็บภาษี
สรรพสามิต แต่ต้องเก็บภาษีทรัพย์สิน เก็บ
ภาษีเงินได้ให้ดีขึ้นแล้วก็เอาเงินที่ได้มานั้นก็
เอาไปใช้จ่ายในเรื่องแผนพัฒนา ในเรื่องการ
บริหารให้มันดีขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ผมเห็นว่าจำเป็น

เหลือเกินที่จะให้เกิดผลทันทีในปีสองปี ให้รู้
 ที่เดียวว่าทำได้ทำอะไรเกิดขึ้นแล้ว ที่ผมพูดเมื่อ
 ๕๕๕ กล่าวถึงเรื่องภาษีมรดก ซึ่งได้มีกันมา
 ครึ่งหนึ่งนานมาแล้ว แต่รัฐบาลปัจจุบันยังไม่
 ยอมรับในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นผมจึงเห็นว่า
 ระบบภาษีอากรนี้เป็นเครื่องมืออันดีของรัฐ
 บาลที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมใน
 สังคม และอีกนัยหนึ่งถ้าไม่ใช้ระบบภาษีอากร
 อย่างที่ผมว่าเมื่อก่อน แต่ใช้ภาษีอากรไป
 ทำนองอื่นละก็ ก็อาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็น
 ธรรมมากขึ้นด้วยซ้ำ

เสนาห ปัญหาที่อาจารย์พูดมาคือว่า จักรกลที่ไป
 แก่จักรกลกันเองนั้นต่างหลวมด้วยกันจะทำได้
 ยังไง มาตรการทางการคลังการภาษีอากร
 อย่างที่อาจารย์พูดถึงนี้ก็ต้องอาศัยฐานะของผู้
 นำทางการเมือง เพราะเป็นมาตรการทางการ
 เมืองอันหนึ่งที่ต้องอาศัยพลังสนับสนุนที่สำคัญ
 มาก หมายถึงพลังสนับสนุนที่เกิดจากประ
 ชาชนส่วนใหญ่ แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้จะ

เกิดขึ้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของรัฐบาล
หรือผู้นำทางการเมือง เป็นการตัดสินใจ
เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของบรรดากลุ่มชน
จะต้องถูกเก็บภาษี ที่จะต้องถูกอยู่ภายใต้
มาตรการอย่างหนึ่งอย่างนั้น ถ้าเราจะพูดกันอย่าง
ไทย ๆ ว่าขอให้เสียสละขอให้สามัคคี ซึ่งผม
คิดว่าเป็นการพูดที่ง่ายเกินไป เพราะว่าทุก
อย่างในทางสังคมทางการเมือง ผมเชื่อว่า
เกิดจากลักษณะฐานะของพลังที่สามารถต่อ
รองกันได้ ถ้าหากว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่
สามารถจะต่อรองได้แล้ว ผมคิดว่าก็ยอม
สามารถที่จะทำให้มาตรการเหล่านั้นเป็นจริง
เป็นจังขึ้นมาได้

ที่อาจารย์พูดถึงว่าทางออกของเมืองไทย
น่าจะเป็นไปในรูปของรัฐบาลผสม เพื่อรว
มันสมองปัญญาของคนนั้น ผมรู้สึกออกจะไ
แน่ใจเหมือนกัน ผมคิดว่าสังคมไทยเรา
ได้ขาดสมอง ไม่ได้ขาดปัญญาแน่ ยิ่งดู
ดูวิทยฐานะคนที่อยู่ในวงราชการหรือในส่ว

เอกชนเดี๋ยวนี้แล้ว แน่ใจว่าเราไม่ได้ขาด
 สมองเลยแต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ทิศทางของการใช้
 สมองใช้ปัญญาว่าจะเป็นที่ถูกที่ควร
 หรือไม่ ที่นี้พอพูดอย่างนั้นไม่ใช่หมายความว่า
 จะเป็นเรื่องที่เกิดจากความรู้สึกหรือความเห็น
 ที่อิงวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นความเห็นที่ว่า
 เราจะต้องอาศัยพลังของประชาชนที่จะได้รับ
 ผลของการบริหาร ของการตัดสินใจนโยบายให้
 ได้มีส่วนในการตั้งรับ ประชาชนต้องมีพลังพอ
 เพราะฉะนั้นผมคิดว่าปัญหาของสังคมไทยเวลา
 นี้ไม่ได้เป็นสังคมที่ขาดสมอง แต่เป็นสังคม
 ที่ขาดพลังที่จะตั้งรับสมองของบ้านเมืองให้มี
 ความรับผิดชอบ คือเราไม่มีหลักความรับผิดชอบ
 ของฝ่ายบริหารกับฝ่าย.....ที่จะได้รับผล
 ทางที่ดีและเสียของการบริหารบ้านเมือง

คราวนี้กลับไปหาปัญหาเก่าอีกที่ว่า จะ
 ปล่อยให้ระบบราชการแก้ไขกันเองปฏิรูปกัน
 เอง หรือจะริเริ่มใช้มาตรการใหม่ๆ เช่น การ
 เก็บภาษีอากรเพื่อให้คนมีเงินเสียสละอะไร

ต่าง ๆ นี้ ผมเองก็ไม่เห็นทางออก ผมคิดว่าในโครงสร้างของอำนาจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่เห็นทางจะเป็นไปได้ แต่ถ้าผู้นำทางการเมืองไม่สนใจในปัญหาข้อนี้แล้ว จะเป็นอันตรายประชาชนจะไม่มีทางออกนอกจากเสียว่าจะหันเหไปในค้ำของผู้ออกการร้าย หรือไม่ก็หาทางแก้หรือทางออกแบบรุนแรง ผมกลัวอันนี้ ถ้าหากว่าผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำทางการเมืองอยู่ขณะนี้ไม่สำนึกถึงความสำคัญของบัญญัติ ผมเกรงว่าจะทำให้การเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปของบ้านเมืองไม่สามารถที่จะฟื้นความรุนแรงได้ในอนาคต เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าความมีปรีชาญาณของผู้นำทางการเมือง ย่อมมีส่วนอยู่มากทีเดียวที่จะช่วยให้ การเปลี่ยนแปลงนั้นคลี่คลายไปในทางที่สงบราบรื่นได้

เกษม ผมขอเสริมอาจารย์เสน่ห์ และขอชักอาจารย์เสน่ห์บ้าง หลายข้อด้วยกันข้อแรกนั้น ผมเห็นจะต้องพูดถึงเรื่องที่ท่านอาจารย์ป่วย กล่าวเสียก่อน อาจารย์เคยให้ศีลให้พรผมว่า

ผมเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ร้าย นับว่าเป็นศิษย์
 เป็นพรที่^๗เป็นศิริมงคลแก่ผมอยู่ อาจารย์พูดถึง
 รัฐบาลผสม ผมฟังตุ๊กไฟเราะดี แต่ผมเป็น
 คนมองโลกในแง่ดีไม่ได้ จะผสมไปได้ยังไง
 คืออาจารย์จะให้ผสมอะไรกับอะไร ผมมองดู
 ในปัจจุบันนี้เราขาดความเป็นผู้นำที่ปรีชาญาณ
 (Enlightenment of Leadership) ของที่
 ตันด้วยกันมาผสมกันก็ตันกันอีก ผมมองดู
 อย่างนี้เราจะเอาอะไรผสมกับอะไรมันก็เท่าเท่า
 ผมกลัวว่าจะเป็นอย่างนั้น และในขณะที่เกี่ยว
 กันความต้องการทางสังคมกำลังเรียกร้อง
 ความเปลี่ยนแปลงอยู่ แต่เราขาดพลังความ
 เป็นผู้นำที่จะนำการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทาง
 ที่จะสร้างความเป็นธรรมของสังคมต่างๆ นานา
 คราวนี้เรามองหาความเป็นผู้นำชนิดนั้นไม่เห็น
 แล้วเราจะทำกันอย่างไรเรื่องนี้อาจารย์จะว่า
 ผมมองโลกในแง่ร้ายก็ได้ครับ

ตอนนั้นมาถึงอาจารย์เสนห์ ผมอยากจะให้
 อาจารย์เสนห์ตอบผมบ้าง ผมก็งงเหมือนกัน

อาจารย์เสนอเห็นว่าเมืองไทยไม่ขาดปัญญา ยังมี
 สมองอีกเยอะแต่ที่ว่าสมองใช้กัน ไปไม่ถูกทาง
 อาจารย์เสนอให้จึงว่าต้องหาพลังที่จะดึง รังสมอง
 เหล่านี้^๕ จะดึงรังกันอย่างไร ผมเกิดความ
 สงสัยอาจารย์เสนอเห็นว่าสมองผิด จะล้างสมอง
 กันหรือยังงี้ หรือจะทุบสมองทิ้ง ไปเลย
 อาจารย์เสนอให้ จะให้พลังอะไรคอยดึง รังสมอง
 เหล่านี้^๕ ผมพอเข้าใจเหมือนกันว่า สมองอาจ
 จะใช้ไปในทางที่ผิดเอาละมีปัญญา แต่ปัญญา
 มันผิด ทำอย่างไรจะให้ปัญญามันถูก จะเอาอะไร
 ดึงรัง^๕ จะดึงรังตามคัลลองระบอบประชาธิปไตย
 แบบรัฐสภาหรืออย่างไรกัน เวลานี้เราก็
 มีสภาผู้แทนแล้ว ดึงรัง^๕ ไหวไหม ผมอยากให้
 อาจารย์เสนอให้ตอบผมก่อนและก็ท่าน อาจารย์
 ตอบทีหลังก็ได้ครับ

เสนอให้ ผมขอย้อนที่อาจารย์เกษมพูดแต่ต้น^๕ ที่
 อาจารย์เกษมบอกว่าผมเห็นระบบราชการเป็น
 ภัย ผมไม่ได้คิดว่าเป็นภัยเสียทั้งหมด แต่คิด
 ว่าระบบราชการเป็นภัยก็ในแง่ที่ว่า เป็นระบบ

ที่มองจากด้านของกลุ่มคนผู้รู้แต่ด้านเดียว อัน
 ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 นที่จะเป็นภัย เพราะจะหนีด้วยเหตุนี้ทำให้ผม
 คิดว่า เราไม่ขาดปัญญาแน่ ในทางระบบ
 ราชการนั้น เราชระดมบรรจุคนที่มีความดีอะไร
 มากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้นในแง่ของ
 เทคนิคในการที่จะดำเนินงานต่างๆ เราไม่ขาด
 ในแง่หนึ่ง แต่เราขาดในแง่นโยบาย และขาด
 ในแง่ของทิศทาง ผมไม่เคยเชื่อเลยว่าการ
 บริหารงานที่ถูกที่สุดต้องเป็นการบริหารงานที่ถูก
 ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐
 ต้องจากทัศนคติของผู้รู้แต่ฝ่ายเดียว การบริหาร
 งานที่ดีต้องอยู่ภายใต้หลักของความรับผิดชอบ
 ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐
 ด้วย ก็จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งหนึ่ง
 สิ่งใด

ที่เมื่ออาจารย์เกษมมาถามถึงความรับผิด
 ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐
 ชอบจะเป็นไปในรูประบบรัฐสภาหรือยัง
 ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐
 ขอนชกรับที่ผมรู้สึกเป็นกังวล เพราะวาระบบ
 ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐
 รัฐสภาระบบผู้แทนที่เราได้มีประสบการณ์มา
 ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐
 ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ มันเป็นระบบที่ยังไม่ได้สร้าง
 ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐
 ความตื่นตัวของสังคม ที่จะให้รับกับความรับผิดชอบ

การเมืองในขณะนั้นก็ไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะที่จะสมานผลประโยชน์หรือความนึกคิดของประชาชนอย่างแท้จริง ผมเองรู้สึกว่าคุณเป็นราษฎรคนหนึ่งเป็นชาวนาคนหนึ่งผมจะมองคุณในแง่ที่ว่า ผมไม่มีทางออกเลย และจะไม่รู้สึกว่าผู้ก่อการร้ายนั้นเป็นสาเหตุสำคัญของความปั่นป่วนต่าง ๆ แต่ความปั่นป่วนนั้นเกิดขึ้นเพราะว่าไม่มีจักรกลอะไรหรือว่าผู้นำอะไรที่จะตอบสนองความรู้สึกหรือความต้องการของราษฎรอย่างแท้จริงข้อนี้ผมจึงได้แต่มีความหวังในปรีชาญาณ (Enlightenment) ของความเป็นผู้นำ ที่เราจะหวังได้แค่ไหน เพราะฉะนั้นผมถึงคิดว่ายิ่งมองไม่ว่าจะมองไปทางไหน ระบบรัฐสภาก็ดี ผู้แทนก็ดี ผู้นำทางการเมืองก็ดี ทำให้รู้สึกว่าเมืองไทยเราที่อยู่ในสภาพที่มองไม่ออกว่าจะสามารถผ่านพ้นวิกฤติของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างราบรื่นได้แค่ไหน ผมถึงกลัวว่าความรุนแรงจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ถ้าหากว่าสภาพของ

ผู้นำและสถาบันในทางการเมืองยังคงเป็นอยู่
 อย่างที่เบ็นอยู่ในขณะนั้นรวมทั้งระบบราชการ
 บริหารด้วย ไม่ทราบว่าจะตอบคำถามของ
 อาจารย์เกษมได้ครบถ้วนหรือไม่

ปวย

การเปลี่ยนแปลงชนิดรุนแรงนี้ ผมคิดว่า
 ไม่อยู่ในข่ายที่เราจะพูดกัน ไม่ใช่เพราะเหตุว่า
 เราไม่อยากพูดถึง แต่เป็นเพราะเหตุว่าไม่
 อยากให้เกิดเหตุขึ้นเราจึงพยายามหาวิธีที่จะให้
 เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ไม่รุนแรงเป็นการ
 เปลี่ยนแปลงโดยสันติ ให้เป็นประโยชน์แก่
 บ้านเมือง ผมเข้าใจว่าอาจารย์ทั้งสองคงเห็น
 ด้วยกับผมที่ว่า ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิด
 ที่รุนแรงขึ้นแล้วละก็มันไม่มีทางที่จะสิ้นสุด
 แล้วมันจะรุนแรงขึ้นไปเรื่อย ๆ และผลสุด
 ท้ายความเป็นธรรมในสังคมหรือจะเป็นอย่าง
 อื่น ๆ ก็คงจะไม่เกิดขึ้น การรุนแรงไม่ใช่เป็น
 วิธีที่จะแก้ปัญหากันได้ เพราะฉะนั้นเราจึงลอง
 มาคิดกันดูว่าด้วยทุนที่เรามีอยู่อย่างนั้นเราจะทำ
 ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่รุนแรง ไปในทำ

นองที่ตักตวงประการใดบ้าง ทุนที่เรามีอยู่^๕
 เรามีสมองมากแค่ไหน คือหมายความว่า
 ปัญญา^๖มากแค่ไหน อันนี้ผมว่าต้องแบ่งออก
 เป็นสองข้อ ข้อหนึ่งคือปัญญาของข้าราชการ
 ประจำ ผมว่าข้อนี้เห็นจะไม่บกพร่อง มีมาก
 จริงแต่ที่ผมอยากจะขมวดเสียชนิดหนึ่ง ที่บอก
 ว่าปัญญาเรามี^๗มากนั้น ถ้าเรานับคนหนุ่ม ๆ
 สาว ๆ ซึ่งทำหน้าที่ในชั้นกลางด้วยละก็มี^๘มาก
 จริง ถ้าหากว่าไปเอาแต่เฉพาะปัญญาของผู้ที่
 ทำงานมาแล้ว ๒๐-๓๐-๔๐ ปี หรือใกล้จะ
 ปลดเกษียณอย่างเดี่ยวละก็ ปัญญาเหล่านั้น^๙
 อาจจะไม่ทุกคน แล้วก็ส่วนมากมักจะเสื่อมไป
 มากกว่า แต่ว่าถ้าเราคำนึงถึงคนที่เข้ามาใหม่ ๆ
 แล้วก็มีปัญญา^{๑๐}มากในทางด้านข้าราชการประจำ
 รู้สึกจะมี^{๑๑}มาก มากพออย่าง^{๑๒}ที่อาจารย์เสนอ^{๑๓}ให้ว่า
 แล้วกับ^{๑๔}ปัญหาก็มีอยู่^{๑๕}ว่าเราใช้เขาให้ถูกต้องหรือ
 ไม่ ถ้าใช้ได้ถูกต้องก็จะเป็นประโยชน์ คืออย่าง
 มาก คำว่าเราจะใช้เขา^{๑๖}ใครเป็นผู้ใช้ คำตอบ
 ก็คือว่ารัฐบาลต้องเป็นผู้ใช้^{๑๗} ทันทัก^{๑๘}ภายในวง

รัฐบาลนี้มีปัญญาหรือไม่ ก็คงจะมีหรือก
เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีปัญญาท่านจะมาเป็น
รัฐบาลได้อย่างไร แต่ว่าผมอยากจะเรียนว่า
ไม่ว่าจะเปลี่ยนหน้ากันมาเป็นรัฐบาลอย่างไรก็
ตามเถอะในสิบปีที่ผ่านมา เราปกครองด้วย
วิธีการอย่างเดียวกัน ด้วยระบบอย่างเดียวกัน
คล้าย ๆ กับว่าไซเออจันเสียงขึ้นแท่น แล้วก็
ไซไปตามเสียงนั้นจนจำเจ เรายังไม่ได้มีขยาย
ฐานทางการเมือง ผมเองผมอยากจะได้ฐาน
อันกว้างยิ่งขึ้น ทุกวันนี้ นอกจากว่าตัวจักรกล
ที่เราพูดกันเมื่อก่อนจะยึดตายอดอีกอาจจริง ๆ แต่
ถ้าหากว่ารัฐบาลมีฐานกว้างขึ้นแล้ว อาจจะมี
เป็นตัวจักรกลได้ขึ้นประการหนึ่ง อีกประการ
หนึ่งการที่รัฐมนตรีแต่ละท่านจำเป็นที่จะต้อง
ไปเอาใจใส่หรือไปเอาใจพรรครัฐบาล อีกด้าน
หนึ่งจะต้องคอยป้องกันและต่อสู้กับฝ่ายพรรค
ตรงกันข้าม ทำให้ราชการแผ่นดินชักเข้าไป
เหมือนกัน ไม่คล่อง จนกระทั่งมีคนบอกว่า
ถ้าไม่มีสภาบางที่ราชการแผ่นดินจะทะมัดทะ

แมงยิ่งกว่านี้ อันนี้อาจจะเป็นจริงแต่ที่ผมไม่
 เห็นด้วย ทะมัตตะแมงอย่างเดียวนั้นไม่พอ จริง
 อย่างที่อาจารย์เสนอให้พูด จำเป็นที่จะต้องให้
 ราชการแผ่นดินมีความคิดเห็นของผู้ที่ถูก
 ปกครองเข้ามาร่วมด้วย ในกรณีเช่นนี้ขอยกให้
 มีสภา ผมถึงได้สนับสนุนว่าควรที่จะมีความ
 สามัคคี และมีรัฐบาลผสม สิ่งที่จะได้จาก
 เรื่องนี้คือ นอกจากจะตั้งแต่เฉพาะพรรค
 ส.ป.ท. ซึ่งก็เป็นพรรครัฐบาลปัจจุบันเข้ามา
 เป็นรัฐบาลแล้วเรายังสามารถที่จะไปเอาปัญญา
 จากพรรคฝ่ายค้านเข้ามาร่วมด้วย ไม่ต้องออก
 ซอกก็ได้แต่ว่าลองนึกดูก็ได้ว่าพรรคฝ่ายค้านก็มี
 ผู้มีสติปัญญาดีและมีความรักชาติ และผมเชื่อ
 ว่าถ้าหากว่ามารวมกับสมองของพรรครัฐบาล
 ขึ้นมาแล้ว งานเสี่ยงที่เราขึ้นแทนและก็เล่น
 ไปตามร่องจนจำเจนั้น บางทีอาจจะเปลี่ยน
 เป็นงานเสี่ยงชนิดเสี่ยงแจ่วขึ้นมาอีกก็ได้ ขอน
 จะเรียกว่าความแตกต่างระหว่างการมองโลก
 ในแง่ร้ายและการมองโลกในแง่ดีก็แล้วแต่ แต่

ว่ารู้สึกว่าเป็นทางออกทางหนึ่ง ถ้ามีช่องทางที่จะทำได้ แล้วก็เห็นว่าควรจะทำ บางทีเราอาจจะเรียกร่องเอาความรักชาติของพวกเขาของท่านผู้นำทั้งหลายที่จะทำให้เกิดมีการปกครองแผ่นดินแบบนั้นขึ้นมา ก็คงจะเป็นไปได้ อย่างน้อยก็ลองดูสักพักหนึ่ง จะเป็นยังไง ที่ไม่พยายามลองก็เพราะอาจจะมีสิ่งที่จะทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันขึ้น โดยมีการก่อการรัฐประหาร หรือเปลี่ยนรัฐบาลโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช่สันติ ถ้าเกิดกรณีเช่นนั้นขึ้น ก็จะทำลายเสียกายอย่างยิ่ง เราจะเสียหายไปมากในด้านจิตใจและทางด้านกิจการปกครอง

ถ้าผมจะเลยพูดออกไปอีกสักนิดหนึ่งถึงเรื่องการบริหารราชการแผ่นดินชนิดที่จะทำให้ราษฎรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจหรือสังคมก็ดี ผมยังติดใจที่อาจารย์เสนอให้พูดเมื่อตะกัณว่า ควรที่จะมีฝ่ายที่เป็นประชาชนจริงๆ เข้ามา อันนั้นผมก็ได้ตอบไปข้อหนึ่งแล้วว่าถ้าหากจะให้ ส.ส.

ทำหน้าที่โดยแท้จริงแล้วให้เขามาติชมแผนพัฒนาและให้มีข้อเสนอในสภาผู้แทนได้ชนิดที่
จะเป็นปากเสียงให้แก่ประชาชนท้องถิ่นได้ก็จะ
เป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งที่ผม
คิดว่าในวงการบริหารน่าจะมีการวางระบบ
สนับสนุนสหกรณ์ให้เป็นจริง เป็นຈັงສັກที่
สหกรณ์และการรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นยังง่ อย่า
ไปทำหลาย ๆ อย่าง เช่น สมาคมชลประทาน
บ้าง สหกรณ์ประชาชนผู้ใช้น้ำหรืออะไรเอา
เป็นหลักกันสักอย่างหนึ่งให้ดำเนินการให้เป็น
การร่วมมือของประชาชนจริง ๆ ตามรูปสห
กรณ์ ผมว่าจะเป็นประโยชน์มาก นี้มองจาก
แง่ของเศรษฐกิจและมองจากแง่สังคม

เมื่อตอนที่เดี่ยว ผมได้พูดถึงเรื่องการ
พัฒนาทางด้านวัฒนธรรมและจิตใจ และผม
ยังขอยืนยันว่าเป็นความจำเป็น คือไม่ใช่ว่า
เราเห็นแต่เฉพาะเรื่องทรัพย์สินเรื่องวัตถุ เรื่อง
การผลิตให้ดีขึ้นเสมอ เรามองอย่างนั้นไม่พอ
เราต้องมองไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น เมื่อ

เราผลิตน้ำมันออกมาได้แล้ว น้ำมันไปทำให้
 ทะเลเปื้อนหรือเปล่า และแม่น้ำเปื้อนหรือ
 เปล่า ปลาตายหรือเปล่า นี่เป็นสิ่งที่เรียกว่า
 ยังไม่ถึงขั้นวัฒนธรรมหรอก แต่ก็เป็นสิ่งแวก
 ล้อมซึ่งยังมีความสำคัญอยู่มาก และต่อไปเรา
 ก็น่าจะคิดถึงวัฒนธรรม ศิลปะ นาฏศิลป์ และ
 ดนตรีของเรา ซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตให้สูง
 ขึ้น ให้เกิดมีชีวิตที่ดีขึ้น ผมหมายถึงทั้งใน
 เมืองและในชนบทนะครับ ไม่ใช่แต่ในเมือง
 เท่านั้น เราได้ส่งเสริมให้ชีวิตมีคุณภาพดีมาก
 ขึ้นแค่ไหน ที่นี้สูงขึ้นไปอีกหน่อย ส่วนมาก
 สำหรับพวกที่เป็นนักเรียนเป็นพวกใช้
 บัญญา สำหรับส่วนนี้ผมว่าเรื่องอิสรภาพ
 เป็นเรื่องที่สำคัญเหลือเกิน เสรีภาพและอิสร
 ภาพเราสนับสนุนแค่ไหน การพัฒนาไม่ใช่
 เฉพาะการผลิตเท่านั้น เราต้องผลิตทั้งรูป
 ธรรมและนามธรรมอย่างที่ผมได้เรียนไว้ตอน
 ต้น ผมจึงอยากจะขยายความในแง่ที่ว่า ความ
 เป็นธรรมในสังคมก็มีความสำคัญอยู่มาก แต่

นอกจากความเป็นธรรมแล้ว มันก็ยังมีสิ่งบาง
 สิ่งที่มาประกอบทำให้ชีวิตในสังคม และชีวิต
 ของปัจเจกชนในสังคมนั้นมีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่ง
 เราจะละทิ้งไม่ได้ นี่แหละที่ผมว่าเป็นเรื่องที่
 พัฒนาจริง ๆ ถ้าคุณไม่ยอมพูดเรื่องนี้จะเอา
 ไว้พูดในวันหลังก็ยังได้ แต่วันนี้จะเอาเรื่อง
 ความเป็นธรรมในสังคมก็ยังได้ แต่อยากพูด
 ให้สมบูรณ์

เกษม ผมมีความเห็นบางอย่างที่เกี่ยวกับอาจารย์
 พูด ปัญหาเรื่องอนาคตทางการเมืองของประเทศ
 เรา ที่ผมเห็นว่าสำคัญที่สุดในปัจจุบัน ผม
 คิดว่า เราเห็นจะต้องพยายามรักษาระบบรัฐ
 สภาไว้ ถึงแม้ว่าจะมีเสียงคำหนิติเตียนว่า ส.ส.
 ไม่ดี การเลือกตั้งไม่ดี หรือระบบรัฐสภาทำ
 ให้การบริหารประเทศล่าช้าอย่างไรก็ตาม ผม
 คิดว่าจำเป็นจะต้องรักษาระบบรัฐสภาไว้ และ
 ผมคิดอย่างเดียวกับท่านอาจารย์เหมือนกันว่า
 เราไม่ควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางการ
 รุนแรง เห็นจะต้องเลิกกันเสียทีหนึ่ง ทำไม

สภาหรือรัฐสภาของเราจึงทำงานไม่ได้ผลดีนัก เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ก็เพราะว่าเราไม่มี ประสิทธิภาพ ยานาคที่สำคญที่สุดนั้นจะอยู่ ที่ว่า ถ้าเราให้มีการเลือกตั้งได้อีก เลือกตั้ง อีกสักครั้งหนึ่ง และสกัดบต่อจากนั้นก็มี การ เลือกตั้งอีกครั้ง บทเรียนต่าง ๆ ทั้งผู้เลือก และผู้รบเลือกตั้ง ตลอดจนหน้าที่ของสภานั้น จะค่อย ๆ สร้างสมขึ้นมา แต่ผมก็เป็นห่วง เหลือเกินว่าเวลาจะมีใหม่และเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้อนรน และความตกอกตกใจนั้น จะรบกวนกันทำลายระบบรัฐสภาเสียหมด ข้อ นั้นผมก็เป็นห่วงอยู่

ที่นี้อีกข้อหนึ่งที่อาจารย์กล่าวถึงคือ ถ้า เราจะพัฒนากันให้แท้จริง เราจะต้องคิดถึงสิ่ง แวดล้อม ผมรู้สึกว่าการพัฒนาไม่ใช่เพียงแต่ ทางวัตถุเท่านั้น ไหน ๆ เราจะเลียนแบบตะวันตก เราก็เลียนแบบของเขาให้ตลอด ในปัจจุบัน นี้ ตะวันตกเขากำลังชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาใน ทางวัตถุที่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติมากขึ้น

ไม่ได้นำความสุขมาให้แก่นมนุษย์อย่างแท้จริง
 ตะวันตกเขากำลังพิสูจน์ให้ประจักษ์ในปัญหา
 ดังกล่าวนี้ เราจะต้องตามเขาให้ทัน เราจะ
 เรียนจากเขาทั้งที่เราจะต้องเรียนลึก เราอย่า
 ไปเสียเวลาเดินตามชนอย่างของเขา เราต้อง
 รีบกันรีบแก้ปัญหาหน้าเน่า หรือสิ่งปฏิกูลอัน
 เป็นผลจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรม เรา
 ยังพอแก้ไขได้ เราก็ควรจะต้องแก้ต้องรีบป้องกัน
 เสียบ้าง และในขณะเดียวกัน ไม่แต่เรื่อง
 หน้าเน่า ไม่ใช่แต่เรื่อง Pollution อย่างเดียว
 แต่ปัญหาว่าในเรื่องของความผาสุกของมนุษย์
 ด้วยกันเองนะครับ การพัฒนาย่อมทำให้
 ลักษณะของปัจเจกชนเสื่อมหายไป สิ่งเหล่านี้
 เราก็ต้องคิดกันอยู่เหมือนกัน ที่อาจารย์เสนห์
 ก็ชมเชยว่าเมืองเรามีปัญหามาก เราก็ควรจะ
 ต้องใช้ปัญญาแก้กันเสียก่อน เพราะว่าถ้ายิ่ง
 นานไปเราก็ยิ่งหลงทางมากขึ้น ทิ้งๆ ที่คนอื่น
 เคยหลงกันมาแล้ว เราก็ไม่ควรจะหลงไปกับ
 เขา

ที่นำมาอีกข้อหนึ่งคือ เรื่องการรวมกลุ่ม
 อาจารย์พูดถึงเรื่องสหกรณ์ อาจารย์เสนอให้
 เตรียมตั้งท่าจะถาม ผมก็ต้องชิงถามเสียก่อน
 เอาชนะอาจารย์เสนอให้เสียหน่อย กลุ่มต่าง ๆ
 ที่ทำกันมาและมีกันขึ้นมา ผมว่าไม่ใช่กลุ่ม
 ของชาวบ้าน เป็นกลุ่มของทางราชการไปจัด
 ให้มีขึ้น ผมก็เคยตามอาจารย์เสนอให้ไปวิจัยใน
 ชนบทครั้งหนึ่งถามถึงเรื่องกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้
 ชาวบ้านเองก็หัวเราะ เช่น บางทีในท้องที่
 เดียวกันมีทั้งกลุ่มชลประทานราษฎร์ มีทั้งกลุ่ม
 สหกรณ์ มีทั้งกลุ่มชาวนา ชาวบ้านก็หัวเราะ
 และเอาประโยชน์จากทุกกลุ่ม เพราะว่ากลุ่ม
 เหล่านี้ไม่เป็นกลุ่มของชาวบ้านเขา คราวนั้นจะ
 ทำอย่างไรจึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มในระดับชาว
 บ้านจริง ๆ เรื่องนี้เป็นเรื่องซึ่งอาจารย์เสนอ
 อาจจะมีข้อสังเกตอะไรบ้างก็ได้

เสนอ ผมเห็นว่าระบบสหกรณ์เป็นทางออก แต่
 ผมไม่ได้มองดูระบบสหกรณ์ในรูปที่เข้าใจ
 อย่างธรรมดา แต่ผมเน้นไปในทางที่ระบบ

สหกรณ์เป็นการส่งเสริมให้เกิดการปกครองตนเองของคนในท้องถิ่น ระบบสหกรณ์จะเป็นระบบซึ่งจะทำให้คนมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เพราะระบบสหกรณ์จะเป็นในรูปผู้ผลิต ผู้บริโภคอะไรก็ตาม ผมรู้สึกว่าเป็นการที่ชาวบ้านจะเข้าไปควบคุมกิจกรรมและผลผลิตของตนเองได้อย่างเต็มที่ ระบบสหกรณ์ควรเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของแต่ละคน เพราะฉะนั้นผมจึงมองระบบสหกรณ์ไม่ใช่มีประโยชน์เฉพาะในรูปที่จะก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเท่านั้น แต่จะทำให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบ อย่างเต็มที่ เป็นการฝึกหัด เป็นการเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงในรูปการปกครองท้องถิ่นที่ดีอย่างยิ่งนี้ผมคิดว่าเป็นคำตอบ แต่จะเป็นคำตอบซึ่งมองผลระยะยาว แต่ปัญหาในระบบสหกรณ์เท่าที่เป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นระบบสหกรณ์อิสระที่แท้จริง หากเป็นเพียงความริเริ่มของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งก็ออกไปจากระบบ

ราชการ^๕นเอง เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าผู้นำ
ในทางการเมืองมองเห็นกาลไกลพอแล้วก็น่า
จะทำให้ระบบสหกรณ์เป็นระบบที่อิสระ^๕ขึ้น
แทนที่จะไปสอนวิธีการประชาธิปไตยอะไร
ต่าง ๆ หรือทำงานพัฒนาชุมชนกันอย่างทุก
วัน^๕ ผมคิดว่าเราควรสอนให้คนเข้าควบคุม
รับผิดชอบตนเอง อัน^๕นี้เป็นวิธีการที่จะฝึก
อบรมให้คนรู้จักรับผิดชอบในเรื่องของตัวเอง
มากขึ้น ในผลประโยชน์ของแต่ละคนมากขึ้น
ดีกว่าที่จะให้ไปฝึกหัดการปกครองท้องถิ่นโดย
วิธีการเลือกตั้งเทศบาล เลือกผู้ใหญ่บ้านหรือ
อะไรทำนอง^๕ระบบสหกรณ์จะทำให้คนรู้จัก
เข้ามารวมกันเองด้วยความสมัครใจและก็มี
อิสระที่จะทำอะไรได้อย่างแท้จริง และรัฐบาล
กลางก็ให้เงินทุนอุดหนุนเรา^๕ก็รู้อยู่แล้วว่าท้อง
ถิ่นในเมืองไทย^๕นี้เป็นท้องถิ่นที่ขาดพลังสนับสนุน
ทางการเมือง เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่า
การส่งเสริมระบบสหกรณ์จะทำให้ระบบรัฐ-
สภาที่อาจารย์เกษมว่าควรจะคงไว้^๕นั้นจะสัมฤทธิ์

ผลอย่างแท้จริงในอนาคต ผมว่าจะต้องมีฐาน
 ๗๗ ที่ที่ท้องถิ่น^๕ และผมคิดว่าฐานที่ท้องถิ่น^๕
 จะต้องเริ่มต้นจากการปรับปรุงระบบสหกรณ์
 ให้เป็นในรูปการปกครองท้องถิ่น ไม่ใช่รูป
 การรวมเพื่อประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด โดยเฉพาะ
 คิดว่าจะเป็นในรูปอเนกประสงค์มาก
 กว่า

ป่วย

อเนกประสงค์หรือไม่อเนกประสงค์ สำคัญ
 อยู่ที่หลักการที่อาจารย์เสน่ห์และอาจารย์เกษม
 พุฒินั้น คือการส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์
 ปกครองตัวเอง ขอนเป็นข้อที่สำคัญในหลัก
 การเรื่องนี้ เลยขออนุญาตโฆษณาสินค้านิด
 หน่อยในตอนนั้น หลักการอันนั้นเป็นหลักการ
 หนึ่งในสี่ของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
 ซึ่งเราไปทำที่จังหวัดชัยนาท เวลานี้มีอยู่
 ๑๓ หมู่บ้าน เราถือเรื่องการปกครองตนเอง
 เป็นสำคัญ คือให้ชาวบ้านเขามาปรึกษาหา
 รือกันในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับหมู่บ้านของเขา
 รวมตลอดถึงความปลอดภัยของเขาอเนก

ประสงคจริง ๆ ก็ไม่ใช่เฉพาะเรื่องค้าขาย รวมตลอดถึงเรื่องความปลอดภัยหรือเรื่องอะไรต่าง ๆ มีปัญหาทำให้เขาแก้ไขของเขาเอง ในหมู่บ้านที่เราไปประสบนั้น ที่โคโคกระบือ หายมาก ๆ มีโจรผู้ร้ายมาก ๆ ผู้ชายไม่ค่อยเดือดร้อนเพราะเหตุว่าผู้ชายนอนหลับไปสบาย แต่ผู้หญิงเป็น โรคเส้น ประสาททุกแห่งหมด เพราะเหตุว่ากลางวันนอนไม่หลับเป็นห่วงวิตกเป็นทุกข์เรื่องขโมยเรื่องขโจร ที่หมู่บ้านที่มูลนิธิไปทำนี้ เราก็นั่งวางน้กัจฉายามซี เป็นเวรคืนละ ๒ คน ถือบีนออกตรวจกันก็ออกตรวจกัน เขาก็ทำกันด้วยปกครองตัวเอง ผลสุดท้ายโจรผู้ร้ายก็น้อยลง โรคเส้นประสาทของผู้หญิงในหมู่บ้านก็หายไปด้วยเช่นเดียวกัน

สหกรณ์ในประเทศไทยตั้งมาเมื่อไรนี้ ผมจำได้แม่น เพราะเหตุว่าตั้งมาพร้อม ๆ กับผมเกิด อายุ ๕๕ ปีแล้ว ถ้าพูดถึงว่าผมเกิดมา ๕๕ ปี ดิฉันแค่นั้นผมชั่วหรือดีอย่างไรก็ตาม

เถอะ อย่างน้อยความก้าวหน้าในชีวิตของผม
 มีมากกว่าความก้าวหน้าของระบบสหกรณ์ใน
 ประเทศไทย และความผิตอยู่ที่ไหน ผมก็ว่า
 ความผิตมีอยู่อย่างที่เราว่ากัน อันนี้ไม่ใช่ว่า
รัฐบาลไปตงแล้วเสียหาย อาจจะไม่เสียหาย
แต่ที่รัฐบาลไปตงไวแล้วรัฐบาลยังไปเป็นผู้
จัดการให้เขาด้วย เป็นผู้ทำบัญชีด้วย เป็นผู้
 ตรวจบัญชีด้วย ในเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านก็
 จะมีเสียงอะไร ในเมื่อข้าราชการไปเป็นผู้จั
 การสหกรณ์ให้ไปช่วยเขาทำ เจ้าจัดการไป
 ทำบัญชีให้เขาเสร็จ โดยที่หวังประโยชน์ส่วน
 ตัวของเจ้าหน้าที่ในการที่จะได้เบียดเบียนอะไร
 มากขึ้น ในเมื่อเป็นสหกรณ์ที่ใหญ่พอสมควร
 แล้วควรจะมีเจ้าหน้าที่ประจำของสหกรณ์ขึ้น
 เป็นผู้จัดการสหกรณ์ ผู้จัดการจะต้องดำเนินการ
 ภายใต้อการควบคุมของหมู่ราษฎรที่เป็นสมา
 ชิกซึ่งเขาอาจจะตงเป็นกรรมการบริหารมี
 ประชุมกันทุกอาทิตย์ก็ได้ เพื่อที่จะควบคุมดู
 ว่าการที่จัดการนี้ดีแค่ไหน และก็เป็นที่ไปตาม

ที่ต้องการหรือไม่ และส่วนการที่จะประชุม
สมาชิกทั้งหมดเลยก็เดือนละครั้งหรือสอง
เดือนครั้งเพื่อที่จะคุมกรรมการอีกที ทัศนิกเป็น
ได้ ส่วนรัฐบาลก็ไปสอนบัญญัติอย่างนี้ถูกต้อง
แต่เราไม่ได้ทำอย่างนี้ มีสหกรณ์บางแห่งที่
เจริญอย่างเช่นที่ใกล้ ๆ นครราชสีมา นั้นก็
เพราะว่าเขามีผู้นำเป็นคนที่มีความรู้ได้รับ
การศึกษา เขาก็ทำได้เจริญ เพราะฉะนั้นผม
มารู้สึกว่าระบบสหกรณ์ควรจะเปลี่ยน และ
เปลี่ยนไปตามหลักการที่อาจารย์ทั้งสองได้
กล่าวมาแล้ว คือส่งเสริมชาวบ้านปกครองตนเอง
และก็ไม่ใช้หมายความว่ารัฐบาลได้ดำเนินงานให้
ต้องให้เขาจ้างคนที่จะไปดำเนินงาน
ให้เขา เพราะฉะนั้นก็เลยมาถึงว่าสหกรณ์นั้นจะ
ต้องเป็นสหกรณ์ใหญ่ และจุดประสงค์ของ
สหกรณ์นั้นจะต้องเป็นอเนกประสงค์อย่าง
ที่อาจารย์เสนอเห็นว่า ทัศนิกมาถึงข้อที่ว่าเราก็คือใน
มหาวิทยาลัย เราเคยไหมในพวกเรานี้ที่เคย
คิดกันว่าเราจะผลิตคนที่จะออกไปเป็นผู้จัดการ

สหกรณ์ให้ชาวบ้านเขาใช้ แม้เรามีปริญญาโท
ทางบริหารธุรกิจ ส่วนมากเราไปคิดถึงห้าง
ร้าน^๕นั้น แต่ว่านักเรียนของเราที่จะออกไป
เป็นผู้บริหารสหกรณ์ซึ่งผมว่าจะทำประโยชน์
ได้เหลือเกินทีเดียว เรายังไม่ได้คิดทำ อาจ
จะเป็นข้อบกพร่องของพวกมหาวิทยาลัยเรา
ที่ไม่ได้คิดในเรื่องนี้

เกษม

ผมมีอีกเรื่องหนึ่งอยากจะเรียนถามอาจารย์
ในตอนต้นอาจารย์พูดถึงเรื่องปัญหาที่ดิน
อาจารย์พูดในทำนองการกว้านซื้อที่ดินในเมือง
เพื่อหวังผลกำไร เพราะฉะนั้นจึงต้องเก็บภาษี
ที่ดินกันบ้าง แต่ผมอยากจะมองให้กว้างออกไป
ผมรู้สึกเป็นห่วงเหลือเกินว่า ปัญหาที่ดิน
นั้นเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน ผมเคยไปภาค
อีสาน จังหวัดเลย เข้าไปในป่า ไปพบกับ
คนซึ่งไปหักล้างทางพงในป่าซึ่งเป็นการผิดกฎ-
หมาย ผมลองแวะสอบถามเขาดูปรากฏว่า
เป็นคนมาจากถิ่นอื่น มาจากสิงห์บุรี อ่างทอง
ขึ้นไปหักล้างป่าถึงจังหวัดเลย^๕นั้นมา หนี

หันมาแล้วก็ต้องไปหาที่ทำกินใหม่ในป่า ซ่อน
ผมสงสัย ผมสงสัยว่า ทำไมหนี้สินชาวนา
ไปถึงอย่างนั้นแล้ว และการยึดครองที่ดิน
ของชาวนาทุกวันนี้เป็นอยู่อย่างไรและธรรมดา
นั้นความระส่ำระสายในชนบทก็จะมาจาก
ปัญหาเรื่องที่ดิน นี่ผมพูดจากประสบการณ์
จากในสังคมอื่น ๆ ในบ้านเราหนี้เราเคยพุ่มใจ
กันมาเมื่อสิบกว่าปีก่อนว่า เรามีตัวเลขสูงใน
เรื่องชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินเอง เรื่องนี้จะ
ลวงตาในปัจจุบันหรือเปล่าหรือผมผิด ซ่อน
เราจะทำยังไง แล้วจำเป็นหรือไม่ที่เราจะต้อง
ให้มีมาตรการปฏิรูปที่ดิน มีนโยบายเกี่ยวกับ
ที่ดินเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับที่ทำกินหรือไม่
เวลานี้มีข่าวเรื่อยมาถึงเรื่องแย่งที่ทำกินกัน
บุกเข้าไปในป่าสงวนบ้าง นี่เป็นความเดือด
ร้อนทางนั้น ความจริงเป็นอย่างไรแค่ไหน
อาจารย์จะรู้ดี แต่ผมนั้นดูเป็นอาการผิดปกติ
อยู่ ความจริงในทางเศรษฐกิจเป็นอยู่อย่างไร
ผมอยากจะทราบนะครับ

ป่วย

เรื่องชานาภิธรรมสิทธิ์ ที่ดินหรือไม่
 เราารู้แล้วว่าราษฎรในท้องถิ่นบางแห่งเดือด
 ร้อน ไม่ต้องยื่นไปไกลหรือครบ ยื่นไป
 สองสามปีก็แล้ว เมื่อฝนแล้งปรากฏว่ามีชาว
 นาขายที่ดินของตัวเองหรือว่าถ้ายหน้าด้วยการมอบ
 ให้ที่ดินหลุดจากรองจํานำไปได้ และมาบนชาว
 ถูกลงมาก ก็จะมีปัญหาขึ้น นี่เป็นข้อ
 เท็จจริงที่คงจะไม่มีใครโต้แย้งได้ แต่เราไม่รู้
 ว่าเป็นอย่างไรและแก้ไข แต่เรารู้ว่ามี
 ปัญหาแน่ ประเด็นต่อมาถึงแม้ว่าจะไม่ใช่
 เรื่องหนี้สินกันก็ตามเถอะ แต่พลเมืองของเรา
 มันเพิ่มขึ้นทุกที และในธรรมเนียมของไทย
 เราและกฎหมายไทยเรา มรดกตกทอดในเรื่อง
 ที่ดินนี้แยกออกไปตามจำนวนบุตร มีกี่คนก็
 แบ่งกันไปทำกัน ทำให้ที่ทำมาหากินเล็กลงๆ
 จนกระทั่งไม่คุ้มกับที่จะไปทำนาทำไร่ ที่เชียง-
 ใหม่จะถูกหรือผิดไม่ทราบเฉลยแล้วชานาทำ
 เพียงห้าไร่ต่อหนึ่งครัว นี่ต่ำจริง ๆ สมมติว่า
 เป็นสิบไร่ก็ยังไม่คุ้ม ข้อนเป็นข้อที่เราควรจะทำ

หนึ่งถึง มีบางอย่างที่เราทำไปแล้วบางอย่างที่เรายังไม่ได้ทำก็มี

ในประการแรกผมคิดว่าถึงเวลาแล้ว รัฐบาลจะทำการสำรวจการยึดครองที่ดินและการมีกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างใหญ่ทั่วประเทศในตอนนั้น เพื่อจะให้เราทราบว่าปัญหาเรื่องนี้มีอย่างไร แล้วก็จะได้วางทางแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ ข้อสองเป็นสิ่งที่สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เริ่มเสนอรัฐบาล และรัฐบาลได้เห็นชอบด้วยแล้ว กล่าวคือเราต้องยอมรับสภาพว่าราษฎรเรานับมีมากขึ้น และการที่เราได้สงวนป่าไว้มาก ๆ นั้นเป็นการลวงตามากกว่า หมายความว่าเราสงวนป่าไว้มากเกินไปและก็ควบคุมดูแลไม่ได้ด้วย อย่างที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ว่าป่าสงวนนั้นถูกรายราษฎรบุกเข้าไปถางเป็นที่ทำกินกันอยู่มากมาย โดยที่ฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถห้ามปรามได้ ในกรณีเช่นนี้สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เสนอว่าเราควรจะยอมรับความเป็นจริง คือสงวนป่าให้น้อยลงและ

ให้ชาวบ้านเขาเข้าไปยึดครองได้บ้างมากขึ้น
 ถ้าเป็นเช่นนี้ผมก็ว่าจะแก้ปัญหาปัจจุบันได้
 ส่วนการสำรวจนั้นสำหรับการแก้ปัญหาระยะ
 ยาว เช่น อาจจะมีการปฏิรูปที่ดินในบางท้อง
 ถิ่น อาจจะไม่ใช้ทุกท้องถิ่นไปในภาคกลาง
 แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยารัฐบาลกำลังทำ Land
 Consolidation กล่าวคือปรับปรุงพื้นที่นาให้
 พอที่จะใช้เครื่องมือจักรกลทำไร่ไถนา แทนที่
 จะให้ที่นาเว้าไปเว้ามา เขาก็พยายามที่จะให้
 เจ้าของแลกเปลี่ยนกัน เพื่อที่จะให้ที่ทางตรง
 กันหมดเหมาะสำหรับที่จะทำไร่ไถนาได้คือ
 เป็น Land Consolidation และก็เป็นที่
 ประโยชน์ในแง่การใช้น้ำเพื่อการเกษตรด้วย
 แต่ยังไม่ใช้ปฏิรูปที่ดิน เรื่องปฏิรูปที่ดินนั้น
 เราต้องทำเมื่อเราได้ข้อเท็จจริงกันขึ้นมาจริงๆ
 แล้ว เราก็จะรู้ปัญหาว่าที่ไหนควรจะปฏิรูป
 และที่ไหนไม่จำเป็นต้องปฏิรูป ถ้าเราทำได้
 สองอย่างนี้คือทางด้านป่าสงวนก็สงวนกัน
 จริง ๆ สงวนน้อยหน่อย ป่านั้นต้องสงวนแน่

ทุกวันนี้ผมเห็นว่าเมื่อเทียบกับจำนวนราษฎรแล้ว เราสงวนป่ามากเกินไป เราจำเป็นต้องทำให้ประชาชนเข้าไปทำมาหากินบ้าง ถ้าไม่ยอมให้เขาเข้าไปทำมาหากินโดยถูกต้องกฎหมาย เขาก็เข้าไปโดยไม่ถูกต้องกฎหมาย เราก็บ่อนกบ่อนไม่ได้ ปรามปรามไม่ได้เพราะฉะนั้นต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงเสียดีกว่า

เสนาท

ปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่อาจจะไม่ใช่คำตอบที่แท้จริง ผมไม่แน่ใจว่าอาชีพการเกษตรจะเหมาะสมในอนาคตหรือไม่ รัฐบาลควรจัดให้คนไปสู่งานอาชีพที่มีอนาคตดีขึ้นกว่าหรือไม่ ผมเห็นว่าการที่คนอพยพจากท้องที่หนึ่งไปยังอีกท้องที่หนึ่งอย่างที่อาจารย์เกษตรพูดเป็นเรื่องเราปล่อยให้ไปไปตามยถากรรมกันมา ผมเห็นเหมือนกับแถบนครสวรรค์ถึงเวลาหน้าน้ำก็เร่ร่อนออกไปเป็นลูกนาเขา ปัญหาเรื่องแรงงานในชนบทเป็นแรงงานที่ยังไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ เพราะว่าเทคนิคในการลงทุนในก้านเกษตรของเรายังอยู่ในขั้นที่เรียก

ว่าไม่ก้าวหน้าพอสมควร ข้อนั้นผมไม่ทราบว่
รัฐบาลควรมีนโยบายที่จะจ้คนเหล่านี้ให้
รับการฝึกอบรมศึกษาที่จะทำให้คนเหล่านี้
สามารถหางานอาชีพที่ดี พอที่จะหางานใน
เมืองหรือท้องที่ที่จะทำให้อนาคตเจริญรุ่งเรือง
แทนที่จะปล่อยไปตามยถากรรมอย่างนั้น

ป่วย

ผมคิดว่าเป็นใจผม ผมอยากจะให้ราษฎร
ส่วนใหญ่ของเราดำเนินการเกษตรต่อไป ผม
ยังรู้สึกว่เราพัฒนาเพื่อให้คุณภาพของชีวิต
ประชาชนดีขึ้นและผมรู้สึกว่เกษตรกรรมมีสิ่ง
ที่ช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพดีอยู่หลายประการ ผม
ยังรู้สึกว่อยากให้ประเทศไทยเราเป็นประเทศ
เกษตรกรรมอยู่ต่อไป ที่ผมพูดเช่นนี้เกิดจาก
ความคิดในแง่ที่ว่ ทำไมหนอประเทศไทย
เรานี้ ถึงแม้ราษฎรมีรายได้ต่ำถ้าไปเทียบ
กับต่างประเทศแล้วต่ำกว่าเขา ง่าย ๆ เทียบ
กับมาเลเซียก็ยิ่งต่ำกว่าเขาแต่ราษฎรของเรา
ในชนบทในประเทศไทยเรานี้กับชนบทของ
มาเลเซีย ทำไมถึงดูทำทางพวกเรานี้มีความ

สุขมากกว่าผมรู้สึกว่าการวัดความสุขนี้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเงินอย่างเดียว มันอยู่ที่ระบบสังคม วิถีของการดำรงชีวิต การที่มีอากาศดี ๆ มีเวลาว่างมาก มีอะไรที่ดี ๆ เหล่านี้ทำให้ชีวิตของชาวบ้านเรามีคุณภาพดี เพราะฉะนั้นผมจึงขอยืดการเกษตรไว้ก่อน และอีกประการหนึ่งก็ยังไม่พิสูจน์ว่าเกษตรกรรมจะสิ้นค่าจริง ๆ การที่รายได้ของผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรต่ำ เพราะเหตุว่าเรายังไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยเหลือการเกษตรของเราอย่างจริง ๆ จัง ๆ ถ้าเมื่อใดข้าวที่เราปลูกได้ไร่ละ ๔๐ ถัง เพิ่มขึ้นมาเป็นไร่ละ ๑๐๐ ถัง โดยไม่ต้องลงทุนมากนัก ก็นับว่านั่นเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ ถ้าเมื่อใดชาวนาและชาวไร่ของเรา ยังไม่เคยปลูกถั่วปลูกผักในฤดูที่ไม่ได้ทำนาแล้ว เราส่งเสริมให้เขาทำขึ้น นั่นก็ทำให้เขาเกิดมีรายได้มากขึ้น ถ้าเมื่อใดชาวนาของเราไม่เคยเลี้ยงไก่เลี้ยงสุกรหรือเลี้ยงโคกระบือชนิดที่เขาไปเป็นประโยชน์ในการที่ขายต่อไป แล้วเรา

ก็ส่งเสริมให้เขาทำขึ้นมา รายได้ก็จะสูงขึ้น นี่
เป็นทางที่จะพัฒนาทางเกษตรให้มากขึ้น

ที่ผม บอกว่า วิทยาศาสตร์ จะ ทำ ให้ การ
เกษตรก้าวหน้า ต้องขอชี้แจงเพิ่มเติม
หน่อยครับ ผมไม่ได้หมายความว่าจำเป็นจะ
ต้องใช้เครื่องจักรเครื่องกลเสมอไปเพราะเหตุ
ที่บ้านเมืองเรานี้คนมีเยอะ เพราะฉะนั้นควรจะ
ใช้หลักที่เรียกว่า Labor Intensive ซึ่งจะทำ
ให้ด้านเกษตรกรรมของเราเกิดรายได้สูงถ้าเรา
ทำให้เกษตรกรรมมีรายได้สูงขึ้น ไม่ต้องเป็นห่วง
หรอกครับว่าเขาจะทิ้งนามาทำอุตสาหกรรม
เพราะทุกวันนี้ในประเทศไทยเรายังไม่ได้พิสูจน์
ได้แน่นอนว่า คนที่ไปทำอุตสาหกรรมนั้นจะ
มีรายได้สูงและแน่นอนกว่าคนที่ทำการเกษตร
และถึงแม้ว่าจะมีรายได้สูงเป็นตัวเงิน แต่การ
อยู่ในตัวเมืองจะมีความสุขมากกว่าอยู่ทางด้าน
เกษตรก็ไม่จริงเสมอไป ชีวิตในชนบทยังบก
พร่องเพราะขาดการศึกษา และขาดสิ่งที่เป็น
สาธารณูปโภคที่สำคัญ น้ำโดยเฉพาะ ไฟฟ้า

มาทีหลังไม่จำเป็นนักเพราะเหตุว่ามันแพง น้ำ
 นี้ใช้เป็นข้อที่สำคัญ และถนนหนทาง เพราะ
 ฉะนั้นผมเองยังรู้สึกว่าการเกษตรที่เรายังมี
 มีช่องทางที่จะทำให้ก้าวหน้าไปอีกเยอะ ยัง
 ไม่ต้องคิดอ่านไปถึงเรื่องอุตสาหกรรมให้แน่
 นอนลงไป อุตสาหกรรมเราก็ทำไปเท่าที่เรา
 จะทำได้ เท่าที่เราส่งเสริมอุตสาหกรรม เรา
 ก็ส่งเสริมสิ่งที่ไม่เหมาะสมหลายอย่าง ผล
 สุดท้ายอุตสาหกรรมที่เราส่งเสริมกันมากมีปัญ
 หารหลายอย่างขึ้นมาเหมือนกัน

เกษม ผมใคร่จะต่อประเด็นนี้เสียหน่อย อาจารย์
 ได้พูดถึงเรื่องการเกษตรขึ้นมาผมเห็นด้วยว่า
 เกษตรควรจะเป็นงานหลักของประเทศต่อไป
 หนึ่งเวลานับปัญหาข้าวล้นตลาด อันที่จริงปัญหา
 นี้เราควรจะรู้จัก และหาทางแก้กันมานาน
 แล้วแต่ข้าวพันธุ์วิเศษ (Miracle Rice)
 ออกมา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติเขียว
 (Green Revolution) ในเอเชีย แต่เราก็ปล่อยให้
 เรื่องลวงเลยมาจนเป็นปัญหาว่าข้าวของเรา

ล้นตลาด ขายไม่ออก ตกอกตกใจกันไปทั้ง
เมือง เพราะฉะนั้นถ้าเราจะอยู่กับงานเกษตร
กรรมกันต่อไป ผมคิดว่าเราควรจะต้องหัน
เหินออกไปหาพืชทางอื่นดูบ้างต้องใช้การประ-
สานงานกันอีก ต้องประสานกันทั้งฝ่ายผู้ผลิต
ผู้หาตลาด ผมคิดว่าถ้าเราจะเอาแต่ข้าวอย่าง
เดียวเห็นจะไม่ไหว ข้าวโพดที่เคยทำกันมา
ครั้งหนึ่งคงจะไม่พอแล้ว ผมมานั่งคิดของผม
เอง คนเราเมื่อมีข้าวรับประทานกันมากแล้ว
อาจจะเป็นข้าว IR8 อะไรก็แล้วเถอะครับ
เราก็เลยหมุ่ส่งเนื้อหมุ่ไปขายเขาเสียบ้าง ผัก
เราก็ส่งออกไป ซึ่งเราก็ทำได้ ผมว่าตลาด
ในต่างประเทศก็ยังมีอย่างพวกเนื้อสัตว์ ผัก
ผลไม้ต่าง ๆ นานา คนในเอเชียมี Green
Revolution จะรับประทานแต่ข้าวอย่างเดียว
จะดีหรือ เราก็ส่งผักส่งเนื้อให้เขารับประทาน
กันบ้างเราต้องมี Diversification ในทาง
การเกษตรของเรา เรามาเคยติดกับเกษตร-
กรรมแบบผลิตข้าวอย่างเดียวในระยะ ๗๐-

๘๐ ปีที่แล้วมา บัดนี้เรากำลังจะต้องเปลี่ยน
 ขอนผมเห็นเป็นประเด็นเหมือนกันว่า เราต้อง
 ปรับสังคมในชนบทของเราให้ทันกับความ
 เปลี่ยนแปลงภายนอก เฉพาะอย่างยิ่งในด้าน
 ตลาดของผลิตผลทางเกษตรกรรม

ป่วย แต่ว่าเรื่องนี่ลำบากสำหรับทุ่งราบภาค
 กลางนี้ เรามาพิจารณาดูแล้วมีน้อยแห่งเหลือ
 เกินที่จะย้ายไปปลูกพืชอื่นได้ สมมติเอาว่า
 ทุ่งราบภาคกลางนี้เราปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่
 ฤดูที่สองของเราจะปลูกอย่างอื่นได้ แต่ที่ว่า
 ในที่อื่นอย่างในภาคอีสานอาจปลูกข้าวกันต่อๆ
 ไป แต่ว่าเขาก็เปลี่ยนจากข้าวเหนียวมาเป็น
 ข้าวเจ้าบ้าง แล้วถ้าเราส่งเสริมเลี้ยงปศุสัตว์
 ทางภาคอีสานได้ก็จะดี ส่วนทางภาคเหนือก็
 เริ่มปลูกอย่างอื่นเช่น ฝ้าย ยาสูบ ก็เป็น
 ประโยชน์ทั้งนั้น

เส็นห ผมขอพูดอีกนิด อาจารย์เกษมพูดถึงจะ
 ส่งเสริมพืชอื่น ๆ ในรูปของ Diversification
 ผมอ่านตำราเศรษฐกิจของฝรั่งมาว่าเรื่องนี้ถ้า

จะทำให้ได้ผลขึ้น จะต้องส่งเสริมการวิจัยทาง
เกษตรด้วยเป็นหลัก เพราะว่าศูนย์วิจัยเป็น
ส่วนที่จะทำให้สามารถชักชวนและส่งเสริมให้
มีการทดลองได้ และหมายถึงว่าจะเป็นทาง
ชักนำไปปลูกพืชผลต่าง ๆ กันมากขึ้น ที่ผม
พูดอย่างนี้หมายถึง หน้าที่ของสถาบันทาง
เกษตร ทุกวันนี้อย่างกระทรวงเกษตร หรือ
มหาวิทยาลัยเกษตร เป็นต้น ไม่ทราบว่าเป็น
ความเห็นของอาจารย์ สถาบันเหล่านี้ได้ทำ
หน้าที่ในเรื่องนี้เต็มที่แค่ไหนหรือไม่

ป๋วย เท่าที่ผมทราบ และเคยพบมาหลายแห่ง
การวิจัยของเราไม่ค่อยเลย ดีมาก ที่ทำพระ
กิติ ชัยนาทกิติ ดิถีเดียว ที่นี้เราไม่ได้เอา
สิ่งที่วิจัยแล้วมาประมวลขึ้น เอาไปเผยแพร่
ส่งเสริมในทางที่ถูก เราก็คอยว่าจะเมื่อไรจะมี
ปริญญาตรีทางเกษตรศาสตร์ที่จะมาสมัคร
ทำหน้าที่เป็นนักส่งเสริมทางเกษตรเพียงพอ
เวลานี้มีมากพอใช้สำหรับปริญญาตรีนี้ แต่ว่า
ปี ๆ ก็ไม่พอที่จะส่งเสริมเผยแพร่ทางเกษตร

ที่ไต้หวันที่มีวิธีอีกอย่างหนึ่งว่า เขาไม่ต้องการ
 ใช้ผู้ที่ได้ปริญญามาทำหน้าที่ส่งเสริมเผยแพร่
 การเกษตร เขาต้องการใช้ขนาดประกาศ-
 นียบัตรทางเกษตรเฉย ๆ หรืออาชีพชั้นสูงทาง
 เกษตร แล้วก็พวกนี้ได้เรียนมาพอสมควร แต่
 ว่าเวลาจะไปทำงาน เขามีคู่มือรายละเอียดให้
 แต่ละคน แล้วก็คู่มือ^๕นั้นแตกต่างกันไปตามท้อง
 ถิ่น ถ้าเรื่องไหนนักเผยแพร่ไปตอบไม่ได้ เขา
 ก็ไม่ได้ขาดลอยเลย เขาก็วิ่งไปหาศูนย์เกษตร
 ของเขา ในเขตในแขวงของเขา เขตแขวง
 ตอบไม่ได้ เขาก็วิ่งมารวมอย่าง^๕นั้นก็มีความ
 สัมพันธ์กันเรื่อย ๆ ที่ผมพูดนี้ไม่ได้พูดเฉพาะ
 แต่เรื่องพืชอย่างเดียว รวมทั้งสัตว์บาล รวม
 ทั้งเรื่องประมง เรื่องป่าไม้ เรื่องอะไรต่าง ๆ
 ทั้งนั้นทุกอย่างหมด วันก่อน^๕นี้มีประชุม
 ระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร กระทรวง
 พัฒนา สภาพัฒนาก็ตกลงกันว่าจะลองทำดู
 แบบของไต้หวันที่ทำที่ทางเหนือของลุ่มแม่น้ำ
 เจ้าพระยา จะทำคู่มือ^๕อย่างของเขาแล้วก็ลอง

ดูว่าจะร่วมมือกันได้แค่ไหน ทุกฝ่ายรับหมด
 ว่าจะทำ คนที่ไปประชุมก็รู้สึก ว่า ถ้าหาก
 ถ้าทำได้จริง ๆ จะเป็นตัวอย่าง สรุปความว่า
 ที่อาจารย์เสนอให้ขังใจว่าการวิจัยมีมากแค่ไหน
 ผมเข้าใจว่าการวิจัยมีมาก วันหลังอยากจะ
 ชวนกันไป เดือนกรกฎาคมนี้นั้นผมจะไปทำพระ
 ผมจะไปดูเขาทำ ถ้ามีเวลาว่างไปด้วยกันสัก
 ๒-๓ วัน จะได้เห็นว่าเขามีความรู้มากที่เดียว
 รวมทั้งพืชที่ใช้ให้คนกิน หรือสำหรับพืชที่จะ
 เอามาเป็นอาหารสัตว์ แต่ว่าเรายังไม่ได้เอา
 ผลของการวิจัยมาใช้

เสนอ เชิญชวนให้เขามารับการอบรมกันเองก็
 ได้เนาะครับ คือแทนที่จะมองในแง่ของการ
 ศึกษาในโรงเรียนอย่างเดียว น่าจะมองในแง่
 การศึกษาผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน

ป่วย ถูกใจผมในข้อนี้ ทั้งการศึกษาในโรงเรียน
 และนอกโรงเรียนต้องต่อกันไปเรื่อย ๆ ทาง
 ด้านการศึกษาในโรงเรียน ความเห็นของผม
 เราจะไปตั้งโรงเรียนเกษตรกันที่ไหน ควรจะ

ไปตั้งที่ไกลที่เขามีศูนย์การวิจัย ไม่ใช่จะไป
หาที่ดินมาได้ทีไหน ฉันทก็ไปเอาที่นั่น กระจ
กรวงศึกษาก็ไม่รู้ว่การทรงเกษตรเขาอยู่กัน
ทีไหน จะต้องไปตั้งไกล ๆ กับที่เขามีศูนย์
วิจัยทางเกษตร นักเรียนของเราจะได้ไปเป็น
ลูกมือในการวิจัย และครูของศูนย์ก็จะได้มา
ช่วย นี้พูดถึงการศึกษาในโรงเรียน พูดอย่าง
สั้น ๆ ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนั้นก็เช่น
เดียวกัน กรมส่งเสริมการเกษตรกับกองการ
ศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษา ต้องมาร่วม
กันที่จะช่วยกันทำไป เวลานี้ธนาคารโลกสนใจ
เรื่องนี้เป็นพิเศษ เอาเกษตรกับการศึกษามา
รวมกัน ไม่ใช่โดยเฉพาะโรงเรียนเกษตรเท่านั้น
สำหรับชาวนาชาวบ้านธรรมดาด้วย ได้เข้ามา
ว่าธนาคารโลกเขาจ้าง International Council
for Educational Development ทำการสำรวจ
ปัญหาเรื่องน้รวม ๖ ประเทศ และเข้าใจว่า
ประเทศไทยเราจะอยู่ในโครงการน้ด้วย เรื่อง

นี้หวังว่าทางประเทศไทยเราจะร่วมกับเขา จะ
ให้ประโยชน์แก่ประเทศเราเอง

เสนาห์ ผมคิดว่าการพูดในสิ่งเหล่านี้ อย่างน้อย
ที่สุดก็คงจะทำให้ได้มองเห็นปัญหา หรือแนว
ทางซึ่งอาจจะมีผู้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย แต่
ก็เป็นอาหารของความคิดที่จะให้เราสำนึกกัน
ถึงปัญหาว่า มีอะไรบ้าง และมีแนวทางที่จะ
แก้ไขอย่างไร ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว ปัญหา
ที่ผมเรียกตอนต้นว่าวิกฤตของการเปลี่ยนแปลง
นั้น คงจะไม่ถึงกับประสบกับความยุ่งยากจน
เกินแก่สำหรับอนาคตของสังคมไทย ผมหวัง
ว่าอย่างนั้น และขอขอบพระคุณอาจารย์ที่
สละเวลามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันครั้งนี้
ขอขอบพระคุณครับ

ป๋วย ขอขอบคุณครับ.

ประสบการณ์และการเริ่ม แนวความคิดใหม่ ในการวางแผนพัฒนาประเทศไทย^๑ ไชนิต บันเปียมรัชฎ์

๑. เป็นที่เห็นพ้องต้องกัน ในหมู่ผู้สนใจในการพัฒนาประเทศทั้งหลายว่า ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมานั้น ถึงแม้จะได้ผลบ้าง แต่ผลที่ได้ก็นั้นยังไม่สู้จะน่าพอใจนัก การที่ความพยายามในการพัฒนาประเทศในอดีตยังไม่สามารถให้ผล ได้เท่าที่ควร นั้น ต้องยอมรับกันว่าเป็นเรื่องที่ใหญ่โตกว้างขวางเกี่ยวข้องกับปัจจัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งบทความนี้ไม่สามารถ

๑ คัดจาก วารสารเศรษฐศาสตร์ Thai Economic Journal Vol. 12 No. ๒ : พฤษภาคม ๒๕๒๒ May 1979

ไชนิต บันเปียมรัชฎ์ กองศึกษาภาวะเศรษฐกิจและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จะครอบคลุมได้ครบถ้วน สำหรับสิ่งที่จะครอบคลุมถึงในบทความนี้ได้แก่ การพิจารณาเฉพาะในด้านแนวความคิด และการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น จริงอยู่ แม้หลายท่านจะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างแผนพัฒนาประเทศกับอัตราความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศนั้นมีไม่มากนักแต่ข้อเท็จจริงก็มีอยู่ว่า การวางแผนพัฒนาประเทศเป็นกระบวนการเดียวที่มีอยู่ในขณะนี้ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นระบบที่สุด ดังนั้น ในเมื่อยังไม่ปรากฏว่ามีทางเลือกอย่างอื่นในการมองอนาคตการพัฒนาประเทศที่ดีไปกว่าการมองอนาคตของการพัฒนาประเทศโดยผ่านกระบวนการของแผนพัฒนาประเทศ จึงน่าที่จะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการช่วยกันพิจารณาทิศทาง และแนวความคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาประเทศในระยะ ๑๐ ปีที่จะมาถึงข้างหน้า

ผลจากแนวทางการพัฒนาแบบเก่า

๒. แม้ผู้สังเกตการณ์พัฒนาประเทศส่วนใหญ่จะ

มีความเห็นว่า ผลการพัฒนาในระยะที่ผ่านมายังไม่สู้ น่าจะพอใจนัก แต่แนวความเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนของ ผลการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตนั้นยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยสรุป ประเด็นสำคัญ ๆ ที่มีผู้เชื่อว่าการพัฒนายังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ได้แก่

ก. ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ประเด็นนี้เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะพิจารณาจากรายได้เป็นรายจังหวัด หรือความแตกต่างระหว่างรายได้ของภาคต่าง ๆ นอกจากนั้น ความแตกต่างในด้านรายได้และมาตรฐานการครองชีพระหว่างประชากรในเมือง และในชนบทก็เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัย

ข. ความไม่เท่าเทียมกันในด้านบริการของรัฐ ประเด็นนี้เป็นประเด็นซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญมากประเด็นหนึ่ง จุดสำคัญที่ได้รับความสำคัญมากในด้านนี้ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำระหว่างบริการของรัฐในเขตเมืองและในเขตชนบท ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่มาก

ค. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อันสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้ใช้ทรัพยากรธรรม-

ชาติเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปเป็นจำนวนมาก
 ดังนั้นโดยที่ทรัพยากรเหล่านั้นมีจำนวนจำกัดและไม่อาจ
 ขยายตัวได้ในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น ความเสื่อมโทรม
 ของทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ ๆ จึงเป็นสิ่งที่เห็นได้
 นอกจากนั้นทรัพยากรบางประเภทได้เกิดความเสื่อม
 โทรมจนกระทั่งถึงจุดที่ทำให้การอาศัยเพิ่มผลผลิตจาก
 ทรัพยากรเหล่านั้นอีกเป็นไปได้อย่างมาก เช่นที่ดิน และ
 แหล่งประมงในทะเล เป็นต้น

ง. ประเด็นอื่น ๆ นอกจากประเด็นหลักดังกล่าว
 ข้างต้นแล้ว จุดอ่อนอื่น ๆ ที่ผู้ยกขึ้นมากล่าวเสมอ ๆ
 นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ประเด็นที่ว่าอัตราความ
 เจริญของประเทศในระยะที่ผ่านมา^๕ช้ากว่าที่ควรจะเป็น
 หรือ ระดับราคาเพิ่มสูงขึ้นรวดเร็วจนทำให้
 มาตรฐานความเป็นอยู่ของคนไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร หรือ
 ปัญหาเกี่ยวกับผลเสียของการพัฒนาเศรษฐกิจในด้าน
 สังคม สิ่งแวดล้อม การเอารัดเอาเปรียบในการแข่ง
 ขัน ฯลฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้^๕
 ไม่สู้จะมองเห็นได้ชัดเจนเท่ากับประเด็นทั้ง ๓ ดังกล่าว
 ข้างต้น นอกจากนั้นในบางกรณีก็เป็นประเด็นที่ยาก

แก่การวัดให้เห็นได้ชัดเจน ดังนั้น บทความนี้จึงจะไม่
ครอบคลุมถึงประเด็นปัญหาเหล่านี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่มี
ขอบเขตกว้างขวาง จำเป็นที่จะต้องพิจารณาเป็น
เรื่อง ๆ ไปโดยรอบคอบ

๖ ๔ ๑ ๑ ๖ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลการพัฒนา

๓. ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาประเทศมา
ตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ ตลอดระยะเวลา ๑๔ ปีที่ผ่านมา ผล
การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับจุดอ่อนต่าง ๆ ดังกล่าวข้าง
ต้นนี้อาจสรุปให้เห็นได้ดังนี้

ก. ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้นั้นแม้
จะเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางแต่
แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนัยชาติช้อยุติที่แน่นอน
ในความเห็นของผู้เขียน การพูดถึงความเหลื่อมล้ำของ
การกระจายรายได้อย่างลอยๆ นั้นนอกจากจะไม่มี ความ
หมายที่แน่นอนแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ในทาง
ปฏิบัติและความเข้าใจที่ชัดเจน แนวความคิดเกี่ยวกับ
ประชาชนที่ตกอยู่ในข่ายของความยากจนน่าจะเป็น

แนวความคิดที่มีน้ำหนักมากกว่า ในด้านนี้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประชาชนยากจนเท่าที่มีอยู่ อาจแสดงได้จากตารางต่อไปนี้

สัดส่วนของประชากรยากจนแยกตามรายภาค

๒๕๐๕/๐๖ ๒๕๑๑/๑๒ ๒๕๑๘/๑๙

ภาคตะวันออก

เชียงใหม่ ๗๒ ๕๘ ๓๘

ภาคเหนือ ๕๘ ๓๐ *

ภาคกลาง ๓๔ ๑๑ ๑๒

ภาคใต้ ๓๘ ๒๕ *

กรุงเทพมหานคร ๒๐ ๕ ๕

เฉลี่ยทั่วประเทศ ๕๒ ๓๔ ๒๕

ที่มา : รายงานธนาคารโลก

- หมายเหตุ :
๑. * แสดงว่ายังไม่มิตัวเลข
 ๒. ประชากรยากจนหมายถึง ประชากรซึ่งมีรายได้น้อยกว่า ๑๕๐ บาทต่อคนต่อเดือนในเขตชนบท และ ๒๐๐ บาทต่อคนต่อเดือนในเขตเมือง ในปี ๒๕๑๘/๑๙

ข. ความไม่เท่าเทียมกัน ในด้าน บริการ ของรัฐ อาจแสดงให้เห็นได้จากตัวเลข ซึ่งได้มาจากข้อมูลรายงานจังหวัด ตามตารางข้างล่างนี้

ระดับรายได้ของบุคคลของจังหวัด

	ต่ำกว่า	๔,๐๐๐-	๖,๐๐๐-	๘,๐๐๐-	สูงกว่า ^๑	กรุงเทพ ฯ
	๔,๐๐๐	๕,๕๕๕	๗,๕๕๕	๙,๕๕๕	๑๐,๐๐๐	
รายได้ต่อบุคคลเฉลี่ย ๒๕๑๕	๓,๑๑๕	๔,๘๖๕	๖,๗๔๑	๘,๕๘๗	๒๒,๐๗๓	๑๕,๑๔๔
อัตราเพิ่มของรายได้ต่อบุคคล	๑๐	๑๒	๑๒	๑๓	๑๔	๗
รายจ่ายรัฐบาลต่อบุคคล (๒๕๑๗/๑๘)	๓๓๔	๔๔๒	๕๓๒	๖๘๐	๖๒๒	๔,๐๔๐
ร้อยละของประชากรวัย ๖-๒๕ ทักษะ ในโรงเรียน (๒๕๑๓)	๒๗.๖	๓๑.๓	๓๓.๖	๓๓.๐	๓๕.๐	๔๕.๕
จำนวนประชากรต่อเตียงในโรงพยาบาล (๒๕๑๓)	๒,๐๗๕	๒,๐๑๗	๑,๑๖๒	๙๔๓	๓๕๘	๘๖๑
ประชากรชนบทต่อสถานอนามัย (๒๕๑๖)	๘,๔๑๖	๖,๘๗๑	๖,๖๓๑	๕,๖๓๑	๖,๕๖๘	—
สัดส่วนของบ้านที่มีน้ำประปา (๒๕๑๓)	๔.๐	๖.๑	๗.๓	๘.๒	๑๖.๔	๗๘.๕
สัดส่วนของเด็กชั้นประถมตอนปลายในชนบท (๒๕๑๘)	๒๕	๓๑	๓๖	๔๑	๔๒	—
สัดส่วนของหมู่บ้านที่มีไฟฟ้า (๒๕๑๕)	๕	๑๕	๒๕	๓๑	๓๐	—
ระยะห่างจากกรุงเทพ ฯ โดยเฉลี่ย	๖๒๖	๖๒๑	๔๗๘	๓๐๘	๓๗๘	—

ที่มา : รายงานธนาคารโลก, ๑ ไม่รวมกรุงเทพมหานคร

ค. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้แม่จะมีอยู่มาก และเห็นได้ชัด แต่ก็มีลักษณะกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ในด้านทรัพยากรป่าไม้ ตัวเลขที่เห็นได้ชัดได้แก่ การที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วในระยะที่ผ่านมา ตัวเลขจากภาพถ่ายดาวเทียมชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ป่าไม้ทั้งประเทศในปี ๒๕๑๖ มีอยู่ร้อยละ ๓๘.๖ ของพื้นที่ทั้งประเทศ อย่างไรก็ดี การสำรวจรายละเอียดซ้ำในภาคตะวันออก ปรากฏว่าพื้นที่ป่าไม้ในภาคนี้ ได้ลดน้อยลงจากพื้นที่ที่ปรากฏจากภาพถ่ายดาวเทียมเป็นอันมาก ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อกันว่าพื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่จริง ในขณะนั้นมีอยู่น้อยกว่าร้อยละ ๓๘.๖ อย่างแน่นอนและอาจจะมีจำนวนเพียงประมาณร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้นเท่านั้น ในด้านคุณภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดินเนื่องจากการใช้ที่ดินผิดประเภท หรือขาดการบำรุงรักษาก็เป็นเรื่องที่มองเห็นได้ชัด สถิติผลผลิตต่อไร่ในพื้นที่หลายแห่ง ซึ่งเคยเป็นป่าไม้เริ่มมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ปริมาณหน้าดินที่ถูกน้ำฝนชะเนื่องจากขาดพื้นที่ป่าไม้ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้

เกิดปัญหาแม่น้ำลำคลองต้นเขินและที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำลง ในด้านทรัพยากรทางทะเลก็ปรากฏผลการศึกษาที่เชื่อถือได้ว่า ปริมาณความอุดมสมบูรณ์ของปลาต่าง ๆ ในเขตน่านน้ำของไทยได้ลดลงตามลำดับ

การทบทวนแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ

๔. ข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผลการพัฒนาในระยะที่ผ่านมาได้ช่วยลดปัญหาความยากจนได้เพียงระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มจากข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นประเด็นสำคัญ ๆ ๒ ประการคือ ประการแรก ข้อมูลที่มีอยู่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า การลดระดับความยากจนนั้นทำได้ "ช้า" ลงในระยะหลัง ๆ โดยเฉพาะในภาคที่มีตัวเลขอยู่ เช่น ภาคกลาง และกรุงเทพมหานครซึ่งมีสัดส่วนความยากจนเกือบจะไม่ลดลงเลย ส่วนในระดับชาตินั้นสัดส่วนความยากจนลดลงเพียงร้อยละ ๕ ในระยะ ๗ ปีตั้งแต่ปี ๒๕๑๑/๑๒ ถึง ๒๕๑๘/๑๙ เทียบกับที่เคยลดลงถึงร้อยละ ๑๗ ของจำนวนประชากรทั้งสิ้น

๖ ปีจากปี ๒๕๐๕/๐๖ ถึง ๒๕๑๑/๑๒ ประเด็นที่สองได้แก่อันที่จริงที่ว่าในปี ๒๕๑๓/๑๔ ประชากรถึงประมาณ ๑ ใน ๔ ยังต้องประสบกับความยากไร้ท้ง ๆ ที่อัตราการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศส่วนรวมอยู่ในอัตราเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ ๗ ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นส่วนหนึ่งของอัตราความเจริญที่อยู่ในระดับสูงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการหมดเปลืองทรัพยากรธรรมชาติของชาติอย่างรวดเร็ว สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สนับสนุนให้มีการหยิบยกแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศขึ้นมาทบทวน เพื่อให้การพัฒนาในระยะต่อไปตั้งอยู่บนรากฐานที่มั่นคงยิ่งกว่าในอดีตที่ผ่านมา

๕. เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาประเทศทั้ง ๔ แผนที่ได้ประกาศใช้ไปแล้วจะเห็นได้ว่า ในระยะของแผน ๖ ฉบับที่ ๑ และ ๒ นั้น แสดงให้เห็นแนวความคิดในการพัฒนาแบบเก่าอย่างชัดเจน แผนพัฒนา ๖ ฉบับที่ ๑ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า "การเพิ่มผลผลิตในประเทศไทยจะทำได้ผลดีก็

โดยความพยายามของฝ่ายเอกชน ทั้งนี้โดยทางฝ่าย
 รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน และส่งเสริมแทนที่ทางฝ่าย
 รัฐบาลจะเป็นฝ่ายเข้าไปทำการผลิตเสียเอง....ดังนั้น
 แนวทางสำคัญที่สุดของแผนการของรัฐบาล จึงได้
 แก่การส่งเสริมให้มีความเจริญเติบโตในภาคเอกชน
 โดยรัฐบาลจะทุ่มเททรัพยากรของรัฐบาล เข้าไปใน
 โครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังกล่าวทั้งทางด้านสาขา
 เกษตรและอุตสาหกรรม”^๑ แนวความคิดดังกล่าวนี้
 เป็นแนวความคิดที่เน้นหนักในด้านโครงการ “สิ่ง
 ก่อสร้างขั้นพื้นฐาน” ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการ
 พัฒนาในระยะของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑ และ
 ๒ (๒๕๐๔-๒๕๑๔) ผลของการพัฒนาในระยะนี้
 อาจกล่าวได้ว่ามีส่วนเสริมสร้างโครงสร้างของปัจจัย
 ขั้นพื้นฐานในรูปของระบบคมนาคมและขนส่ง ไฟฟ้า
 สาธารณูปการ ฯลฯ เป็นอันมาก แน่นอหนักที่สุดเอก
 ชนบางส่วนได้รับผลประโยชน์จากการก่อสร้างของรัฐ

๑ สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ ระยะ ๒ (๒๕๐๓-๒๕๐๕)

สมตามเจตนารมย์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ ดังกล่าว

๖. การพิจารณาผลการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะของการจัดเตรียมแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ ปรากฏว่า แม้อัตราความเจริญเติบโตของประเทศโดยส่วนรวมจะอยู่ในอัตราที่สูง แต่การกระจายความเจริญนั้นยังเป็นปัญหาซึ่งมีผลเชื่อมโยงสู่ปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ ดังนั้นในระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๓ จึงมีการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาเสียใหม่ โดยเน้นในด้านการกระจาย ซึ่งดำเนินการผ่านมาตรการใหม่ๆ เช่น การวางแผนระดับภาค การลดอัตราเพิ่มของประชากรอย่างจริงจัง ฯลฯ ใดๆก็ดี แนวทางที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ นี้ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นแนวที่ใหม่แปลกไปจากทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ และ ๒ ^๕ ^๕ ทั้งนี้เพราะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ ยังคงยึดหลักการคล้ายคลึงกับที่ใช้อยู่ในแผนฉบับที่ ๑ และ ๒ คือเน้นในด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่อบุคคล ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ๒ ประการคือ ความเจริญเติบโตส่วนรวมส่วนหนึ่ง

และอัตราเพิ่มของประชากรอีกส่วนหนึ่ง ในด้านความเจริญเติบโตส่วนรวมนั้นก็เฟื่องเลี้ยงในด้านของการลงทุนและผลตอบแทนเป็นสำคัญ

๗. เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผน ฯ ฉบับที่ ๓ เอกสารผลการพัฒนาตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๓ ได้สรุปแนวทางสำคัญ ๆ ของแผน ฯ ฉบับที่ ๓ ไว้อย่างกระชับรัด ดึงนี้

๑. ในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกกระถายการผลิต มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในชนบท โดยเร่งรัดการผลิต การส่งออก และทดแทนสินค้า นำเข้าให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น มาตรการที่สำคัญได้แก่ โครงการเร่งรัดการผลิตพืชผล ที่มีลู่ทางดีทางบ้านตลาด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดสรรงบประมาณจากการเน้นการลงทุนในโครงการก่อสร้าง มา

๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๕-๒๕๑๘) หน้า ๖-๗

สนับสนุนการลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากโครงการขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ให้สามารถสนับสนุนการเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้มากขึ้น ในด้านอุตสาหกรรมก็เน้นการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อให้มูลค่าสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกเพิ่มขึ้น

๒. ในด้านการลดความแตกต่างของรายได้และบริการสังคม ได้กำหนดแนวทางพัฒนาเพิ่มจากแนวทางเดิม ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนแล้วว่า ไม่สามารถส่งประโยชน์ให้ถึงมือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ โดยเน้นการดำเนินงานในแนวใหม่เพิ่มขึ้นอีก ๓ แนว คือ

ก. การลดอัตราเพิ่มของประชากร เพื่อลดภาระทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวที่มีฐานะยากจน และประเทศชาติในระยะยาว และเพื่อให้การบริการส่วนของรัฐขยายตัวได้ทั่วถึงได้เร็วยิ่งขึ้น

ข. การขยายและการกระจายบริการด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในชนบท และในเขตเมืองให้น้อยลง

ค. การสร้างโอกาสและปรับปรุงขีดความสามารถของประชาชน ให้สามารถได้รับประโยชน์จากบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการผลิตในเขตชนบทได้อย่างเต็มที่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปรับปรุงสถาบันและองค์การทางด้านเกษตรและสินเชื่อ ตลอดจนรักษาสถิติสภาพทางด้านราคาสินค้าเกษตร

๘. แนวทางการพัฒนาที่ได้ปรับปรุงแล้วดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีส่วนแตกต่างจากแนวทางในแผน ฯ ฉบับที่ ๑ และ ๒ อยู่หลายประการ ประการสำคัญที่สุด ได้แก่การเน้นหนักในด้านให้บริการต่าง ๆ ตกถึงมือประชาชน อย่างไรก็ตาม การเน้นหนักดังกล่าว ก็ยังคงอาศัยแนวทางหลักที่เคยดำเนินการมาแล้ว คือ "ผลิตผลและการลงทุน" ด้วยเหตุนี้เองจึงอาจกล่าวได้ว่า แนวทางการพัฒนาตั้งแต่แผน ฯ ฉบับแรกจนถึงฉบับที่ ๓^๑ เป็นแผนที่เน้นเรื่องการเพิ่มรายได้ต่อบุคคล โดยอาศัยการลงทุน

๑ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ เป็นแผนที่มุ่งขจัดปัญหาสำคัญ ๆ ในการพัฒนาประเทศโดยมิได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ โดยเฉพาะดังนั้น แผนฯ ๔ จึงมีลักษณะในการศึกษาปัญหาการพัฒนาประเทศในรายละเอียด

เป็นปัจจัยสำคัญ แนวความคิดเช่นนี้เป็นไปตามหลักการทางเศรษฐกิจที่นักพัฒนาเศรษฐกิจได้ยึดถือมาเป็นเวลานาน ผลสำคัญประการหนึ่งของแนวความคิดนี้คือทำให้เกิดความเจริญขึ้นในเขตที่มีแนวสูงลดหลั่นกันลงไป แบบที่เรียกว่า Trickle down และส่วนที่เหลืออยู่ ซึ่งส่วนใหญ่มีแนวในการพัฒนาต่ำ ก็อาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับการโยกย้ายแรงงานหรือสวัสดิการหรือบริการของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยให้เหตุผลว่า โอกาสในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประชากรส่วนน้อย

ปัญหาเกี่ยวกับแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ

๔. เมื่อได้ทบทวนแนวความคิดในการพัฒนาแบบเก่าแล้วจะเห็นได้ว่า วิธีการที่ใช้อยู่นี้จะมีส่วนให้ประชากรบางส่วนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเลย จริงอยู่โดยอาศัยแนวทางพัฒนาข้างต้นประชาชนเหล่านี้ มีโอกาสได้รับโครงการประเภทสวัสดิการ เช่น เงินผันประเภทต่าง ๆ หรือบริการทั่ว ๆ ไปของรัฐ เช่น การศึกษา สาธารณสุข แต่

สิ่งที่ประชาชนเหล่านี้^๕ไม่ได้รับได้แก่ความสามารถที่จะอยู่อย่างพอมีพอกินด้วย^๖นำพัก^๖นำ^๖แรงของตนเอง ด้วยเหตุ^๕ รายงานการศึกษาต่าง ๆ จึงได้ระบุว่า ยังมีประชากรยากไร้อยู่ในเขตชนบทเป็นจำนวนมากทั้ง ๆ ที่ได้มีการพัฒนาติดต่อกันมาเป็นเวลาถึงเกือบ ๒๐ ปีแล้วทางรอดของประชากรเหล่านี้^๕ได้แก่การอพยพบุคคลในวัยทำงานออกไปทำงานข้างนอก ซึ่งมีผลทำให้การปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ในท้องถิ่น^๕นั้นยากลำบากขึ้นไปอีก เนื่องจากการขาดแคลนกำลังสำคัญในวัยหนุ่มสาว สภาพการเช่น^๕นี้ แม้จะไม่มีตัวเลขรายละเอียดที่สามารถระบุจำนวนได้ แต่การโยกย้ายแรงงานจำนวนมาก ก็เป็นเครื่องบ่งชี้^๕ประการหนึ่งของสภาพการดังกล่าว

๑๐. สถานการณ์เกี่ยวกับความยากไร้ของประชาชนจำนวนมากดังกล่าวข้างต้นเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแนวความคิดในการพัฒนาเสียใหม่ ความจำเป็นดังกล่าว^๕นั้น^๕จะรุนแรงยิ่ง^๕ขึ้น^๕ ทง^๕น^๕เนื่องจาก

ก. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชนบท ใน

ขณะที่ประชาชนยากไร้ อยู่ในสภาพทำมาหากิน (Subsistence) มีจำนวนถึง ๑ ใน ๔ ของประชากรทั้งประเทศ ทรัพยากรที่อาจใช้เกื้อหนุนในการดำรงชีวิตของของคนเหล่านี้ก็น้อยลงทุกที เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้ยากแก่การหาปลา ความเสื่อมโทรมของป่า ทำให้ยากแก่การหาอาชีพเสริม เช่น เผาถ่าน จักสาน แกะสลัก ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรป่าไม้ ฯลฯ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรเหล่านี้จะทำให้ประชาชนบางส่วนที่ยากจนอยู่แล้วมีความเป็นอยู่ที่เลวร้ายลงไปตามลำดับ ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านี้ยังไม่ได้รับผลบางส่วนจากการพัฒนามาก่อนเลย

ข. ข้อจำกัดในการอพยพ เป็นข้อเท็จจริงที่ว่า โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมของประเทศในระยะที่ผ่านมาได้มีส่วนรองรับแรงงานอพยพทั้งชั่วคราวและถาวรไว้ได้โดยไม่เกิดปัญหาการว่างงานในเขตเมืองอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงแรงกดดันจากประชากรที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนการขาดแคลนที่ดินทำกิน โอกาสที่ความจำเป็นในการ

อพยพจะเพิ่มขึ้นในอัตราสูงขึ้นเรื่อย ๆ นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้อย่างมากในทางวิชาการ ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงความสามารถในการรองรับแรงงานอพยพ ซึ่งมีอยู่จำกัดแล้ว คงจะมองเห็นได้ไม่ยากนักว่า การหวังพึ่งการอพยพแรงงานเป็นเรื่องสำคัญนั้นน่าจะไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง

ค. การขัดแย้งทางเป้าหมายในการพัฒนา ในระยะที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งระหว่างวัตถุประสงค์ในการพัฒนานั้นแม้จะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังอยู่ภายในขอบเขตที่สามารถจะจัดการได้ โดยไม่เกิดผลเสียมากนัก ในระยะต่อไปความขัดแย้งของเป้าหมายในการพัฒนานับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที ดังเช่น กรณีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยอาศัยเครื่องจักรแทนแรงงาน ความจำเป็นที่จะต้องเลือกระหว่างที่ดินเพื่อรักษาต้นน้ำลำธาร และที่ดินเพื่อการครองชีพ ฯลฯ ความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในระยะต่อไปจำเป็นต้องอย่างย่งที่จะต้องคิดค้นหาวิธีการหลีกเลี่ยงให้จงได้ เพราะการปล่อยสถานการณ์เช่นนี้ให้รุนแรง

ชน ย่อมเป็นผลเสียต่อความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างไม่ต้องสงสัย

๑๑. โดยที่ความจำเป็นจะต้องปฏิรูปแนวทางการพัฒนาประเทศได้เกิดขึ้นแล้วดังกล่าวข้างต้น การที่จะคงแนวทางการพัฒนาแบบเก่าต่อไป ย่อมจะเกิดความเสียหายร้ายแรง อย่างไม่ก็ตี ในการปฏิรูปแนวทางการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาจุดอ่อนของแนวทางการพัฒนาในปัจจุบันเสียก่อน จุดอ่อนที่สำคัญ ๆ อาจสรุปได้ดังนี้

ก. ปัญหาเรื่องระยะเวลา เมื่อพิจารณาผลการพัฒนาในอดีตด้วยใจเป็นธรรมจะเห็นได้ว่า ผลการพัฒนาหลายประการได้ตกถึงมือประชาชนส่วนใหญ่ อย่างคุ้มค่าการลงทุน อย่างไม่ก็ตี ไม่มีผู้ใดให้คำตอบได้ว่า เมื่อไรผลการพัฒนาเหล่านี้จะตกไปถึงมือของกลุ่มประชาชนผู้ยากไร้ และเมื่อวิเคราะห์ข้อเท็จจริงโดยละเอียดแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่า ประชาชนผู้ยากไร้บางส่วนอาจจะต้องรอไปอีกเป็นเวลานานมาก ทั้งนี้เพราะเทคนิค ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า

ทุน แต่ได้ถูกละเลยปล่อยให้พัฒนาตามแรงดึงดูดของ
 อิทธิพลทางเศรษฐกิจนั้น ไม่อาจเข้าถึงประชาชนผู้
 ยากไร้ได้ กล่าวคือ ในขณะที่เราขาดเทคนิคที่จะ
 สามารถกระจายออกไปในวงกว้างได้อย่างจริงจัง เช่น
 การเพิ่มผลผลิตให้ผลตอบแทนสูงในขณะนั้นต้องอาศัย
 การชลประทาน ปัญหาที่มีอยู่ว่าเทคนิคที่เกี่ยวข้อง
 เช่น พันธุ์พืช กรรมวิธีการปลูก การตอบสนองต่อ
 ปุ๋ย ฯลฯ ล้วนเป็นเทคนิคที่จำต้องใช้กับระบบชล
 ประทานทั้งสิ้น เทคนิคอย่างนี้จะกระจายได้กว้างขวาง
 เพียงใดในเมื่อปัจจุบันพื้นที่อันกว้างขวางถึงร้อยละ
 ๕๐ ของพื้นที่เพาะปลูกของประเทศอยู่นอกระบบชล
 ประทาน เมื่อขาดเทคนิคที่สามารถกระจายได้ในวง
 กว้าง เราจึงไม่มีทางเลือกนอกจากจะปล่อยให้การ
 อพยพและการสร้างงานชั่วคราวชั่วคราวเป็นแนวสำคัญ
 ในการแก้ปัญหาความยากจน

ข. พื้นที่หรือประชาชน แนวทางพัฒนาปัจจุบัน
 อาศัยข้อโต้แย้งที่ว่าเมื่อประชาชนในท้องที่ที่มีแนว
 การพัฒนาสูง เช่น เหมาะแก่ระบบชลประทานได้เจริญ
 ก้าวหน้าไปแล้ว ผลดีก็จะเกิดแก่ประชาชนในเขต

ยากจนกว่า ในรูปของการจ้างงานและอื่นๆ ในระยะที่
 ผ่านมา ผลการพัฒนาทำนองนี้ได้เกิดขึ้นติดต่อกัน
 ตลอดมา แต่แม้กระนั้นก็ดี ก็ยังเหลือประชาชนอีก ถึง
 ๑ ใน ๔ ที่ยังไม่มีโอกาสได้รับผลจากการพัฒนาเช่น
 คนกลุ่มอื่น นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาในด้านความเป็น
 ธรรม จำเป็นด้วยหรือที่พื้นที่ที่มีแวในการพัฒนาสูง
 จะมีประชาชนที่มีแวในการพัฒนาตามไปด้วย แน่
 นอนที่สุด การกระจายความเจริญโดยอาศัยพื้นที่นั้น
 เป็นหลักการที่ไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง เพราะประชาชน
 ในเขตอื่น ๆ นั้นไม่น่าจะมีความสามารถที่แตกต่างไป
 จากประชาชนในเขตที่มีแวมากนัก ดังนั้นแนวทาง
 ที่การพัฒนาที่ยึดมั่นอยู่กับพื้นที่ที่มีแว และผลตอบ
 แทนต่อการลงทุน จึงเป็นจุดปัญหาสำคัญของการ
 พัฒนาในอดีตที่มีส่วนทำให้ ประชาชนจำนวนมากได้
 รับผลจากการพัฒนาอย่างล่าช้าเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

๑๒. โดยสรุป ปัญหาสำคัญที่สุดเกี่ยวข้องกับ
 แนวทางทางการพัฒนาในปัจจุบันได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับ
 เรื่องระยะเวลา ในขณะที่โดยอาศัยแนวความคิดแบบ
 เก่า ไม่มีใครที่สามารถให้คำตอบได้ว่า ประชาชนที่

ได้รับผลจากการพัฒนาน้อย ในขณะที่จะอยู่ในฐานะที่พอมีพอกินตามสมควรได้หรือไม่ในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถตอบคำถามเช่นนี้ได้ นั้นมีอยู่ ๒ ประการคือ ประการแรกขาดเทคนิคที่สามารถกระจายได้ (Distributable technology) ในขณะนี้เรามีแต่เพียงการกระจายบริการของรัฐ ซึ่งมีส่วนน้อยเหลือเกินต่อความพอมีพอกินของราษฎร เช่น ในหมู่บ้านหนึ่งซึ่งมีถนนโรงเรียน สถานีอนามัย แต่หมู่บ้านนั้นอยู่ในภาวะขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย เป็นสิ่งที่หาได้ไม่ยากนักในชนบทไทย ในปัจจุบันด้วยเหตุผลที่ว่า ปริมาณการผลิตของหมู่บ้านนั้นน้อยอยู่เช่นนั้นมาตลอดหลายชั่วอายุคน ไม่เคยเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นและในบางพื้นที่มีแนวโน้มที่จะลดลงเนื่องจากความจำกัดของทรัพยากร ประการที่สองได้แก่ แนวความคิดในการยึดพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งมีผลทำให้พื้นที่ที่มีแนวโน้มในการพัฒนาน้อยต้องหยุดรอกจนกว่ารัฐจะสามารถจัดหาทุนมหาศาลเพื่อสร้างระบบที่มีเทคนิคพร้อมเช่นระบบชลประทานให้แก่พื้นที่เหล่านั้นแน่นอนที่สุดทรัพยากรที่ทำให้รัฐสามารถขยายพื้นที่

แบบนี้ได้ในปริมาณที่จำกัดมาก เช่น กรณีที่เกิดขึ้นกับโครงการหลายประเภทของรัฐ เช่น นิคมสร้างตนเอง โครงการจัดที่ดินประเภทต่าง ๆ ฯลฯ

รากฐานของแนวทางการพัฒนาแบบใหม่

๑๓. การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาแบบเก่าในตอนก่อนได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปแนวทางการพัฒนาประเทศ ตลอดจนจุดอ่อนที่สำคัญของแนวทางในการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การที่จะปฏิรูปแนวทางในการพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการวางรากฐานอย่างรอบคอบเสียก่อน ส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศแนวใหม่นี้ ได้แก่การปฏิรูปแนวความคิดในด้านการพัฒนาประเทศเสียใหม่ เพื่อการจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจุบันที่สำคัญยิ่ง ๒ ประการ คือ

ประการแรก ประชญาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้นั้นควรจะต้องมีการทำความเข้าใจกันเสียให้ชัดเจนแน่นอน การกระจายรายได้ในระบบของเรานั้นมิได้หมายถึงการที่ให้ทุกคนมีฐานะความ

เป็นอยู่สุขสบายชนพร้อม ๆ กัน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้หมายถึงการที่คนกลุ่มหนึ่งจะต้องร่ออย่างไม่มีกำหนดเพื่อที่จะให้เขามีฐานะพอมีพอกินซึ่งหมายถึงความพอเพียงในปัจจุบัน ๔ อันจำเป็นแก่การครองชีพด้วยเหตุนี้ สิ่งที่จะต้องเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศในรอบ ๑๐ ปีต่อไปคือ ความพอเพียงในปัจจุบัน ๔ สำหรับทุกคนในแผ่นดินนี้ หรืออีกนัยหนึ่ง การขจัดความยากไร้ซึ่งในปัจจุบันนี้มีอยู่ในรูปของการผลิตไม่พอเพียงแก่การบริโภคในครัวเรือน การขาดแคลนเสื้อผ้าและที่อยู่อาศัยถาวร

ประการที่สอง จำเป็นที่จะต้องยอมรับกันว่า ประชาชนซึ่งอยู่ในฐานะยากไร้ในปัจจุบันมีความสามารถที่จะเป็นกำลังในการเพิ่มผลผลิตให้แก่ประเทศชาติ ดังนั้นเราจำเป็นต้องเลิกคิดว่าพื้นที่ไหนทำได้ก่อนค่อยค่อยไป แต่ปรัชญาในการพัฒนาแนวใหม่ควรจะเน้นการกระจายเป็นลำดับแรก ความรู้สึกว่าการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้เป็นเรื่องสุดแต่บุญกรรมนี้เป็นแนวความคิดที่มีอันตรายทั้งต่อการยกระดับผลผลิตของประเทศ และต่อความก้าวหน้าของ

ประชาชนยากจน แนวความคิดใหม่จึงควรพุ่งเส็งถึงวิธีที่จะถึงผลผลิตในเขตยากจนให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้เขาเหล่านั้นกินอย่างพอเพียงเสียก่อนเป็นอันดับแรก ในขณะที่มีประชาชนในท้องถิ่นชนบทอีกมากที่กำลังอยู่ในสภาพอดอยากเพียงเพื่อให้มีกินอย่างเพียงพอ เพื่อเสริมผลผลิตจากที่ดิน หรือในกรณีที่มีภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ฯลฯ

๑๔. เมื่อได้พิจารณารากฐานทั้ง ๒ ประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือการปฏิบัติตามรากฐานทั้ง ๒ ประการข้างต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขจัดแนวคิดที่เคยใช้กันมาในอดีตออกอย่างสิ้นเชิง แนวความคิดหลักในด้านการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะใช้วางแผนในภาคเอกชนมากกว่า ในด้านแนวความคิดของรัฐนั้นจุดพุ่งเส็งน่าจะอยู่ที่ทำให้ทุกคนพอมีพอกินเป็นเรื่องสำคัญที่สุด จริงอยู่โดยข้อเท็จจริงแล้ว รัฐบาลย่อมจะมีวัตถุประสงค์พร้อม ๆ กันหลายประการ นอกจากนั้น ในระยะที่ผ่านมาความจำเป็นที่จะต้องจัดการกับปัญหาระยะสั้นก็มีส่วนดึงดูดความสนใจของรัฐออกไป

จากแนวทางหลักดังกล่าว อย่างไรก็ตามการเพิกเฉยต่อประเด็นที่สำคัญที่สุดนั้นไม่เหมือนกับประเด็นอื่น ๆ ซึ่งมีแรงผลักดันจากกลุ่มผลประโยชน์ หรือ เป็นกิจกรรมตามปกติของภาคเอกชนซึ่งคอยดูแลอยู่ แต่ประเด็นเกี่ยวกับชนบทนั้นหากรัฐบาลเพิกเฉยเสียแล้วก็จะไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของเรื่องคอยเอาใจใส่ในเรื่องนี้

ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาในอนาคต

๑๕. เมื่อได้พิจารณาถึงรากฐานสำหรับแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศแล้ว ในขั้นต่อไปนี้จะเห็นแนวทางเฉพาะที่สำคัญ ๆ บางประการที่ผู้เขียนเห็นสมควรได้รับการพิจารณานำมาใช้ในระยะข้างหน้า อย่างไรก็ตาม การพิจารณาในที่นี้จะเห็นเพียงกรอบกว้าง ๆ เนื่องจากไม่สามารถที่จะพิจารณาในรายละเอียดให้ครบถ้วนได้ สิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งนั้นมิได้อยู่ที่การสร้างแนวทางที่เหมาะสมแต่อย่างใดเลย แต่อยู่ที่การปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้อง โดยมีประสิทธิภาพด้วย ในเรื่องการปฏิบัตินี้เป็นปัญหาสำคัญและเป็นเรื่องใหญ่ที่อยู่ นอกเหนือขอบเขต ของบทความนี้

สำหรับประเด็นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา
ในอนาคตนั้นอาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑๖. ความเจริญทางเศรษฐกิจที่เป็นระเบียบ
เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าการมุ่งหวังความ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่
จะตอบสนองวัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนา
ประเทศ ในขณะที่เดียวกันความเจริญทางเศรษฐกิจก็ยัง
เป็นความจำเป็นประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ
ดังนั้นในระยะต่อไปนี้ หลักการเกี่ยวกับความเจริญ
ทางเศรษฐกิจจึงควรได้รับการปรับปรุงเสียใหม่ แทน
ที่จะใช้ผลผลิตประชาชาติต่อส่วนรวมหรือรายบุคคลที่
ใช้เป็นหลักอยู่ในขณะนี้ ความหมายของการพัฒนา
ประเทศ ซึ่งจะใช้ในระยะต่อไปนี้ควรจะหมายถึงความ
เจริญเติบโตของทั้งระบบ นั่นคือความเจริญเติบโต
ซึ่งไม่ยกเว้นประชากรบางส่วนเช่นที่ผ่านมา ความ
เจริญดังกล่าวนี้ จำเป็นที่จะต้องคิดจากข้างล่างหรือ
ประชากรที่ฐานะต่ำต้อยที่สุดขึ้นมาสู่ระดับผลผลิตรวม
ของชาติ แทนการคิดแต่ผลผลิตรวมแห่งชาติแต่อย่าง
เดียว เพื่อการนี้ การใช้แนวความคิดแบบขบวนการไฟ

อาจเป็นประโยชน์ในด้านที่ว่าขบวนการไฟทั้งขบวน
เคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งรถไฟคันสุดท้ายด้วย
เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระบบขบวนการไฟนี้จำเป็นที่
จะต้องพิจารณาแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับข้อ
เท็จจริงและความสามารถของประชากรกลุ่มต่าง ๆ
เช่น ชาวนาในเขตจตุรภูมิที่ดิน ซึ่งมีรายได้สูงอยู่แล้ว
เมื่อเทียบกับชาวนาในเขตนาหน้าฝน ก็ควรจะมียาได้สูง
ขึ้นอีก ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ควรจะเพิ่ม
รายได้จากการแข่งขันภายนอกประเทศแทนการแข่งขัน
ใช้ทรัพยากรภายในประเทศอย่างเอาर्डเอาเปรีียบ
เช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ฯลฯ เป็นต้น หลักการสำคัญ ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่เป็นระเบียบนี้อาจจำแนก
เฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

ก. การส่งออก เพื่อส่งเสริมแนวทางการพัฒนา
เช่นนี้ ระบบเศรษฐกิจของประเทศจะต้อง "เปิด"
มากขึ้นตามลำดับ โดยเร่งรัดการส่งออกให้มากที่สุด
เท่าที่จะทำได้ การเพิ่มสัดส่วนของการส่งออกอุตสาหกรรม
และบริการจะมีผลทำให้สามารถรับรองแรงงาน
ที่เหลือจากภาคเกษตรซึ่งเป็นการบันเทาปัญหาทาง

ด้านชนบทวิธีหนึ่ง ส่วนการเพิ่มการส่งออกสินค้าเกษตรจะมีผลทำให้เกิดความต้องการสินค้าประเภทใหม่ ๆ หรือสินค้าเดิมในปริมาณที่เพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการกระจายการเสี่ยงภัยระบบที่พึ่งผลิตผลเพียงไม่กี่ประเภท

ข. การผลิตสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ในภาคเกษตรกรรมที่ก้าวหน้าไปแล้ว เช่น ในเขตชลประทานสมบูรณ์แบบ โอกาสที่เกษตรกรจะเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นขึ้นอยู่กับที่การเปลี่ยนแปลงแผนการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น เช่น เปลี่ยนจากข้าวเป็นผัก ปลา ผลไม้ ฯลฯ จริงอยู่การตลาดอาจเป็นปัญหาสำคัญของแนวทางแบบนี้ แต่การมุ่งแข่งขันกับประเทศที่ก้าวหน้ากว่าประเทศไทย เช่น ไต้หวัน ในด้านสินค้าเกษตรนั้น น่าจะอยู่ในขอบเขตที่สามารถจะทำได้ นอกจากนั้นในภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ใกล้ ๆ เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง ฯลฯ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยน่าจะอยู่ในภาวะที่เป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรเพื่อสนองความต้องการของประเทศเหล่านี้ ได้อย่างดี เมื่อพิจารณาถึงระยะทางที่อยู่ใกล้กันและความสามารถของภาคเกษตรกรรมของประเทศในอนาคต

ค. การเพิ่มการผลิตสินค้าหลักในเขตเกษตรล้ำ หลัง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตดังกล่าว ในข้อ ข. แล้ว ภาคเกษตรกรรมล้ำหลังซึ่งผลิตข้าว และพืชอื่น ๆ อยู่ในขณะนั้นก็จะสามารถเพิ่มรายได้ด้วยการเร่งการผลิตข้าวในอาณาเขตนาน้ำฝนเพื่อทดแทนผลผลิตข้าวที่ลดลงในเขตเกษตรกรรมก้าวหน้า ซึ่งใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมที่เปลี่ยนไปให้ผลตอบแทนสูงขึ้น โดยวิธีการเช่นนี้ภาคเกษตรล้ำหลังน่าจะอยู่ในฐานะที่ค่อย ๆ มีผลผลิตเพิ่มขึ้นจนกระทั่งเหลือขายเป็นเงินสดต่อไป

๑๗. การสร้างเทคนิคที่กระจายได้ เป็นที่ยอมรับกันว่า การเร่งระดับเทคนิคนั้นเป็นสิ่งสำคัญ แต่สิ่งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เทคนิคบางประการ เช่น เกษตรชลประทาน ประมงน้ำกร่อย การเลี้ยงสัตว์ บางประเภท เช่น ไก่ ฯลฯ เป็นเทคนิคที่ไม่อาจจะกระจายลงสู่ภาคเกษตรล้ำหลังได้โดยทั่วถึง ดังนั้น การปรับปรุงเทคนิคที่มีอยู่แล้วจึงควรมุ่งที่จะให้สามารถออกแข่งขันในตลาดต่างประเทศให้ได้ ในกรณีนี้ภาคเอกชนควรมีบทบาทเพิ่มขึ้นในท้องที่การเกษตร

ก้าวหน้า โดยดำเนินการในรูปบริษัทการเกษตร เช่น มีผู้ดำเนินการอยู่บ้างแล้ว และเน้นหนักในด้าน การส่งออก ส่วนของรัฐนั้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเร่ง เทคนิคที่สามารถกระจายได้ เช่น เทคนิคเกี่ยวกับน้ำฝน เทคนิคในการจัดการทำไร่เลื่อนลอย ฯลฯ เทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้เกือบจะอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์อะไร ไม่ได้ในปัจจุบัน และจะต้องพยายามทำให้เกิดผลให้ จงได้ในระยะต่อไป

๑๘. การอนุรักษ์ทรัพยากรสำคัญ ประเด็น สำคัญที่สุดเกี่ยวกับทรัพยากรสำคัญของประเทศ คือ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ ได้แก่ ประเด็นที่ว่า ทรัพยากรเหล่านี้มีส่วนผูกพันอยู่กับภาวะความเป็นอยู่ ของประชากรยากจน จริงอยู่ ข้อเท็จจริงที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่าประชาชนยากจนเหล่านี้ เป็นผู้ทำลาย ทรัพยากรเหล่านี้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ปฏิเสธไม่ได้ ว่าประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ได้มีส่วนในการ ทำลายทรัพยากรเหล่านี้เป็นจำนวนมากเช่นกัน แนว ทางการพัฒนาในอนาคตนั้นจำต้องคำนึงถึงการรักษา ทรัพยากรเหล่านี้เพื่อใช้ประโยชน์แก่กลุ่มผู้มีฐานะค้อย

ให้มากที่สุด มิฉะนั้นแล้วการหมดสิ้นของทรัพยากร เหล่านี้จะหมายถึงความสิ้นหวังของประชาชนในเขต เกษตรล้าหลัง ซึ่งไม่อาจมีรายได้เสริมจากการอื่นมากนัก วัตถุประสงค์ในท้องถิ่นเหล่านี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการ บูรณะและการจัดการเพื่อให้ตกอยู่ในมือของประชาชน ยากจน อย่างไรก็ตามในขณะที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรเหล่านี้ ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ ระยะสั้นและผลประโยชน์ระยะยาวเป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้เอง ในเขตที่จะดำเนินการอนุรักษ์ นั้น การจัดส่งเทคนิคในข้อ ๑๗. เพื่อให้ถึงมือ ประชาชนเหล่านี้จึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน

๑๘. การกระจายอำนาจและองค์กรระดับท้องถิ่น แนวทางต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางที่ต้องการ การบริหารในลักษณะที่ผิดแผกไปจากแนวทางใน ปัจจุบันอย่างมาก กล่าวคือ ในกรณีของแนวทางเดิม ซึ่งคิดถึงในด้านการกระตุ้นความเจริญเป็นหย่อมๆ การ กระจายอำนาจและองค์กรท้องถิ่นเป็นเรื่องที่จำเป็น น้อย ทั้งนี้เพราะการบริหารส่วนกลางสามารถจะรับ ภาระได้ในท้องถิ่นที่มีพื้นที่ไม่มากนัก แต่เมื่อแนวความ

คิดเปลี่ยนไปเป็นการกระจายให้ทั่วถึงโดยเร็ว ความ
 สามารถของส่วนกลางซึ่งมีจำกัดย่อมจะกลายเป็นอุป-
 สรรคขวางหน้าความคิดเช่นนี้ โดยอัตโนมัติ การ
 กระจายอำนาจและการสร้างองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็ง
 จึงเป็นวิธีเดียวที่จะสามารถบริหารแนวนโยบายการ
 กระจายผลการพัฒนาอย่างได้ผล นอกจากนั้น หลัก
 การสำคัญอันดับแรกของการกระจายการพัฒนาได้แก่
 การพอมือพอกินในท้องถิ่นและการพึ่งตนเองนั้น จำเป็น
 ที่จะต้องมีองค์กรที่แข็งแรงทั้งของรัฐและประชาชน
 ในระดับต่ำ เพื่อบริหารงานให้ได้ตามวัตถุประสงค์

บทสรุป

๒๐. บทความนี้ได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นข้อบก
 พร่องของแนวทางการพัฒนาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และ
 เสนอแนวทางใหม่เพื่อให้เลือกใช้ในการพัฒนาประเทศ
 ในระยะต่อไป แนวทางที่เสนอไว้ข้างต้นนั้นเป็นเพียง
 กรอบกว้าง ๆ ซึ่งจะต้องทำรายละเอียดเพิ่มเติมอีกเป็น
 จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม แม้แนวทางดังกล่าวจะมีใช้
 ของใหม่ทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาบททวนแนวความคิด

ที่มีอยู่ในขณะนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า การขาดเอกภาพ
ในแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศเป็นสิ่ง
สำคัญประการหนึ่งของประเทศในปัจจุบัน การขาด
เอกภาพดังกล่าวแล้วจะมีผลทำให้การหันเหความสนใจ
มาสู่ประเด็นหลัก ๆ ทำได้ยากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม
การพิจารณาราว ๆ ถึงข้อเท็จจริงในปัจจุบันแสดงให้เห็น
ได้อย่างชัดเจนว่า แนวความคิดส่วนใหญ่ยังมี
ได้พุ่งถึงประเด็นสำคัญ ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอน
ก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมักจะมีผู้กล่าวว่า ประเทศไทย
ยังมีได้เริ่มเอาจริงเอาจังในการแปลงระบบของเราให้
เข้าสู่ประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะกล่าว
เช่นนี้จะมีความจริงมากหรือน้อยก็ตาม สถานการณ์
และแนวโน้มที่ได้เกิดขึ้นมาตามลำดับชี้ให้เห็นชัดเจน
ว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการปรับปรุงแนวความคิด
และลงมือปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่นยิ่งขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยง
ผลการพัฒนาที่ไม่พึงปรารถนาดังเช่นที่ได้ประสบมา
ตลอดเวลา.

แนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ: การพัฒนาคุณภาพชนพื้นฐานของ ชีวิตมนุษย์^๑

สมพร แสงชัย

บทนำ

การพัฒนาประเทศได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมาโดยอาจจะกล่าวได้ว่าการบูรณะประเทศในยุโรปให้พ้นจากความเสียหายของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นบ่อเกิดของการพัฒนาในปัจจุบันนอกเหนือจากเหตุผลอื่น ๆ เช่น การหลุดพ้นจากระบบจักรวรรดินิยมของประเทศในเอเชียและแอฟริกา ความเจริญในค่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือการแข่งขันระหว่างโลกเสรีและโลก

^๑ กัดจาก รัฐศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

ดร. สมพร แสงชัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

คอมมิวนิสต์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องเร่งให้เกิดความ
ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะพัฒนาประเทศอย่างเร่ง
ด่วนมากยิ่งขึ้นอีก ประเทศในเอเชียและแอฟริกา
ได้ยึดนโยบายพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น
ทัดเทียมกับประเทศในยุโรปและอเมริกาเหนือ จนดู
เสมือนว่าประเทศในเอเชียและแอฟริกาต้องการให้
อนาคตของตนเจริญรอยตามแบบอย่างของประเทศ
ในยุโรปและอเมริกาเหนือไปเสียแทบทุกอย่าง

อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่กล่าวมานี้ได้จำกัดอยู่แต่
ประเทศในเอเชียและแอฟริกาเท่านั้น ประเทศใน
อเมริกากลางและอเมริกาใต้ก็อยู่ในข่ายของประเทศที่
กำลังพัฒนาเช่นกัน หรือแม้แต่ประเทศในยุโรปก็ยัง
จัดอยู่ในจำพวกกำลังพัฒนาด้วย เช่น สเปน โปรตุเกส
 เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันประเทศญี่ปุ่นก็ไม่ถูกจัดอยู่
ในข่ายของประเทศที่กำลังพัฒนาเลย ฉะนั้นการจำแนก
ประเทศออกเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา
และประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่รวย^๑ จึงเป็น

๑ Naomi Caiden and Aaron Wildavsky, **Planning and Budgeting in poor Countries** (New York: John Wiley, 1974)

การจัดอย่างคร่าว ๆ เท่านั้น การจำแนกประเทศออกเป็น ๓ ประเภท คือ พวกโลกตะวันตก พวกโลกตะวันออกหรือคอมมิวนิสต์ และพวกโลกที่สามก็ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ นักวิชาการบางท่านถึงกับพยายามแสดงลักษณะของประเทศสามประเภทนั้นว่า เป็นพวกพัฒนาเกินไป (Over-developed) พัฒนาแล้ว (Developed) และกำลังพัฒนา (Developing) เนื่องจากประเทศในตะวันตบบางประเทศถึงขนาดพยายามจำกัดการพัฒนาบางอย่างซึ่งเหลือกิน เหลือใช้ เป็นต้นว่า จำกัดพื้นที่การผลิตผลทางเกษตรเพื่อมิให้มีผลผลิตทางเกษตรมากเกินไป ลดเวลาทำงานเพื่อมิให้ผลิตเกินศักยภาพ ออกสาหกรรมออกมาล้นตลาด ประเทศเหล่านี้จึงมิใช่ประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างพอกินพอใช้ แต่เป็นประเทศที่พัฒนาอย่างเหลือกินเหลือใช้^๒ ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการซึ่งได้ศึกษาสภาพการพัฒนาในประเทศ

^๒ Irving L. Hotowitz, **Three Worlds of Development** (Second Edition, N.Y.: Oxford University Press, 1972) especially Preface to the Second Edition.

ต่าง ๆ รอบโลก และจำแนกประเทศเหล่านี้ออกเป็น

(๑) ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก คือประเทศในยุโรป อเมริกาเหนือ และญี่ปุ่น ซึ่งบางส่วนอาจจะพัฒนาจนเหลือกินเหลือใช้ไปแล้วก็ได้ (๒) ประเทศสังคมนิยมตะวันออก คือประเทศที่มีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งรวมทั้งประเทศจีน อินโดจีน คิวบาคัว ทั่ว ๆ ไป ประเทศคอมมิวนิสต์เหล่านี้มิได้มีระดับการพัฒนาที่ทัดเทียมหรือใกล้เคียงกันเลย (๓) ประเทศรวยแต่ไม่พัฒนา (Wealthy Poors) เช่นประเทศคูเวต ซาอุดีอาเรเบีย เป็นต้น (๔) ประเทศอุตสาหกรรมแต่ขนาดเล็ก เช่น สิงคโปร์ และอิสราเอล เป็นต้น (๕) ประเทศในระดับกลางคือประเทศที่มีการพัฒนาบ้างแล้ว และอยู่ในสภาพที่จะช่วยตัวเองได้บ้างเช่นเกาหลี มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย เป็นต้น (๖) ประเทศที่จนและกำลังพัฒนา (Developing Poors) คือประเทศที่ค่อนข้างจะยากจน แต่ก็ยังสามารถจะพัฒนาอยู่บ้าง และ (๗) ประเทศที่ยากจนขั้นแค้นอย่างแสน

สาหัส ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ประเทศในอาฟริกา ซึ่งมี ประชาชนอดอาหารตายเป็นประจำ^๑

จะเห็นได้ว่า การแบ่งประเทศเป็นกลุ่มต่างๆ ดัง ที่ได้กล่าวมาแล้ว มิได้พิจารณาเฉพาะแต่ระดับความ เจริญหรือการพัฒนาแต่อย่างเดียว แต่ยังนำเอาระบบ การเมืองและระบบทางเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่ง ประวัติศาสตร์ของประเทศเหล่านั้นมาเป็นตัวแปรใน การจัดกลุ่มประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ วิธีการวัด ระดับความเจริญเท่าที่เป็นมาก็มิได้คำนึงถึงระดับ ความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ แต่อย่างไร ทั้งจะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยของประชากร

๑ จากการบรรยายของ Lincoln Bloomfield ที่ AUA เมื่อ วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๒๐ ผู้สนใจอาจจะดูวิธีการแบ่งประเทศ เป็น ๑๐ กลุ่ม คือ อเมริกาเหนือ, ยุโรปตะวันตก, ญี่ปุ่น พวกพัฒนาแล้วอื่น ๆ, ยุโรปตะวันออก, ลาตินอเมริกา, อาฟริกาเหนือและตะวันออกกลาง, อาฟริกา, เอเชียใต้และ ตะวันตกเฉียงใต้, และเอเชียที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง โดยพิจารณาชนบทรรมนิยมความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ระดับการพัฒนา การจัดรูปองค์กรทางสังคม การเมือง และปัญหาที่ประสบคล้าย ๆ กัน ใน Mihajlo Mesarovic and Eueard Pestel, **Mankind at the Turning point**, (New York : Dutton 1974.)

(Per capita income) ไม่สามารถจะแสดงถึงระดับความเป็นอยู่ของประชาชนได้ดีเท่าที่ควร เพราะจำนวนเศรษฐกิจไม่ก็คนสามารถทำให้รายได้เฉลี่ยของประชาชนทั้งประเทศเพิ่มขึ้นทั้ง ๆ ที่ประชาชนทั่วไปไม่มีความเป็นอยู่ดีขึ้นมาเลย ฉะนั้น นักปรัชญาสังคมจึงพยายามแบ่งระดับความเจริญและการกระจายจ่ายแจกโภคทรัพย์ อย่างยุติธรรมในประเทศต่าง ๆ ออกเป็นตัวแบบดังต่อไปนี้ (๑) Extreme Scarcity คือสังคมซึ่งผลผลิตจะต้องให้แก่ผู้ผลิตและผู้ที่เหมาะสม เช่น เด็กและผู้หญิง ในระดับความเป็นอยู่ที่พอจะอยู่รอดกันได้เท่านั้น (๒) Subsistence คือสังคมซึ่งแจกจ่ายผลผลิตแก่ทุกคนในสังคมในระดับที่จะอยู่รอดกันหมด (๓) Comfortable Society คือสังคมซึ่งทุกคนอย่างน้อยอยู่ในระดับอยู่รอดกันหมด และเปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถพิเศษมีความเป็นอยู่ดีขึ้น (๔) Affluence คือสังคมที่เหลือกินเหลือใช้ ประชาชนทุกคนมีความเป็นอยู่อย่างน้อยในระดับสุขสบาย (Minimur standard of decency) และเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถแสวงความสุขจากผลงานของตนเองอย่าง

เต็มที (๕) Subsistence/Comfort คือสังคมที่อยู่ระหว่าง (๒) และ (๓) ซึ่งทุกคนอย่างน้อยต้องอยู่ในระดับอยู่รอดกันหมด และเปิดโอกาสให้คนบางคนซึ่งจะทำประโยชน์ต่อสังคมเท่านั้นได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และ (๖) Comfort/Affluence คือสังคมซึ่งทุกคนมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย (Minimum standard of decency) และเปิดโอกาสให้บางคนซึ่งจะทำประโยชน์ต่อสังคมเท่านั้นได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น^๕ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแบ่งสังคมออกเป็น ๖ ชนิดข้างต้นนี้อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาระดับความเจริญและการพัฒนาประเทศทั่วโลก เนื่องจากเป็นการยึดความเป็นอยู่ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง จึงทำให้เป้าหมายของการพัฒนาประเทศมีความหมายสำหรับประชาชนทั้งประเทศมากขึ้น เพราะคำนึงถึงความยุติธรรมในการกระจายจ่ายแจกโภคทรัพย์แก่ประชาชน

๕ Norman Bowie, **Towards a New Theory of Distributive Justice** (Amherst : University of Massachusetts Press, 1971) pp. 101-137.

อย่างถ้วนหน้า ทำให้การพัฒนาประเทศมี "มนุษยธรรม" เพิ่มขึ้นกว่าเดิม และสามารถจะใช้ระดับความเจริญเหล่านี้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นขั้นตอนอีกด้วย

การพัฒนาในแนวเดิม

การพัฒนาได้กลายเป็นเป้าหมายหลักของการบริหารราชการแผ่นดินในประเทศที่กำลังพัฒนา หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นแฟชั่น หรือเป็นคำขวัญสำหรับให้รัฐบาลได้ใช้ในยามจำเป็น และในขณะเดียวกันก็ดูเหมือนว่าประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้ได้ยึดเอาความเจริญของประเทศตะวันตกเป็นต้นแบบในการพัฒนาโดยไม่ปรับปรุงแก้ไขหรือขจัดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาเสียก่อนเลย ทั้งนี้เนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้มิได้พิจารณาความหมายและวิธีการของการพัฒนาอย่างถ่องแท้เสียก่อนนั่นเอง

ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและเป้าหมายของการพัฒนาเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ อาจจะแบ่งออกเป็นข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ : -

๑. การพัฒนาประเทศคือการพัฒนาเศรษฐกิจ

ซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งส่งเสริม หรือเพิ่มการลงทุนสมรรถภาพของแรงงาน ผลผลิต และปัจจัยขั้นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาประเทศ คือ โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) และในระยะต่อมาเมื่อเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจยังไม่สามารถจะนำความเป็นธรรมและความผาสุกมาสู่ประชาชน นักเศรษฐศาสตร์ก็มุ่งที่จะให้เกิดการกระจายรายได้มากขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ควรจะเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศที่พัฒนามาแล้ว ก็ยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม การเอาर्डเอาเปรียบและความไม่เสมอภาคทางสังคมได้ เศรษฐกิจอาจจะพัฒนาไปได้เป็นอย่างดี แต่ความอยู่ดีกินดีของประชาชนจะมีไม่ถ้วนหน้ากันก็ได้ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับสูงที่สุดในโลก ก็ยังมีคนจนคนยากไร้อยู่ เช่น พวกนิโกร พวกอินเดียนแดง พวกเชื้อสายเม็กซิกัน พวกคนผิวขาวในแถบภูเขาอาปาเลเชีย เป็นต้น ประเทศรัสเซีย ซึ่งนับว่ามีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจก็ยังไม่ถือว่าเป็นประเทศที่พัฒนาอย่างสมบูรณ์แบบเลย เพราะพวกชนกลุ่มน้อยในเอเชีย

เช่น มองโกล อาซิไบจาน ฯลฯ ก็ยังประสบแต่ความทุกข์ยากลำบาก

๒. การพัฒนาประเทศคือการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแบบอย่างของนักพัฒนาบางกลุ่มในประเทศลาตินอเมริกา หรือบางคนในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเห็นขั้นตอนของการพัฒนาเป็นขั้นๆ ไปสู่การพัฒนาทางอุตสาหกรรมในที่สุด^๕ ในปัจจุบัน นักวิชาการบางท่านถึงกับคาดการณ์ล่วงหน้าว่าสังคมจะก้าวต่อไปจากยุคอุตสาหกรรมไปสู่หลังยุคอุตสาหกรรม (Post-Industrial Society) ก็ได้^๖ ซึ่งสังคมยุคใหม่นี้จะมี

๕ ดูเป็นตัวอย่างในผลงานการเขียนของ Paul Prebisch, Walter Rostow, etc. ก็คงจะพอเพียง ทั้งนี้เราอาจจะรวมถึงข้อเขียนของ Karl Marx ซึ่งเห็นโลกเจริญไปสู่ระบบอุตสาหกรรมอย่างมีหยุดยั้งด้วยก็ได้

๖ Daniel Bell, **The Coming of Post-Industrial Society** (New York : Basic Books, 1973); Alvin Toffler, **Future Shock** (New York: Bantam, 1970); Alvin Toffler, **The Futurists** (New York : Random, 1972) ; Alvin Toffler, ed., **Learning for Tomorrow** (New York : Vinage, 1974) ; John McHale, **The Future of the Future** (New York : Ballantien, 1969) ; Somporn Sangchai, **Some Aspects of Futurism** (Honolulu ; SSLI, 1974) ; etc.

ลักษณะอุดมสมบูรณ์ เพราะความเจริญทางด้าน
อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีอย่างมากที่สุด

การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นวิธีการอย่างหนึ่งใน
การพัฒนาประเทศ และเหมาะสมสำหรับประเทศซึ่ง
เจริญแล้วพอสมควร สำหรับประเทศเกษตรกรรม
อย่างประเทศไทยนั้น อุตสาหกรรมควรจะเป็นอุตสาหกรรม
ซึ่งใช้ผลผลิตการเกษตรซึ่งเรามีภายในประเทศ
เอง แต่เพื่อความผาสุกของประชาชนแล้ว ประเทศ
เกษตรกรรมควรจะพัฒนาทางการเกษตรเสียก่อนแล้ว
จึงค่อยๆ เดินไปสู่การพัฒนาทางอุตสาหกรรม มิฉะนั้น
แล้วการพัฒนาทางอุตสาหกรรมจะไม่สามารถแก้ไข
ความยากจน และความอดอยากในสังคมได้ การมุ่งแต่
การพัฒนาอุตสาหกรรมอาจจะทำให้ประชาชนยังคง
อดตายอยู่ต่อไป เช่น ประเทศอินเดียก็ได้ ฉะนั้น การ
พัฒนาอุตสาหกรรมจึงต้องเริ่มมาจากความร่วมมือใน
ระดับที่สูงพอสมควร

๓. การพัฒนาประเทศคือการก้าวอย่างเป็นระบบ
ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดขึ้นบนรากฐานของคุณค่า
ในสังคมนั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทาง

เศรษฐกิจ และสังคมแต่อยู่ภายในขอบเขตของค่านิยมภายในสังคม หรือไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือ และวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ในบางกรณีเราเรียกความเจริญเช่นนี้ว่าความทันสมัย (Modernization) ซึ่งนักวิชาการถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหา ซึ่งดูอย่างผิวเผินแล้ว จะเห็นเป็นความเจริญอย่างมหาศาล แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเปลือกนอกเท่านั้นเอง^๗

ความเจริญที่เกิดขึ้นเช่นนี้อาจจะค่อยเป็นค่อยไป และเป็นที่ยอมรับของประชาชน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพสังคมนี้อาจจะต้องใช้วิธีการแก้ไข ซึ่งขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี หรือความเชื่อถือได้ เช่น การพัฒนาชนบทอาจจะต้องใช้ระบบสหกรณ์ ซึ่งค่อนข้างจะขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย เพราะคนไทยไม่ชอบทำงานมีระเบียบวินัย หรือรวมกลุ่มกันอย่างเป็นองค์การ แต่สามารถจะรวมกันอย่าง

๗ ท่านที่สนใจข้อคิดเห็นเช่นนี้ ควรอ่าน Norman Jacobs, **Modernization Without Development** (New York : Praeger, 1971) especially chapter 1

เป็นสมาคม (Association) ได้เท่านั้น ฉะนั้น เมื่อทัศนคติและความเคยชินของคนไทยในชนบทยังไม่เปลี่ยนแปลงไป ระบบสหกรณ์จึงไม่สามารถจะเป็นวิธีการพัฒนาชนบทของไทยได้ดีเท่าที่ควร และประสบกับความล้มเหลวตลอดมา แต่ถ้าปัญหาการพัฒนาซึ่งมีอยู่ในสังคมนั้นสามารถใช้วิธีการ ซึ่งไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นหนทางแก้ไขแล้ว ความสำเร็จของโครงการพัฒนานั้น ๆ ก็ย่อมจะมีความแน่นอน และประสิทธิผลสูงขึ้น ทั้งยังไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและจิตวิทยาอีกด้วย

๔. การพัฒนาประเทศคือความเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้านซึ่งควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูง เป็นของจำเป็นสำหรับการพัฒนาทางด้านวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ๆ ต้องการจะมุ่งพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมซึ่งเป็นแบบอย่างในการพัฒนาของประเทศตะวันตก

เป็นที่ยอมรับกันว่าความเจริญทางด้านเศรษฐกิจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปด้วย ถ้า

จะทำให้การพัฒนาได้ผลเต็มที่ แต่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือทางโครงสร้างของสังคมย่อมจะไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่าย ปัญหาของการพัฒนาในขณะนี้จึงดูเหมือนว่าประเทศที่กำลังพัฒนาต้องการจะพัฒนาประเทศของตนให้เหมือนกับประเทศในตะวันตกทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ถ้าการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและจิตวิทยาไม่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ประชาชน การพัฒนาที่ต้องประสบกับความล้มเหลวไปด้วยโดยปริยาย หรือมิฉะนั้นรัฐบาลจะต้องใช้อำนาจบีบบังคับให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และระบบของสังคมอย่างโหดเหี้ยมทารุณเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศคอมมิวนิสต์เสียก่อน แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบของสังคมโดยสันติ และค่อยเป็นค่อยไปก็ได้เกิดขึ้นแล้วในประเทศญี่ปุ่น จึงเป็นที่หวังกันว่า การพัฒนาประเทศจะไม่นำมาซึ่งความทารุณโหดเหี้ยมเพราะการใช้อำนาจเป็นธรรม

การพัฒนาแนวใหม่

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ใดกล่าวมา^{๕๗} เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความสะดวกในการพัฒนาทาง

วัตถุ ในปัจจุบันนักวิชาการมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอื่น ๆ ควรจะก่อให้เกิดความสะดวกในการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและจิตใจมากกว่า และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและวัตถุจะต้องเป็นไปตามความต้องการของประชาชนอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและจิตใจจะเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปได้ ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อตัวของประชาชนเอง และประชาชนก็ยอมรับ และยอมเห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีใครบีบบังคับ ดังนั้นประชาชนจะต้องมีส่วนในการวางแผนพัฒนา และการพัฒนาอย่างเต็มที่ในขณะเดียวกัน การพัฒนาจะต้องสมดุลกันตามระดับความต้องการ และความจำเป็นภายในสังคมระหว่างการพัฒนาทางสาขาเกษตร และสาขาอุตสาหกรรม ระหว่างภายในเมืองและภายในชนบท ระหว่างเทคโนโลยีและแรงงาน ระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุและทางด้านสิทธิเสรีภาพ ระหว่างอำนาจหน้าที่ของรัฐและส่วนรวมของประชาชนในการพัฒนา และระหว่างการพัฒนาทาง

เศรษฐกิจและสังคม ^{๕ ๕} ทงนหมายความว่า ความสมดุลย์
ระหว่างสองสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วมีจำเป็นต้อง
เท่ากันเลย แต่สิ่งหนึ่งอาจมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งได้ เช่น
เกษตรมากกว่าอุตสาหกรรม ถ้าประเทศนั้นเป็นประ
เทศเกษตรกรรมเป็นต้น ^๖

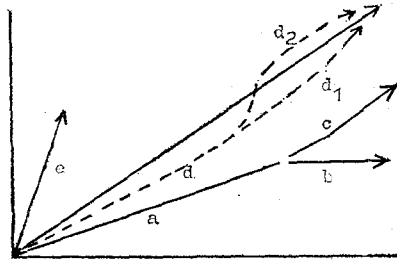
จากการพิจารณาถึงความหมายของการพัฒนาที่ได้
กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาในระยะแรก ๆ
นั้นเป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และวัตถุเสียเป็น
ส่วนใหญ่ และภายหลังจึงเริ่มเห็นความสำคัญของการ
พัฒนาสังคมและทางด้านจิตใจมากขึ้น ^{๗ ๗} แต่ยังคงเป็น
การพัฒนาด้วยคำพูด และข้อเขียนมากกว่าด้วย
การกระทำ

ถ้าจะให้ภาพพจน์เกี่ยวกับการพัฒนาให้ดีขึ้น เรา
อาจจะวาดเป็นผังได้ดังนี้ (ดูภาพข้างล่าง) คือ การ
พัฒนาทางด้านวัตถุ และจิตใจหรือทางด้านเศรษฐกิจ
และสังคมควรจะควบคู่กันไป ถ้าเป็นไปในแนวทาง

๘ UN, **Premises and Implications of A Unified Approach to Development Analysis and Planning** (Bangkok : ESCAP, 1976)

การพัฒนาแบบพระศรีอารย์ คือทั้งสองอย่างเท่า ๆ กันไปตลอด แต่การพัฒนาเท่าที่เป็นมามุ่งเฉพาะทาง คำนวณหรือเศรษฐกิจ (ในลักษณะของทาง a) เนื่องจากความพยายามที่จะปรับปรุงระบบเศรษฐกิจของประเทศ หรือความพยายามที่จะทำให้ความอดอยากหายไปจากประเทศนั้น ๆ ความพยายามอย่างแรงกล้า เช่นนี้อาจจะทำให้ประชาชนสูญเสียสิทธิเสรีภาพ หรือไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเลย ในประเทศคอมมิวนิสต์ ลัทธิความเชื่อถือ และความสำคัญของรัฐทำให้ความสำคัญของตัวบุคคลหายไปและรัฐบาลเองก็พยายามจะกำเนินการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยกดขี่บังคับประชาชนและไม่ยอมให้สิทธิมนุษยชนแก่ผู้ใดทั้งสิ้น (ตามแนวทาง b) อย่างไรก็ตามเมื่อประชาชนค่อยมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ประชาชนในประเทศคอมมิวนิสต์ก็เริ่มเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของตนเองมากขึ้น ซึ่งอาจจะบังคับให้รัฐเปลี่ยนแปลงนโยบายให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นหรือเพิ่มการใช้อำนาจบีบบังคับประชาชนมากขึ้นก็ได้

การพัฒนา
ทางจิตใจ
(Spiritual
Develop-
ment)

การพัฒนาทางวัตถุการ
(Materialistic Development)

การพัฒนาแบบหวิธรรม
(Utopian Direction)
พัฒนาแบบประเทศเสรีนิยม
(Democratic Direction)
การพัฒนาแบบประเทศคอมมิวนิสต์
(Communist Direction)

สำหรับประเทศทางโลกเสรีนิยมนั้น การพัฒนาในระยะแรก ๆ ก็ไม่ค่อยจะให้ความสนใจกับสถิติเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป เพราะความเร่งด่วนในการขจัดความยากจนที่มีอยู่ทั่วไป แต่เนื่องจากไม่มีลัทธิความเชื่อถือเช่นเดียวกับประเทศคอมมิวนิสต์ และยังมียึดถือความสำคัญของชีวิตและสถิติเสรีภาพเป็นหลัก ความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านสังคมและจิตใจก็เริ่มเกิดขึ้น และพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางสังคมและจิตใจมากขึ้น (ตามแนวทาง c) แต่ก็ยังไม่ถึงระดับที่น่าพึงพอใจ และดูเหมือนว่าการพัฒนาทางด้านวัตถุได้ทำลายพื้นฐานบางอย่างสำหรับการพัฒนาทางด้านจิตใจไปแล้ว ทำให้การพัฒนาทางจิตใจไม่สามารถจะบรรลุถึงขีดสูงสุดได้ ถึงแม้ว่าการพัฒนาทางสังคมและการเมืองบางอย่างอาจจะสามารถบรรลุถึงขั้นที่ยอมรับกันได้บ้างก็ตาม

ควรจะเป็นที่ยอมรับกันว่า ความจำเป็นในการพัฒนาทางด้านวัตถุเป็นความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการขจัดความยากจนที่มีอยู่ในสังคม ดังนั้นการพัฒนาจะ

ต้องย้ำความสำคัญของการพัฒนาทางค้ำนวัตฤในระยะแรก ๆ แต่ไม่ควรจะลดความสำคัญของการพัฒนาทางค้ำนจิตใจหรือทางค้ำนสังคมการเมืองและจิตวิทยาเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา การพัฒนาที่ถูค ต้องไม่มุ่งค้ำนวัตฤจนกระทั่งกลบกลายเป็นการทำลายพื้นฐานทางค้ำนจิตใจไป อย่างน้อยที่สุดการพัฒนาทางค้ำนสังคมและจิตวิทยาจะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าการพัฒนาทางค้ำนการเมืองอาจจะต้องชดลงไปบ้างก็ตาม (ตามแนวทาง d) และเมื่อความเจริญทางค้ำนวัตฤได้บรรลุถึงจุด ๆ หนึ่ง การพัฒนาทางค้ำนจิตใจหรือทางสังคมจิตวิทยาและการเมืองควรจะได้รับความสนใจมากขึ้นกว่าการพัฒนาทางค้ำนวัตฤ เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น (ตามแนว d_๒) แต่ถ้าทำเช่นนั้นไม่ได้ การพัฒนาทางค้ำนจิตใจก็ควรจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนในที่สุดบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ (ตามแนวทาง d_๑) และแนวทางนี้อาจจะเป็นที่ยอมรับของประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่าเพราะใกล้เคียงกับแนวทางที่เคยเป็นมาแล้ว (ตามแนว a และ c)

เพียงแต่เพิ่มการพัฒนาทางด้านจิตใจมากขึ้นกว่าเดิม
เท่านั้น

ดังนั้น การพัฒนาจึงไม่ควรจะมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ
ซึ่งจะเพิ่มผลผลิตรายได้ ประชาชาติรายได้เฉลี่ยของ
ประชากร ฯลฯ เท่านั้น แต่การพัฒนาจะต้องนำความ
ผาสุกมาสู่ประชาชนทั่วไปคือสวัสดิภาพทางร่างกาย
จิตใจ และทางสังคม (Physical, Mental, and Social
well-being) ของประชาชนทุกคนโดยในขั้นแรกนั้น
การพัฒนาจะต้องพยายามตอบสนองความต้องการขั้น
พื้นฐานของมนุษย์เสียก่อน คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย
เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และการศึกษา เพื่อให้
มนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ ใน
ขณะเดียวกันรัฐบาลจะต้องพยายามก่อให้เกิดความยุติ-
ธรรมในสังคมและความเสมอภาคทางกฎหมายในขั้นที่
สอง รัฐบาลจะต้องพยายามให้สิทธิเสรีภาพแก่
ประชาชนมากขึ้นจะต้องมีความรับผิดชอบและความ
สามารถใช้สิทธิเสรีภาพของตนเพื่อประโยชน์ของประ-
ชาชนส่วนใหญ่ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสิทธิ

มนุษย์ชนชั้นพื้นฐาน เช่น เสรีภาพทางร่างกายและทรัพย์สินจะต้องถูกทำลายไปก่อนแล้วค่อย ๆ หยิบยื่นให้ทีหลัง สิทธิชนชั้นพื้นฐานเหล่านี้จะต้องได้รับการคุ้มครองมาตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการพัฒนาแล้ว ในขั้นที่สาม หลังจากทีรัฐบาลได้พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจิตวิทยาพอสมควรแล้ว รัฐบาลจะต้องพยายามพัฒนาเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมและจิตวิทยาในที่สุด การสร้างความเสมอภาคทางกฎหมายและทางการเมืองหรือการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วๆ ไป อาจจะกระทำได้ง่ายกว่าการสร้างความเสมอภาคทางสังคมและจิตวิทยาเพราะประชาชนจะมีรูปลักษณะ ภูมิหลัง ความเฉลียวฉลาด กิเลส ฯลฯ ต่างกันมาก แต่เป้าหมายขั้นสุดท้ายของการพัฒนาจะมุ่งสร้างคุณภาพของประชากรให้สูงสุด จนกระทั่งแทบจะไม่มี ความแตกต่างทางคุณภาพในหมู่ประชากรเลย ความเสมอภาคทางสังคมก็จะเกิดขึ้นได้และคุณภาพของชีวิต (Quality of Life) ก็จะมีสมบูรณ์

อย่างเต็มที่ เมื่อประเทศมีความเสมอภาคทางด้านสังคม กฎหมาย และการเมือง และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อความผาสุกของประชาชนแล้ว ประเทศนั้นก็มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

เห็นสมควรจะกล่าวในที่นี้ว่า การพัฒนาทางด้านจิตใจที่ได้กล่าวมาแล้ว มิใช่เป็นการพัฒนาทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ศาสนาอาจจะเป็นหนทางเลือกทางหนึ่งสำหรับการพัฒนาทางด้านจิตใจสำหรับการพัฒนาในระยะแรก ๆ นั้น ศาสนาอาจจะมีบทบาทน้อยน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าศาสนานั้นสอนให้สละทางโลกหรือทางด้านวัตถุ (ตามแนวทาง e) แต่หลักการต่างๆ ที่สอนให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ฯลฯ ก็ยังคงควรจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนในสังคม และที่สำคัญที่สุดทุกคนต้องเห็นชีวิตของคนทุกคนเป็นของมีค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human dignity) เป็นของพึงปรารถนาสำหรับทุกคน คือคนทุกคนในสังคมควรจะมีความเป็นมนุษย์นิยม (Humanism) สำหรับคนอื่น

คว้าย^๕ ในชั้นปลาย ๆ ของการพัฒนา หลักการทาง
 ศาสนาควรมีบทบาทมากขึ้นเพื่อให้มนุษย์สุภาพอ่อน
 โยนไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันและให้ความช่วยเหลือ
 ซึ่งกันและกัน ความเจริญทางด้านจิตใจควรจะบรรลุ
 ถึงขีดสูงสุดเมื่อการพัฒนาได้ก้าวมาเกือบถึงจุดสุดยอด
 แล้ว (ตามแนว d_๑) แต่การพัฒนาทางด้านจิตใจใน
 ลักษณะนี้ไม่เหมาะสม เพราะจะเป็นการสายเกินไป
 แล้ว การพัฒนาในด้านจิตใจในส่วนที่เกี่ยวกับหลัก
 การทางศาสนาก็ควรจะได้รับการสนับสนุนแต่เนิ่น ๆ
 เพื่อเป็นการพัฒนาระดับสูงทางด้านจิตใจสำหรับสังคม
 พระศรีอารย (ตามแนว d_๒) ก็ได้

๕ ลัทธิมนุษยนิยมเป็นหลักการทางศีลธรรม และจรรยาตั้งแต่
 ศตวรรษที่แล้วมา และสอดคล้องกับหลักศาสนาต่าง ๆ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธ ในปัจจุบันลัทธิมนุษยนิยม
 ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป จนกระทั่งลัทธิและอุดมการณ์ทาง
 การเมือง ศาสนาต่าง ๆ ฯลฯ ต่างก็อ้างว่ามีลักษณะมนุษย-
 นิยมด้วยกันทั้งสิ้น แต่ในหลักการแล้ว มนุษยนิยมเป็น
 ความเชื่อที่จะให้มนุษย์ทุกคนอยู่ด้วยกัน อย่างมีความหมาย
 ความหวัง และความสุข ต่อต้านทุกสิ่งที่จะทำให้มนุษย์
 หมดความหมายหรือหมดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และ
 เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ดู Paul Kurtz, ed.,
The Humanist Alternative (London :
 Pemberton Books, 1973.)

ลักษณะของการพัฒนาแนวใหม่

แนวทางใหม่ของการพัฒนาเท่าที่ได้กล่าวไปแล้ว มีลักษณะสำคัญ ๆ อยู่หลายประการ คือ :

๑. การพัฒนาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม อย่างแท้จริงทั้งทางคุณภาพ และปริมาณ คือการพัฒนา จะต้องเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน อย่างน้อยที่สุด ในส่วนที่เกี่ยวกับปริมาณของอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และการศึกษาในขั้นแรก^{๑๐} และเมื่อปริมาณถึงระดับแล้วก็ควรจะพัฒนาทางด้านคุณภาพต่อไป เช่น ประชาชนในภาคเหนือมีปริมาณอาหารพอเพียง แต่คุณภาพอาหารต่ำ การพัฒนาก็ควรจะมุ่งไปในด้านคุณภาพของอาหารเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์

๑๐ Doh Joon-chien, "People Development : The Missing Link in Development," (mimeograph, October 16, 1974) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขั้นแรกได้ดีกว่าผู้อื่น Denis Goulet, **The Cruel Choice** (New York: Atheneum, 1973) มีความเห็นเช่นเดียวกัน แต่บอกเพียงแต่ว่า การพัฒนาในขั้นแรกจะต้องขจัดความยากจนและมีใช้ เป็นการทำให้ร่ำรวยขึ้นมา และต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก่อนเท่านั้น

เพราะคุณค่าของอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย ในขณะที่เดียวกัน การพัฒนาทางภาคอีสานก็ควรจะมุ่งทางปริมาณเนื่องจากอีสานมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารสำหรับบริโภค การพัฒนาเช่นนี้มีวัตถุประสงค์ให้ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก่อน เพื่อให้มนุษย์มีความหมายมากขึ้น ("To have enough" in order "to be more")^{๑๑}

การพัฒนาในลักษณะนี้มีเป้าหมายที่จะให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านวัตถุต่าง ๆ จะต้องเป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดศักดิ์ศรีในตัวของมนุษย์ การพัฒนาใด ๆ ซึ่งเป็นการทำให้ประชาชนตกอยู่ภายใต้ภาวะจำยอมหรือการกดขี่ข่มเหง และถึงแม้จะทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจในทางอื่น ก็ถือว่าเป็นการไม่ทำให้เกิดการพัฒนา (Anti-development) และในทางตรงกันข้ามกลับทำให้มนุษย์หมดความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) มากขึ้น การพัฒนาเพื่อประชาชนจึงเป็นเป้าหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริง

๒. การพัฒนา ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) ซึ่งเป็นการนำเอาหลักการทางศาสนาพุทธมาปรับใช้กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ^{๑๒} หลักการที่สำคัญ ๆ ที่นำมาประกอบการพิจารณาได้แก่ (ก) การย้ำความสำคัญทางจิตใจมากกว่าทางวัตถุ (ข) การใช้ทางสายกลางในการดำเนินชีวิต (ค) มรรคแปด (ง) ความสันโดศ มีกน้อย หรือความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ (จ) การใช้วิธีสันติ และ (ฉ) การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์นี้จึงมิได้มุ่งพัฒนาอย่างมิหุคย^{๑๕} แต่เป็นการพัฒนาเพื่อให้พออยู่พอกินสำหรับทุกคนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ในขณะที่เกี่ยวกับการพัฒนาจะต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชนทุกคนในสังคมด้วย "Development does not

๑๒ E.F. Schumacher, **Small Is Beautiful** (New York : Harper, 1973) pp. 50-58 และศาสตราจารย์ ดร. อมร วิชาสัจย์ ก็ยกนำหลักการเช่นนี้มาใช้ใน "บริบูรณ์สุขบท ; ประชญาและเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ" วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม ๒๕๑๔) หน้า ๓๒๕-๔๐๐.

start with goods; it starts with people and their education, organization, and discipline”^{๑๓} การพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีคุณธรรม เมตตาธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความสมณะหรือสันโดศ และความรักสันติ จึงเป็นของสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศ และเป็นพื้นฐานที่อาจจะนำสังคมไปสู่ยุคพระศรีอารยในที่สุดได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์^{๑๔} จะมุ่งให้ทุกคนพอมือพอกินก่อน เพื่อให้ทุกคนสุขกายสบายใจ และต้องใช้ความสมณะเป็นหลัก เพื่อลดทอนในอนาคตจะได้มีกินกันต่อไป ฉะนั้น หลักพุทธเศรษฐศาสตร์จึงยาที่จะให้มนุษย์ทุกคนสุขุมหรือ เจียมตัว เทียงธรรม อดทน และรู้จักพอหรือสันโดศ (prudentia justitia, fortitudo, and temperantia) และไม่ให้ฟุ้งเพื่อหลงไหลในของที่ไม่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต การพัฒนาจึงมิได้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือ

^{๑๓} Sdhumacher, loc. cit p. 159.

การเมืองโดยเฉพาะ เป้าหมายของการพัฒนาแนวนี้ จึงต่างกับเป้าหมายของการพัฒนาในปัจจุบันอย่างมาก

๓. **การพัฒนาชนบท** เป็นเป้าหมายและวิธีการ สำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากประชาชน ส่วนใหญ่ในประเทศที่กำลังพัฒนาอยู่ในชนบท และ ความยากจนทั้งหลายส่วนใหญ่จะอยู่ในชนบท ทั้งยัง ไม่ได้รับบริการจากทางราชการอย่างใกล้ชิด อย่งไร ก็ดี เนื่องจากประชาชนในชนบทมีอาชีพทางเกษตรกรรม การพัฒนาชนบทจึงมุ่งไปในการพัฒนาทาง เกษตรมากกว่าอย่างอื่นในช่วงแรก ๆ ของการพัฒนา นอกเหนือจากการให้บริการทางสาธารณสุขและการ ศึกษา^{๑๔} ในขณะเดียวกัน การพัฒนาชนบทก็เป็น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และเศรษฐกิจ บางอย่างไปในตัว เช่น การปฏิรูปที่ดิน การส่งเสริม การเกษตร การสร้างระบบชลประทาน การสร้าง สหกรณ์และการรวมกลุ่มการสร้างผู้นำในชนบท การ

๑๔ Louis Malassis, **The Rural World** (London : Croom, Helm, 1976)

ศึกษาที่สอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการ
 ของชนบท ฯลฯ เพื่อให้การพัฒนาชนบทได้ผลอย่าง
 เต็มที่ แต่เนื่องจากประชาชนในชนบทต่อต้านการ
 เปลี่ยนแปลงมากกว่าประชาชนในเมือง ผลของการ
 พัฒนาจึงไม่ค่อยจะก้าวหน้าไปเท่าที่ควร ยิ่งกว่านี้
 การพัฒนาในเมืองก็ได้รับความสนใจจากรัฐบาลอยู่
 เสมอ เพราะประชาชนในเมืองมีอำนาจทางการเมือง
 เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารมากกว่าประชาชน
 ในชนบทอย่างมากมาย ประชาชนในเมืองจึงได้
 เปรียบกว่าประชาชนในชนบทอย่างมหาศาล และได้
 ได้รับความสนใจ และการเอาใจใส่จากรัฐบาลมาตลอด
 ในขณะที่เดียวกันผู้นำหรือชนชั้นหัวสมองของชนบทก็
 อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่ออนาคตของตนเอง ชนบท
 จึงขาดผู้นำ และชนชั้นมันสมองไปอย่างน่าเสียดาย
 ด้วยเหตุเหล่านี้เองชนบทจึงยังยากจนอยู่ตราบเท่าทุก
 วันน^๕

๑๕ Michael Lipton, **Why Poor People Stay Poor: Urban Bias in World Development** (London, Temple Smith, 1977) วิเคราะห์
 ปัญหาอย่างละเอียด

ถ้าจะให้แนวทางการพัฒนาในข้อ ๑ และ ๒ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนารับบทแล้ว การพัฒนาการเกษตรจะต้องมุ่งผลิตอาหารเพื่อบริโภคให้พอเพียงทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณก่อน และมิใช่เป็นการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจจนเกินไปเพราะการนำประชาชนเหล่านี้เข้าไปในระบบเศรษฐกิจของประเทศหรือของโลกโดยที่ประชาชนเหล่านี้ยังไม่มีความรู้ความสามารถที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ก็เท่ากับเป็นการไม่ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง และทำให้มนุษย์หมดความเป็นมนุษย์ กลับกกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจ และเบื้องล่างของผู้มีความรู้ หรือผู้ที่ร่ำรวยกว่า ฉะนั้น การพัฒนารับบทจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาตัวบุคคล และเตรียมตัวบุคคลในชนบทให้พร้อมที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโดยไม่เสียเปรียบผู้อื่นมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันผลิตผลทางเกษตร ก็จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค พืชเศรษฐกิจจะไม่มีประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของชาว

ชนบทเท่าที่ควร เพราะจะนำมาใช้เป็นอาหารของตนเองหรือใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย ทำเครื่องนุ่งห่มหรือเป็นยารักษาโรคไม่ได้เสมอไป

๔. การใช้เทคโนโลยี และระบบอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสถานะของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยไม่พยายามจะลงทุนในเทคโนโลยี ซึ่งต้องใช้ทุนมากมาย ต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ หรือต้องใช้ทรัพยากรอันมีค่าซึ่งไม่สามารถจะจัดหาได้ภายในประเทศ เทคโนโลยีเช่นนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนาหรือต่อความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีแก้ปัญหาด้อยพัฒนาหรือปัญหาต่างๆ ในสังคมก็ได้ แต่กลับจะนำปัญหามาเพิ่มเติมแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาเสียอีก เพราะความไม่พร้อมของประเทศเหล่านี้ที่จะใช้เทคโนโลยีขนาดสูงนั่นเอง ในขณะที่เดียวกันเทคโนโลยีระดับสูงหรือการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็มีส่วนให้มนุษย์หมดความเป็นมนุษย์ (Denumanization) และอาจเป็นการต่อต้านการพัฒนา (Anti-development) ไปโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นประเทศที่กำลังพัฒนาจึงควรเลือกเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม

ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง ซึ่งนักวิชาการ
เรียกระดับเทคโนโลยีเหล่านี้ ว่าเป็นเทคโนโลยีระดับ
กลาง (Intermediate technology) ก่อนที่จะก้าว
ไปสู่เทคโนโลยีระดับสูงต่อไป^{๑๖} แต่ไม่ว่าเทคโนโลยี
จะอยู่ในระดับใดก็ตาม เทคโนโลยีเหล่านี้จะต้องไม่ทำ
ให้มนุษย์หมดความหมายไป หรือเทคโนโลยีเหล่านี้
จะต้องมีหน้าตาเป็นมนุษย์ (Technology with human
-face)^{๑๗} ด้วย

เทคโนโลยีระดับกลางสอดคล้องกับหลักพุทธ-
เศรษฐศาสตร์อย่างมากมาย เพราะการประมาณระดับ
เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของตน
เอง และของประเทศก็ตรงตามหลักการทางสายกลาง
หรือการรักษาสันติจิต และเพื่อให้การพัฒนาเป็น
การพัฒนาเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง และสอดคล้อง
กับการพัฒนาชนบท พุทธเศรษฐศาสตร์ได้เสนอให้
หมู่บ้านต่าง ๆ จัดตั้งโรงงานหรือทำงาน (work-

๑๖ David Dickson, **Alternative Technology**,
(Glasgow: Fontana, 1974) pp. 148-173 and
Robert B. Stauffer, "The Case for Intermediate
-Level Technology." (mimeograph, 1974)

๑๗ Schumacher, **loc. cit.**, pp. 138-151

places) ขนาดเล็ก ๆ โดยไม่ต้องลงทุนมากมายและใช้วิธีการผลิตอย่างง่าย ใช้แรงงานมากกว่าเครื่องจักร และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นบ่อนโรงงานเหล่านี้ ผลผลิตของโรงงานเหล่านี้จะต้องใช้ในท้องถิ่นนั้นก่อน ส่วนที่เหลือจึงจะส่งขายต่อไป ส่วนระดับของเทคโนโลยีนั้นอาจจะมาจาก (๑) การใช้ความรู้ใหม่ ๆ ปรับปรุงอุตสาหกรรมแบบดั้งเดิมให้ดีขึ้น (๒) การนำเอาเทคโนโลยีแบบใหม่มาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศ หรือ (๓) การวิจัยหรือการทดลองภายในประเทศจนเป็นที่พอใจ และเหมาะสมแล้ว^{๑๘} อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีสำหรับโรงงานตามหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งใช้แรงงานที่เกิดอยู่ในชนบท จึงไม่ควรจะมีระดับสูงกว่าความรู้ความสามารถของประชาชนในชนบทจนเกินไป ตัวอย่างเช่นหมู่บ้านบางแห่งในประเทศจีนจัดตั้งเตาถลุงเหล็กเพื่อทำเครื่องมือเครื่องมือสำหรับการเกษตร ซึ่งใช้เองในหมู่บ้านและส่งไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งจำเป็นในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงเป็นต้น

เมื่อระดับของประเทศพัฒนามากขึ้น ระดับของ

เทคโนโลยีก็ควรจะสูงตามขึ้นมา แต่ไม่ได้หมายความว่า เมื่อประเทศที่กำลังพัฒนามีความจำเป็นจะต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูงแล้ว ประเทศนั้นก็ยังไม่ควรนำเทคโนโลยีที่จำเป็นนั้นมาใช้ ความจำเป็นอาจจะบีบบังคับให้นำเทคโนโลยีระดับสูงมาใช้ แต่เทคโนโลยีนั้นควรจะเป็นเทคโนโลยีแบบพระศรีอริย (Utopian technology)^{๑๕} คือ เป็นเทคโนโลยีที่มนุษย์พอใจสามารถจะควบคุมได้ ไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบมนุษย์ (Exploitation) ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ และไม่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ แต่ประการใดมิว่าจะจะเป็นทางร่างกาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม

๕. การปกป้องรักษานิเวศวิทยาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและประหยัดในการพัฒนา เนื่องจากการพัฒนาที่แล้ว ๆ มาเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีจำกัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้นและรัฐบาลต้องหาหนทางป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอยู่ทั่วไป อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้คิดเห็นว่าการพัฒนาประเทศจะนำ

๑๕ Dickson, loc. cit., pp. 96-123

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาจนเกินไปมิได้ มิ
 ฉะนั้นการพัฒนาจะซงกไปหมด และในขณะเดียวกัน
 ปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจจะแก้ไขภายหลังได้ แต่ความคิด
 ชนิดนี้กลายเป็นความคิดล่าช้ามาก เพราะผลร้ายของ
 สิ่งแวดล้อมมีพิษได้ปรากฏขึ้นแล้วและยังไม่มีประเทศ
 ไหนเลยสามารถจะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้หมด ยิ่งกว่า
 นั้นการแก้ไขปัญหานั้นอาจจะต้องใช้เงินทองมากมายจน
 ไม่คุ้มค่างับผลที่ได้จากการทำลายสิ่งแวดล้อมเลย^{๒๐}
 เช่น การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อประโยชน์ในช่วงสั้น คือ
 การขายไม้หรือเอาดินมาทำการเกษตร แต่ในที่สุด ดิน
 พืชอากาศเปลี่ยนแปลง คือ ฝนแล้งและน้ำท่วม จะ
 ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เดือดร้อนและยากจนลงไปอีก
 ถึงกระนั้นก็ตามศาสตราจารย์ ไฮล โนริเออร์ก็ยัง
 เห็นว่า มนุษย์มีความสามารถสูงในการปรับตัวให้เข้า
 กับสภาพแวดล้อมไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะดีหรือเลว
 แค่นั้น และไม่จำเป็นว่ามนุษย์จะต้องประสบกับ

๒๐ H.V. Hodson, **The The Diseconomics of Growth** (London : pan/Ballantine, 1972) ได้
 ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมจากเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์และ
 สรุปว่าผลประโยชน์เบื้องต้นจะเป็นการทำลายเศรษฐกิจและ
 สังคมในที่สุด

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยไม่สามารถจะแก้ไขอะไร
 ได้เลย^{๒๑} อย่างไรก็ตามก็คือนักวิชาการท่านอื่นก็ยังเห็นว่า
 สังคมของมนุษย์เองก็ไม่สามารถทนต่อความเจริญ
 อย่างไม่มีขอบเขตและอาจแตกสลายไปอย่างไม่มีชนิด
 ก็ได้ และตัวของมนุษย์ก็จะไม่มีเวลาหรือความอดทน
 ที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งเลวร้ายเกิน
 ไปได้ จนกระทั่งมนุษย์ประสบกับความหายนะเหมือนกับ
 พวกไดโนเสาร์ก็ได้^{๒๒}

๒๑ Robert L. Heilbroner, **An Inquiry into the Human Prospect** (New York: Norton, 1974) has a high faith in "political elements in human nature" for adaptation.

๒๒ Fred Hirsch, **Social Limits to Growth**, (Cambridge: Harvard University Press, 1976) ผู้สนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ควรอ่าน Donella H. Meadows, et al, **The Limits to Growth** (New York: Universe Books, 1972); Mihajlo Mesarovic and Eduard Pestel, **Mankind at the Turning Point** (New York: New American Library, 1974); John Maddox, **The Domsday Syndrome** (New York: Mc Graw-Hill, 1972); H.S.D. Cole, et al., eds, **Models of Doom** (New York: Universe Books, 1973); Walter A. Rosenbaum, **The Politics of Environmental Concern** (New York: Praeger, 1973); etc.

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันเกิดจากการพัฒนา จึงควรจะเป็นสิ่งเตือนใจสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา และควรรหาทางป้องกันมิให้ปัญหาเช่นนี้เกิดขึ้นหรือถ้า จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นก็ควรให้มีผลร้ายน้อยที่สุด หลัก พุทธเศรษฐศาสตร์ซึ่งต้องการให้คนใกล้ชิดกับธรรมชาติจึงเป็นหลักการซึ่งสอดคล้องกับการป้องกันรักษา นิเวศวิทยาและใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

๖. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมากที่สุดใน การวางแผนและการพัฒนาประเทศเพื่อให้การพัฒนา ตรงกับความต้องการของประชาชนและทำให้ประชาชน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารประเทศ ทั้งยังทำให้ประชาชนหวงแหนในผลิตภัณฑ์ของการ พัฒนาอีกด้วย เพราะผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นของมวลชน (Production by the masses, not mass production) หรือถ้าเราจะพิจารณาในแง่ของพุทธเศรษฐศาสตร์ แล้ว การพัฒนาหรือการผลิตปัจจัยขั้นพื้นฐาน เพื่อ มวลชน โดยมวลชน และของมวลชนจำเป็นต้องให้ ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รัฐบาลและ ข้าราชการไม่ควรจะเป็นผู้หยิบยื่นให้แก่ประชาชนแต่

ฝ่ายเดียว เพราะการพัฒนาประเทศจะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร แต่รัฐบาลควรจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเองให้มากขึ้น และเข้าไปช่วยเหลือประชาชนในยามจำเป็นหรือยามที่เหลือบ่ากว่าแรงของประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น

ความต้องการของประชาชนอาจจะไม่ตรงกับความต้องการหรือนโยบายของราชการก็ได้ แต่ถ้านโยบายของรัฐบาลเป็นการพัฒนาเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง โดยเน้นในเรื่องปัจจัยสำหรับความอยู่ดีกินดีขั้นพื้นฐานของประชาชนแล้ว นโยบายของรัฐบาลก็คงไม่แตกต่างกับความต้องการของประชาชนที่ยากจนขั้นแค้นเท่าไรนัก ความแตกต่างก็อาจจะเป็นที่รายละเอียดปลีกย่อยมากกว่าหลักการใหญ่ ๆ และความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นแต่ละแห่งก็คงจะเป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นของแต่ละแห่งเท่านั้น ความแตกต่างเหล่านี้จะไม่เป็นอุปสรรคในการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาพัฒนาประเทศเลย เพราะ

กระบวนการพัฒนาควรประกอบไปด้วยความแตกต่างที่สอดคล้องกัน (Pluralistic development)^{๒๓}

๗. รัฐบาลจะต้องปกครองและพัฒนาด้วยความยุติธรรม คุณธรรม และน้ำใจ ประชาธิปไตย เห็นชีวิตมนุษย์เป็นของมีค่าและมีความสำคัญเหมือนชีวิตของตนเอง ในขั้นตอนแรกของการพัฒนา สิทธิเสรีภาพทางการเมืองอาจจะถูกจำกัดไปบ้าง แต่สิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินจะต้องได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกัน และความเสมอภาคทางกฎหมายและทางการเมืองจะต้องมีอยู่เสมอ รัฐบาลจะต้องพยายามส่งเสริมสิทธิเสรีภาพทางการเมืองในหมู่มวลชนโดยการศึกษา และหัดให้รู้จักรับผิดชอบภายใต้ระบอบประชาธิปไตยและในขั้นสุดท้ายรัฐบาลจะต้องส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมและจิตวิทยา เพื่อมิให้มีความรู้สึกเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างสอดคล้องกันจะทำให้การพัฒนابرลุผลที่ต้องการอย่าง

๒๓ David Pitt, *The Social Dynamics of Development*, Oxford: pergamon, 1976)

มากที่สุด ทั้งนี้ได้หมายความว่าประชาชนแต่ฝ่ายเดียวที่ต้องพัฒนาทางจิตใจ แต่ผู้นำในรัฐบาล ข้าราชการ ผู้นำทางสังคม และผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ จะต้องเป็นผู้ที่พัฒนาทางจิตใจก่อนประชาชนทั่วไปเสียอีก หากไม่แล้วการพัฒนาและการปกครองจะขาดคุณธรรม ความยุติธรรม หรือลัทธิมนุษยนิยม

ในการปกครองประเทศนั้น อำนาจซึ่งเกิดจากความกลัวจะสามารถทำให้ประชาชนยอมรับรัฐบาลในช่วงขณะหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้าเป็นความนิยมเลื่อมใสหรือความเคารพนับถือแล้ว การยอมรับอำนาจและบารมีของรัฐบาลจะมีมากกว่าและนานกว่า ทำให้ประชาชนให้ความร่วมมืออย่างเต็มอกเต็มใจและพึงพอใจ พระคุณยอมรับอยู่ในความทรงจำได้ดีกว่าพระเดช พระคุณจึงเป็นการสร้างบารมีในการปกครองประเทศดีกว่าพระเดช ถึงแม้ว่าจะขาดพระเดชมิได้ก็ตาม แต่ปริมาณของพระคุณต้องมีมากกว่าพระเดชเสมอ^{๒๔}

^{๒๔} James H. and Marge, Craig, **Synergic Power**, (Berkeley: Proactive, 1974) pp. 61-67; and Somporn Sangchai, **Coalition Behavior in Modern Thai Politics** (Singapore: ISEAS, 1976) pp. 23-26.

ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดให้แน่นอนได้ยาก โดยปกติแล้วผู้ได้รับประโยชน์จะคิดว่าตนเองได้รับความยุติธรรม แต่ผู้เสียประโยชน์ก็จะคิดไปในทางตรงกันข้าม รัฐบาลจะมีความยากลำบากอย่างยิ่งในการรักษาความเที่ยงธรรมและให้ประชาชนทุกคนยอมรับมาตรฐานของความยุติธรรมนั้น ๆ นักปรัชญาทางการเมืองบางท่านเห็นว่าความยุติธรรมในสังคมจะมีหลักการอยู่ ๒ ข้อ คือ (๑) ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายในระบบเสรีที่กว้างขวางเท่าเทียมกัน และ (๒) ถ้าความเสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ทัดเทียมกัน ความไม่เสมอภาคนี้จะต้อง (ก) เป็นประโยชน์มากที่สุดต่อผู้ที่เสียเปรียบที่สุด และ (ข) โอกาสที่จะรับประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่จะต้องเปิดแก่ทุกคนทัดเทียมกัน ซึ่งหมายความว่าความไม่เสมอภาคที่ให้ประโยชน์แก่ผู้ยากไร้ในสังคมมากกว่าผู้ร่ำรวยก็ไม่ขัดกับความยุติธรรมในสังคมปัจจุบัน^{๒๕} ดังนั้นรัฐบาลสามารถจะเข้ามายุ่งเกี่ยวและจัดการกับความยุติธรรม

๒๕ John Rawls, **A Theory of Justice** (Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1971) pp. 302-3.

ทางสังคมและเศรษฐกิจได้ แม้กระทั่งเรื่องการจัด
สิทธิเสรีภาพของประชาชนให้อยู่ในขอบเขตเพื่อความ
สะดวกในการจัดความเสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจ
ก็อาจจะกระทำได้ เพราะเป็นการเสียสละส่วนน้อย
เพื่อให้ได้ซึ่งส่วนใหญ่ในที่สุด^{๒๖} สังคมที่กำลังพัฒนา
จึงจะสามารถปกป้องรักษาผู้ยากไร้เสียเปรียบ มิให้ตก
เป็นเบี้ยล่างของผู้มีอำนาจทางสังคมเศรษฐกิจหรือ
การเมือง อย่างในสังคมในอดีต ความยุติธรรม ใน
ลักษณะนี้ จึงสอดคล้องกับแนวทางพัฒนา เพื่อ
ประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนในชนบท

สรุป

จึงพอจะสรุปได้ว่า แนวทางใหม่ในการพัฒนา
ประเทศจะต้องมุ่งพัฒนาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่อย่าง
แท้จริงคือจะต้องพยายามให้ประชาชนทุกคนมีปัจจัย
ขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตอัน ได้แก่ อาหาร
เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และการศึกษา
อย่างพอเพียงเพื่อให้เกิดความผาสุกในหมู่มวลชน
เพราะมีสวัสดิภาพทางร่างกาย จิตใจ และทางสังคม

ซึ่งหมายความว่า การพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านวัตถุขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ความยุติธรรมในสังคมและสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินจะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในขั้นต้น สิทธิเสรีภาพทางการเมืองจะต้องสร้างขึ้นมา และตามมาด้วยความเสมอภาคทางสังคมและจิตวิทยา ในขั้นสุดท้าย การพัฒนาจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพของชีวิตของประชาชนทุกคนในประเทศ เพราะเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งและความสำคัญให้แก่มนุษย์ในสังคม

แนวทางพัฒนามีลักษณะสำคัญอยู่หลายประการ คือ (๑) พัฒนาทางคุณภาพและปริมาณเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม (๒) พัฒนาตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ (๓) มุ่งพัฒนาชนบท (๔) ใช้เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของประเทศ (๕) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและประหยัด (๖) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ (๗) รัฐบาลจะต้องปกครองและ

พัฒนาช่วยความยุติธรรม คุณธรรม และลัทธิมนุษย-
นิยม

แนวทางใหม่^{๕๗} เป็นปฏิกริยาของการพัฒนาซึ่งมุ่ง
พัฒนาทางเศรษฐกิจหรือทางวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว
และต้องการให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยการ
ปกป้องผู้^{๕๘}ที่อ่อนแอยากจนและเปิดโอกาสให้^{๕๙}ผู้ยากไร้
เหล่านั้นมีโอกาสหลุดพ้นจากห้วงแห่งความจน ความ
ทิวโหย และความเป็นอยู่ซึ่งไม่สมศักดิ์ศรีของมนุษย์
การพัฒนา^{๕๖}แนวนอนอยู่บนหลักมนุษยนิยมอย่างแท้จริง
และเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชนพื้น^{๖๐}ฐานของ
ชีวิตมนุษย์.

อุดมการณ์ของชาติ กับการพัฒนาชาติไทย*

ดร. กระทบถวิล ทองธรรมชาติ

อุดมการณ์ เป็นศัพท์ใหม่ทางวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ที่นักวิชาการท่านนั้นเองยังไม่อาจกำหนดความหมายที่แน่นอนได้ นอกจากนั้นแม้การเขียนคำนี้ในภาษาไทย ก็ยังเขียนไม่ค่อยได้เหมือนกัน กล่าวคือ บางคนก็เขียน “อุดมการณ์” โดยมี ฅ การันต์ด้วย บางคนเขียนว่า “อุดมการ” โดยไม่มี ฅ การันต์ ในบทความนี้จะใช้คำว่า “อุดมการ” และจะใช้ในความหมายที่ตรงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “ideology”

๑. คัดจากวารสารข้าราชการ บทที่ ๒๔ ฉบับที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๒
ดร. กระทบถวิล ทองธรรมชาติ ร.บ. จุฬาฯ น.บ. ธรรมศาสตร์,
M.A. จาก Oberlin College, Ohio, Ph.D. Public
Administration (International Relation) Virginia
ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ความหมายของอุดมการณ์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะใช้คำนี้ในความหมายที่ตรงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า ideology นักวิชาการที่กล่าวถึงคำว่าอุดมการณ์ ก็ยังกล่าวถึงในความหมายที่แตกต่างกันอยู่ ดังจะเห็นได้จากคำจำกัดความ ideology ของนักปรัชญาและนักวิชาการตะวันตกที่จะยกมากล่าวดังต่อไปนี้

คาร์ล มาร์ก และเฟรเดริก เองเงิลส์ มีความเห็นว่าอุดมการณ์เป็นวิถีคิดของชนชั้นหนึ่งซึ่งต้องการรักษาผลประโยชน์ทางชนชั้นของตนไว้ และพยายามเผยแพร่ความคิดของตนให้ชนชั้นอื่นในสังคมยอมรับและเชื่อถือ

ทาลคอต พาร์สัน อธิบายว่า อุดมการณ์ “เป็นระบบความคิดโดยทั่ว ๆ ไปที่สมาชิกของชุมชนหนึ่งยึดมั่นร่วมกัน”

ไพริช และเบรซินสกี ให้ความเห็นว่าอุดมการณ์เป็น “แนวความคิดที่มีความคงเส้นคงวาอันเกี่ยวกับวิธีการในทางปฏิบัติว่า ทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคมขึ้นใหม่ โดยมีการวิจารณ์สังคมที่กำลัง

เป็นอยู่ หรือที่เป็นมาแล้วในอดีตว่า มีความผิดพลาด
ไม่ตัวอย่างไรโดยละเอียด”

ส่วนนักทฤษฎีและนักวิชาการไทยได้ให้ความหมาย
ของอุดมการไว้ดังนี้

อนุช อภากริม ให้ความหมายของอุดมการไว้
ว่า หมายถึง “ทฤษฎีเกี่ยวกับคนและสังคมที่มีจุดมุ่ง
หมาย โดยมีหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้กระทำ ก่อให้เกิด
สถาบันอันชอบธรรมขึ้น”

กมล สมวิเชียร ให้ความหมายของอุดมการโดยการ
ดัดแปลงจากความหมายของ ideology ใน Webster
Dictionary ว่าเป็น “ความคิดเกี่ยวกับชีวิต และ
สังคมอันมีลักษณะเป็นแบบแผน และเป็นที่ยึดถือของ
คนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด”

ชัยอนันต์ สมุทวนิช อธิบายความหมายของอุดม
การโดยอาศัยความหมายของ Ideology ซึ่งจอห์น ปลา
เมแนทส์ให้ไว้ว่า หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องที่มี
มีความสำคัญต่อกลุ่ม ซึ่งคนในกลุ่มยอมรับและนำไป
ใช้เป็นหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติตัว และ

การดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอรวมทั้งช่วยยึดเหนี่ยวคน
ในกลุ่มด้วยกัน

นอกจากนี้ คณะนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้
อภิปรายเกี่ยวกับความหมายของอุดมการได้ให้ความ
หมายของอุดมการไว้ว่า หมายถึง “ระบบความคิดที่
มีแบบแผน ก่อให้เกิดแรงตลใจให้กระทำหรืองดเว้น
การกระทำในอันที่จะให้ได้บรรลุถึง ซึ่งสภาพอันดีเลิศ
ในขณะนั้น”

อย่างไรก็ตาม แม้นักปรัชญาและนักวิชาการจะ
ให้ความหมายของคำว่าอุดมการไว้ต่าง ๆ กัน แต่ก็
พอจะมองเห็นลักษณะที่คล้ายกันในความหมายของ
อุดมการที่กล่าวถึงได้ คืออุดมการจะต้องมีลักษณะ
สำคัญ ดังนี้

๑. เป็นระบบความคิด หรือความเชื่อเกี่ยวกับ
ชีวิตและสังคม

๒. เป็นระบบความคิด หรือความเชื่อที่กลุ่มชน
ยอมรับว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม

๓. เป็นระบบความคิด หรือความเชื่อที่กลุ่มชน

ถือเอาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอ และเป็นสิ่งอ้างอิงเพื่อกระทำการร่วมกันในอันที่จะให้
ได้บรรลุถึงสภาพอันดีเลิศ

๕. ทฤษฎีของอุดมการ

อุดมการตามความหมาย และลักษณะดังกล่าว อาจ
เกิดขึ้นจากระบบความคิด หรือความเชื่อของคนเพียง
คนเดียวหรือหลายคนก็ได้ อาทิ อุดมการทางศาสนา
มักจะเกิดจากระบบความคิดหรือความเชื่อของศาสนา
เพียงองค์เดียว ส่วนอุดมการทางการเมืองมักจะเกิด
จากความคิดหรือความเชื่อของนักทฤษฎี หรือเจ้าลัทธิ
หลายคน ดังที่ทราบกันดีว่า เมื่อศาสนาหรือเจ้าลัทธิ
ต่าง ๆ คิดหรือเชื่อว่าได้พบสัจธรรม หรือความจริง
เกี่ยวกับชีวิตและสังคม ศาสนาหรือนักปรัชญานั้นมัก
ทำการเผยแพร่ให้บุคคลอื่นเชื่อถือ และรับเอาไปเป็น
แนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อจะได้บรรลุถึงสภาพ
อันดีเลิศในชีวิต ส่วนกลุ่มชนในสังคมจะยอมรับและ
ถือเอาระบบความคิดหรือความเชื่อของศาสนาองค์ใด
หรือของนักทฤษฎีหรือนักปรัชญาผู้ใดเป็นแนวทางใน

การดำเนินชีวิตของตนนั้น น่าจะเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

๑. ความน่าเลื่อมใสหรือความมหัศจรรย์ที่ศาสนา หรือสาวกของศาสนา หรือเจ้าลัทธิหรือสาวกของเจ้าลัทธิแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อื่น

๒. ความสามารถของศาสนา หรือสาวกของศาสนาหรือของเจ้าลัทธินั้น หรือสาวกของเจ้าลัทธิในการสนองความต้องการทางจิตใจ หรือทางวัตถุให้แก่กลุ่มชน

๓. ความเป็นวิทยาศาสตร์ของระบบความคิดหรือความเชื่อนั้น ๆ คือสามารถพิสูจน์ หรืออธิบายได้ด้วยเหตุผล

ความสำคัญของอุดมการ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ศาสนาก็มีอยู่หลายศาสนา และลัทธินิยมทางเศรษฐกิจและการเมืองก็มีอยู่หลายลัทธิ โดยต่างก็มีสาวกและผู้เลื่อมใสพยายามเผยแพร่ให้กลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมยอมรับเอาไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงยังผลให้กลุ่มชนในสังคมของ

ประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันมีอุดมการณ์ทางศาสนา และ อุดมการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองแตกต่างกันไป และ เนื่องจากอุดมการณ์ทางศาสนา และทางการเมืองบางอย่างมีหลักการบางประการขัดแย้งกัน จึงยังผลให้ผู้ที่ เลื่อมใสศาสนา หรือลัทธิเศรษฐกิจการเมืองแตกต่างกัน มีอุดมการณ์ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การฆ่าฟัน และทำลายล้างกันก็ได้ดังจะเห็นได้จากการฆ่าฟันกัน ระหว่างชาวเลบานอนที่ถือศาสนาคริสต์ กับชาว เลบานอนที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือระหว่างชาว เวียดนาม ชาวจีน และชาวลาว ที่นิยมลัทธิเศรษฐกิจ การเมืองแตกต่างกัน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ สังคมที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์มาก จึงพยายามดึงเอาหลักการหรือแนวคิดที่เหมือนกันของ ลัทธินิยมต่าง ๆ ที่ชนในชาติเลื่อมใสมาสร้างเป็นอุดม การร่วม (Common Ideology) หรืออุดมการณ์ของชาติ (National Ideology) ทั้งนี้ เพื่อให้ชนในชาติยึดถือ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนดังจะเห็นได้จาก การที่ผู้นำของอินเดียน อินโดนีเซีย มาเลเซีย และ พม่า พยายามสร้างอุดมการณ์ของชาติให้คนในชาติ

เหล่านี้ ซึ่งมีเชื้อชาติและนิยมเลื่อมใสในลัทธินิยม
 ทางการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนาแตกต่างกัน ใช้
 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อาทิ อินโดนีเซีย มี
 หลักปรัชญาศีล ซึ่งรวมเอาหลักการที่ไม่ขัดกันของลัทธิ
 นิยมทางการเมืองทางเศรษฐกิจ และศาสนา เป็นอุดม
 การของชาติ หรือพม่า มีลัทธินิยมสังคมนิยมแบบ
 พม่า ซึ่งรวมเอาหลักการของลัทธิสังคมนิยมกับลัทธิ
 ชาตินิยมเป็นอุดมการของชาติ ตรงกันข้าม คณะผู้นำ
 ปัจจุบันของจีน เวียดนาม ลาว และ กัมพูชา ซึ่ง
 เลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้ใช้วิธีจูงใจและบังคับ
 ให้ชนในชาติของตนเลื่อมใส หรือยอมรับว่า ลัทธิ
 คอมมิวนิสต์เป็นสังคมนิยมที่สามารถแก้ไขปัญหาทั้ง
 มวลของสังคมและนำชนในชาติไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่า
 รวมทั้งกำหนดวิธีการต่าง ๆ ให้ชนในชาติใช้เป็นแนว
 ทางในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตอีกด้วย ซึ่ง
 ปรากฏว่าคณะผู้นำในประเทศจีนสามารถใช้ลัทธิคอม-
 มิวนิสต์เป็นเครื่องชี้นำในการระดมประชาชนให้ทำงาน
 เพื่อสังคมเป็นผลสำเร็จในระยะ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา
 มากกว่าประเทศพม่าและอินโดนีเซีย

การที่ประเทศจีนประสบความสำเร็จในการเผยแพร่
อุดมการณ์ของชาติ ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนได้
มากกว่าประเทศอื่นดังกล่าว น่าจะเนื่องจากที่ประเทศ
จีนมีพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นพรรคที่ใหญ่ที่สุด และ
มีสมาชิกที่ยึดมั่นในอุดมการณ์มากายเป็นผู้ชี้ชวนมวล
ชนให้เลื่อมใส และปฏิบัติตามอุดมการณ์ที่พรรคได้
กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอและจริงจัง ซึ่งทั้งประเทศ
อินโดนีเซียและพม่าไม่มีพรรคและสมาชิกของพรรคที่
มีคุณสมบัติดังกล่าวมากเท่า

ฉะนั้น โดยสรุปจึงอาจกล่าวได้ว่า อุดมการณ์ของ
ชาติที่จะสามารถจูงใจให้เกิดความเชื่อในหมู่ชน และ
เกิดการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจะต้องมี
ลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้คือ

๑. เป็นระบบความคิดที่มีสถาบันหลักในสังคม
เป็นฐานรองรับ หรือสามารถวางรูปความคิดเป็น
ทฤษฎีและปรัชญาทางสังคมได้

๒. เป็นระบบความคิดที่อธิบายถึงสภาพที่ดีใน
สังคมที่พึงรักษา และสภาพที่ไม่ดีในสังคมที่พึงขจัด

๕๕๘ ๗
 ทงนเพอความเบนธรรมต่อสังคมส่วนรวม

๓. เป็นระบบความคิดที่ตั้งอยู่บนหลักของเหตุ-
 ผล และเป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้

๔. เป็นระบบความคิดที่อธิบาย ถึงวิธีการที่
 สมาชิกในสังคมพึงยึดถือและนำมาปฏิบัติเพื่อนำสังคม
 ไปสู่ภาวะที่ดีเลิศในที่สุด

๕. เป็นระบบความคิดที่มีผู้นำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
 และก่อผลดีต่อสังคมอย่างเห็นชัดรวมทั้งสามารถ
 ทนต่อการทำลาย—ของอุดมการณ์หรือตรงกันข้ามได้

๖. เป็นระบบความคิดที่สอดคล้องกับความรู้สึก
 นึกคิดและความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชาติ ทงน
 ก็เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับได้ง่ายและเชื่อมั่น
 ว่าระบบความคิดนั้นจะสามารถแก้ปัญหาของเขาได้

ถ้าหากอุดมการณ์ของชาติใดก็ตามมีลักษณะครบทั้ง

๖ ประการดังกล่าว อุดมการณ์นั้นจะมีประโยชน์ต่อ
 สังคมนั้นเป็นอย่างมาก ดังต่อไปนี้คือ

๑. ช่วยผูกพันคนในชาติเข้าด้วยกัน และก่อให้เกิด
 เกิดการเห็นพ้องต้องกันในเป้าหมายของชาติได้ง่าย

๒. ช่วยให้สมาชิกในสังคมนึกถึงความสัมพันธ์
 ของเขากับสมาชิกอื่นในสังคม และก่อให้เกิดความ
 ประารถร่วมกันในอันที่จะปรับปรุงสังคมที่เป็นอยู่ให้
 ดีขึ้น และเป็นธรรมมากขึ้น

๓. ช่วยชี้ให้สมาชิกในสังคมเห็นถึงความเสื่อม
 โทรมของสังคมในปัจจุบัน และเป็นแนวทางสำหรับ
 ชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต

๔. ช่วยทำให้สังคมที่เฉื่อยชาพัฒนาเป็นสังคมที่
 มีพลังผลักดันภายในให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับกาล
 เวลาและสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงได้

๕. ช่วยทำให้สมาชิกในสังคมใช้เป็นเหตุผลอ้าง
 อิงสำหรับความประพฤติและการปฏิบัติประจำวันของ
 มนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่ความยุติธรรมในสังคม พร้อมทั้ง
 กำหนดหน้าที่และสิทธิของบุคคลในสังคมด้วย

๖. ช่วยทำให้มวลสมาชิกในสังคมหรือประเทศ
 ชาติยอมรับกฎเกณฑ์ของระบบการเมือง เศรษฐกิจ
 และสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น และแก้ไขส่วนที่ขัด
 แย้งกันโดยสันติวิธี

๗. ช่วยจูงใจให้ผู้เสื่อมใสศรัทธากระทำการอย่าง

ใดอย่างหนึ่งเพื่อก้าวไปสู่ภาวะทางสังคมที่ดีกว่า หรือ
วงวนการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเป็นอุปสรรค
ขัดขวางต่อการไปสู่ภาวะทางสังคมที่ดีกว่า

อุดมการณ์ของชาติ

ตามที่ปรากฏนั้น อุดมการณ์ที่ทางราชการ โรงเรียน
ต่าง ๆ และกลุ่มชนบางกลุ่มดำเนินการส่งเสริมและเผย
แพร่อย่างจริงจัง เพื่อให้ประชาชนชาวไทยเลื่อมใส
ก็คือความเชื่อที่ว่าคนไทยและสังคมไทยจะอยู่ได้อย่าง
มั่นคงและสงบเรียบร้อยก็ต่อเมื่อคนไทยรักชาติและยึด
มั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เรา
อาจเรียกอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ว่า "อุดมการณ์ไตรภักดิ์"
ซึ่งก็ปรากฏว่าอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ได้ช่วยผนึกกำลังของ
ประชาชนเข้าด้วยกันให้ปฏิบัติการเพื่อวัตถุประสงค์
บางประการได้ อาทิการสละทรัพย์สินเพื่อกิจการ
สาธารณะบางอย่างหรือการแสดงประชามติในการต่อ
ต้านศัตรูจากภายนอก เป็นต้น

แต่อุดมการณ์ไตรภักดิ์นี้มีจุดอ่อนที่สำคัญคืออุดม
การณ์เน้นเพียงเรื่องการภักดีต่อสถาบันทั้งสามของ

สังคมไทยเท่านั้น และมีได้มีการอธิบายถึงอุดมการณ์ในการปฏิบัติเพื่อรักษาสถาบันทั้งสามนั้นให้มั่นคง อาทิ มิได้มีการเผยแพร่ให้เห็นชัดว่าทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อบังคับให้การสร้างทำ หรือการทำอย่างฉาบฉวยเพียงเพื่อให้คนอื่นเห็นว่าเป็นการภักดีต่อสถาบันทั้งสามเท่านั้น

นอกจากนั้น อุดมการณ์ไตรภักดียังมีจุดอ่อนอีกอย่างหนึ่ง อุดมการณ์นี้ได้อธิบายถึงแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ บริหาร และทางสังคมไว้ด้วย จึงไม่อาจจูงใจให้ประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มเหล่า โดยเฉพาะกลุ่มชนที่ยากไร้และเสียเปรียบอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันเกิดความมั่นใจได้ว่า การปฏิบัติตามอุดมการณ์นั้น จะทำให้พวกเขาและลูกหลานของเขามีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยายอุดมการณ์ไตรภักดีให้มีขอบข่ายกว้างและครอบคลุมถึงแนวทางและวิธีการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทย ตลอดจนวิธีปฏิบัติตนหรือการดำเนินชีวิตที่ดีได้ว่า

เป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และมหากษัตริย์ ซึ่งปรากฏว่า ได้มีนักวิชาการและนักวิจัยได้เสนออุดมการณ์เพิ่มเติมไว้หลายอย่าง ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอตั้งต่อไป^๕ ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งจะขอยกข้อเสนอตั้งกล่าวมาอธิบายเพียง ๒ ข้อเสนอ คือ

๑. คณะนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ได้เคยเสนอไว้ว่า อุดมการณ์ที่จะสามารถทำให้สังคมไทยพัฒนาก้าวหน้าและลดความขัดแย้งในสังคมลงได้ ควรเป็น "อุดมการณ์ซึ่งอำนวยให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ขจัดการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม พร้อมทั้งรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคล" อุดมการณ์ที่^๖กล่าวนี้ก็คืออุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ที่เรียกว่าอุดมการณ์สังคมนิยมเสรี (liberal socialism) ปัญหา^๗ก็อยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะเผยแพร่อุดมการณ์ให้เป็นที่ยอมรับของมวลชนชาวไทย ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่หนักมาก เนื่องจากสาเหตุ ๒ ประการ คือ
 ๑. อุดมการณ์^๘นี้เป็นอุดมการณ์ที่ต้องอาศัยการอ้างอิงจากการปฏิบัติของประเทศยุโรปเหนือ เช่น นอร์เวย์

สวีเดน และเคนมาร์ค เป็นต้น ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดและความเคยชินของคนไทยส่วนใหญ่

๒. อุดมการสังคมนิยมทุกชนิดได้ถูกประนามโดยกลุ่มชนที่เลื่อมใสในอุดมการอนุรักษนิยมและศักดินานิยมว่า เป็นอุดมการเดียวกับอุดมการคอมมิวนิสต์ จึงเป็นการยากที่จะเผยแพร่ให้มวลชนชาวไทยส่วนใหญ่ยอมรับได้

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า อุดมการที่สามารถจะเผยแพร่ให้มวลชนยอมรับและปฏิบัติตามได้ น่าจะต้องเป็นอุดมการที่สอดคล้องกับความต้องการของคนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งในเรื่องนี้ ดร. สมชัย รัถวิจิตร และคณะ ได้เคยทำการวิจัยความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของคนไทยส่วนใหญ่ไว้แล้ว พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีความต้องการร่วมกันอยู่ ๕ ประการ คือ

(๑) เกิดทุนและดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย.

(๒) พัฒนาและสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง

ของประเทศให้เป็นประชาธิปไตยที่มั่นคง มีความรับผิดชอบกับประชาชนโดยแท้จริง

(๓) ปรับปรุงระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่มีความมั่นคงยุติธรรม มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข และได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(๔) ยกกระดับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศให้ประชาชนมีชีวิตที่เรียบง่ายประหยัด ขยันหมั่นเพียร มีคุณธรรม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูง

(๕) ปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นประชาธิปไตยที่มีความสะอาด บริสุทธิ์ ยุติธรรม และรับใช้ประชาชนโดยแท้จริง

๒. ดร. สมชัย และคณะ เชื่อว่าอุดมการณ์ของชาติไทยที่จะสามารถฉีกกำลังของประชาชนไทยที่กำลังไม่พอใจกับ “สังคมที่เน่าเฟะ” ของไทยปัจจุบันจะต้องมีลักษณะ ๕ ประการดังกล่าวเป็นองค์ประกอบ ซึ่ง สิทธิทานท์ รักประเทศ นักวิจัยร่วมคณะของ ดร. สมชัยได้อธิบายความหมายและการปฏิบัติตามองค์

ประกอบทั้ง ๕ ของอุดมการดังกล่าวนี้ไว้อย่างละเอียด
ในหนังสือชื่อ สู่สังคมใหม่ ดังนี้

ในการปฏิบัติตามอุดมการข้อที่ ๑ นั้น จะต้อง
มุ่งรักษาความเป็นเอกราชของชาติส่งเสริมให้ประชา
ชนคนไทยยึดมั่นในศาสนา เทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์
รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นไทยเอาไว้

ส่วนในการปฏิบัติตามอุดมการข้อที่ ๒ นั้น จะต้อง
ให้ความมั่นคงแก่รัฐบาล โดยวิธีการแยกอำนาจ
บริหารออกจากอำนาจนิติบัญญัติ และโดยวิธีการเลือก
ตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง นอกจากนี้จะต้องช่วยให้
คนดีมีโอกาสได้รับเลือกขึ้นมาเป็นรัฐบาล และให้มี
ระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งโดยการกำหนดเงื่อนไข
บังคับให้พรรคการเมืองที่มีสมาชิกในสภาไม่ถึง ๒๐%
ต้องรวมกับพรรคอื่น และโดยการให้เงินช่วยเหลือ
พรรค

สำหรับการปฏิบัติตามอุดมการข้อที่ ๓ นั้น จะต้อง
มีการประกันความมั่นใจในการลงทุนโดยการวางข้อ
กำหนดเงื่อนไขในการหยุดงาน เพื่อแบ่งผลกำไรสุทธิ

ของบริษัทไว้อย่างแน่นชัดและกำหนดเงื่อนไขให้บริษัท
แบ่งปันผลกำไรให้กรรมกรด้วย นอกจากนี้จะต้อง
ขยายอุตสาหกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
อุตสาหกรรมเกษตร และจะต้องลดช่องว่าง
ระหว่างคนรวยกับคนจนให้ได้ โดยการยกระดับคนจน
ให้สูงขึ้นและไม่ต้องกดคนรวยลง ซึ่งอาจทำได้โดยการ
ปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรผู้ยากไร้มีที่ดินทำกิน และ
ประกันค่าจ้างขั้นต่ำของกรรมกรในโรงงาน รวมทั้งจัด
สวัสดิการด้านการแพทย์และอนามัยให้ราษฎรผู้ยากไร้
อย่างทั่วถึงและเพียงพอ ตลอดจนให้การศึกษาอย่าง
กว้างแก่ประชาชนส่วนใหญ่ นอกจากนี้จะต้องจัด
การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าและเก็บภาษีมรดกด้วย
เพื่อให้คนมั่งมีช่วยสังคมให้มากขึ้น

ในการปฏิบัติตามอุดมการณ์ข้อที่ ๔ คือการยกระดับ
วัฒนธรรมนั้น จะต้องสร้างค่านิยมให้คนไทยเห็นคิ
เห็นงามกับความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ประหยัดภูมิใจใน
การที่จะช่วยตนเอง ขยันหมั่นเพียร พอใจที่จะทำงาน
หนัก ไม่เลือกอาชีพ และมีศีลธรรมนอกจากนั้น

จะต้องสร้างค่านิยมให้เกลียดคอร์รัปชันและรักความเป็น
เป็นธรรมรวมทั้งรับผิดชอบต่อสังคม

ส่วนการปฏิบัติตามอุดมการณ์ข้อที่ ๕ คือการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินนั้นจะกระทำได้โดยการกระจายอำนาจบริหารให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ เข้าร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจในการดำเนินกิจการของท้องถิ่นต่างๆ นอกจากนั้นจะต้องทำการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอย่างเนียบขาด รวมทั้งจะต้องหมุนเวียนข้าราชการมิให้ดำรงตำแหน่งเกินไปอีก ทั้งจะต้องควบคุมมิให้ข้าราชการฟุ้งเฟ้อหรือมั่วสุมในอบายมุข

ปัญหาในการเผยแพร่อุดมการณ์เพื่อการพัฒนาประเทศ

อาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์ทั้ง ๕ ประการ ตามที่ ดร. สมชัย และสิทธิทานท์ เสนอนั้น มีลักษณะกว้างขวางและครอบคลุมถึงสถาบันและปัญหาของสังคม ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การบริหาร และวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับที่ผู้เขียนเคยเสนอไว้ในหลายแห่งเป็นส่วน

ใหญ่ และเชื่อว่าถ้าสามารถปฏิบัติตามอุดมการณ์ทั้ง ๕
 ได้ สังคมไทยก็น่าจะสามารถขจัดปัญหาความขัดแย้ง
 ต่าง ๆ ได้และน่าจะสามารถพัฒนาก้าวหน้าเป็นสังคม
 ทนคงและเป็นธรรมได้ และปัญหาสำคัญก็อยู่ที่ว่า จะ
 ทำให้อุดมการณ์ดังกล่าวนี้เผยแพร่ไปสู่กลุ่มชนต่าง ๆ
 และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชนที่มีความเชื่อถือบางอย่าง
 อย่างมง่ายหรือเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชนที่มีผลประโยชน์
 ขัดแย้งกันอยู่ได้อย่างไร ทั้งนี้ ก็เพราะหาก
 กลุ่มชนบางกลุ่มที่มีความคิดความเชื่อแบบเก่ายังไม่
 ยอมรับความคิดแบบใหม่ หรือกลุ่มที่มีผลประโยชน์
 ขัดแย้งกันยอมรับอุดมการณ์ดังกล่าวนี้เพียงบางข้อ อาทิ
 กลุ่มนายทุนอาจยอมรับเพียงอุดมการณ์ข้อที่ ๑ และที่ ๒
 และไม่ยอมรับอุดมการณ์ข้อที่ ๓ ที่ว่าด้วยการปรับปรุง
 ระบบเศรษฐกิจที่อาจทำให้กลุ่มนายทุนต้องเสีย
 ประโยชน์ หรือกลุ่มข้าราชการไม่ยอมรับอุดมการณ์ข้อ
 ที่ ๕ หรือกลุ่มกรรมกรไม่ยอมรับการจำกัดสิทธิใน
 การนัดหยุดงาน อุดมการณ์ที่ว่านี้ก็ไม่อาจช่วยแก้ปัญหา
 ความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ใน
 สังคมไทย หรือชนิกกำลังประชาชนชาวไทยเข้าช่วย
 กันได้อย่างที่ผู้เสนอตั้งความหวังไว้

นอกจากนั้น ปัญหาสำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือว่าจะให้องค์กรหรือสถาบันใดในสังคมไทยเป็นผู้เผยแพร่อุดมการณ์ ทั้งนักเพราะองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมไทย อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันข้าราชการ และสถาบันพรรคการเมือง ไม่ค่อยจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนนัก รวมทั้งไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย และหากไม่มีองค์กรหรือสถาบันทำหน้าที่เผยแพร่อุดมการณ์ให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มชนต่างๆ อย่างกว้างขวางแล้ว อุดมการณ์ดังกล่าวนั้นก็จะเป็นเพียงความคิดหรือความเชื่อของคนกลุ่มน้อยที่เป็นนักวิชาการหรือนักการเมืองเท่านั้น ซึ่งก็ย่อมจะไม่มีพลังจูงใจให้กลุ่มชนยอมรับและปฏิบัติตามเพื่อความสำเร็จในการพัฒนาชาติไทยให้ก้าวหน้าและมั่นคงได้

แนวทางในการเผยแพร่อุดมการณ์เพื่อการพัฒนาประเทศ

คงได้กล่าวไว้แล้วว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน ประสบความสำเร็จอย่างมากในการเผยแพร่อุดมการณ์

มาร์กซิสต์ให้ประชาชนชาวจีนยอมรับและถือเอาเป็น
 แนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อ
 สังคมและประเทศชาติ ส่วนอินโดนีเซียและพม่า
 ประสบความสำเร็จน้อยในการเผยแพร่อุดมการบู้ญจิด
 หรืออุดมการสังคมนิยมแบบพม่าให้เป็นที่ยอมรับของ
 มวลชนในประเทศของตน นอกจากนั้นได้กล่าวมาแล้ว
 เช่นกันว่า ความสำเร็จในเรื่องดังกล่าวของสาธารณรัฐ
 ประชาชนจีนส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สาธารณรัฐ
 ประชาชนจีนมีพรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งเป็นพรรคที่
 ใหญ่และมีระเบียบวินัย เป็นองค์การชั้นนำความคิด
 ของประชาชน และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่
 พรรคคอมมิวนิสต์ใช้วิธีการเข้าดำเนินการ หรือควบคุม
 สื่อมวลชนทุกชนิด รวมทั้งปิดกั้นมิให้ความคิดและ
 ความเชื่ออื่นเผยแพร่สู่ประชาชนชาวจีน รวมทั้งทำ
 ลายความคิดและความเชื่อเก่าที่ขัดกับลัทธิมาร์กซิสต์-
 เลนินนิสต์ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเผยแพร่อุดมการดังกล่าว
 ข้างต้นในประเทศจะมีปัญหาอยู่มากและแม้ว่าสถาบัน

พรรคการเมืองและสถาบันราชการของไทยจะไม่เป็นที่
เลื่อมใสศรัทธา และไม่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ
หน้าที่นัก แต่ก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีทางเลือกอย่างอื่น
นอกจากจะต้องใช้สถาบันทั้งสอง ในการทำหน้าที่เผย
แพร่อุดมการณ์และแนะนำวิธีปฏิบัติตามอุดมการณ์ให้แก่กลุ่ม
ชนต่าง ๆ ยอมรับเอาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทั้ง
นี้เพราะพรรคการเมืองต่าง ๆ มีหน้าที่รวบรวมและ
นำเอาความต้องการ และความรู้สึกนึกคิดของประ
ชาชนกลุ่มต่าง ๆ มากำหนดเป็นนโยบายปฏิบัติภายใน
กรอบของอุดมการณ์ที่ยอมรับร่วมกัน ส่วนสถาบัน
ราชการของไทยนั้นเล็กก็เป็นสถาบันที่ใหญ่ที่สุด และม
ีความเกี่ยวพันกับชีวิตของประชาชนชาวไทยอย่างมาก
รวมทั้งเป็นเจ้าของและควบคุมสถานีวิทยุและโทรทัศน์
ทุกแห่งอีกด้วย จึงเป็นกลไกสำคัญที่พรรคการเมือง
ผู้จัดตั้งรัฐบาลจะต้องใช้กลไกดังกล่าว เพื่อเผยแพร่
อุดมการณ์ นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาทุกแห่งและ
ทุกระดับจะต้องมีส่วนร่วมในการเผยแพร่อุดมการณ์ของ
ชาติด้วย ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลจะต้องขอความร่วมมือจาก

หนังสือพิมพ์และหน่วยงานของเอกชนให้ช่วยเผยแพร่
 อดุมการของชาติอีกด้วย จึงจะได้รับความสำเร็จสูงสุด

เพราะฉะนั้น ถ้าหากเรายอมรับองค์ประกอบของ
 อดุมการทั้ง ๕ ที่ ดร. สมชัย และคณะเสนอเป็น
 องค์ประกอบอดุมการของชาติ เราก็จะต้องสรรหา
 ถ้อยคำที่สั้นและกระชับรัด ทงั้นเพื่อให้จำง่าย เช่น
 อาจเรียกองค์ประกอบขั้นที่ ๑ ว่า อดุมการไตรภักดิ์
 และเรียกองค์ประกอบอดุมการอีก ๔ ข้อ ซึ่งอธิบาย
 ถึงแนวทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ
 บริหาร ว่า “อดุมการจตุมรรค” ก็ได้ นอกจากนั้น
 จะต้องมีการอธิบายและเผยแพร่วิธีการปฏิบัติตามอดุม
 การดังกล่าวด้วยถ้อยคำสั้น ๆ และเร้าใจให้อยากปฏิบัติ
 ตามคล้าย ๆ กับวิธีการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม
 เคยใช้ในการเผยแพร่อดุมการผู้นำนิยม และชาตินิยม
 ในระยะระหว่างครามโลกครั้งที่ ๒ อาทิ อาจเน้นให้
 เห็นว่าผู้ภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
 นั้น จะต้องมึคุณลักษณะหรือดำเนินชีวิตดังนี้คือ
 ประหยัดสัจย์ซื่อ ถือธรรมะ ละความชั่ว กลัวบาป

กรรม มุ่งทำดี พร้อมพลีชีพ เพื่อชาติศาสน์กษัตริย์ และช่วยขจัดอริราชศัตรู เป็นต้น

ส่วนการสร้างศรัทธาในอุดมการจตุมรรคและเรียกร้องให้มีการปฏิบัติตามอุดมการนี้ อาจเน้นให้เห็นว่า อุดมการดังกล่าวมีความสำคัญ และจะช่วยให้ชีวิตของประชาชนดีขึ้นได้ และแก้ปัญหาของสังคมได้ โดยใช้ข้อความทำนองนี้ อาทิ

ด้านการเมือง

๑. ประชาธิปไตยเหมาะสมกับสังคมไทยมากกว่า การปกครองระบอบอื่นทุกชนิด
๒. วิธีการประชาธิปไตยช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนในสังคมได้ดีกว่าวิธีการเผด็จการ
๓. ประชาธิปไตยจะช่วยให้ประชาชนชาวไทยมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างแน่นอน

ด้านเศรษฐกิจ

๔. ระบบเศรษฐกิจผสม คือการร่วมมือกัน

ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาล และของ
เอกชนเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้
แก่ประเทศชาติ

๕. ระบบเศรษฐกิจผสม ให้ความเป็นธรรมแก่
กลุ่มชนต่าง ๆ และระงับความขัดแย้งระ-
หว่างกลุ่มชนได้ดีกว่าระบบเศรษฐกิจแบบ
อื่น

๖. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม ไม่สนับสนุนการ
ประกอบวิสาหกิจ ที่ไม่ให้ประโยชน์ต่อ
สังคม

ด้านวัฒนธรรม

๗. การประหยัดและไม่ฟุ้งเฟ้อ คือ วัฒนธรรม
ของคนไทย

๘. การมีคุณธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม คือ
วัฒนธรรมของคนไทย

๙. การมีวินัยและตรงต่อเวลา คือวัฒนธรรม
ของชาติไทย

ด้านการบริหาร

๑๐. สมาคมตำบล สมาคมเทศบาล และสภาจังหวัด
คือ เครื่องมือของประชาชนในการบริหาร
งานเพื่อประชาชน
๑๑. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และเต็มใจรับใช้
ประชาชน คือคุณลักษณะของข้าราชการ
ที่ดี
๑๒. การทุจริต และการประพฤติกมิชอบในวง
ราชการ จะทำให้ชาติไทยล้มหลังและ
สิ้นชาติในที่สุด

อาจกล่าวได้ว่า ถ้าสื่อมวลชนของรัฐและเอกชน
ช่วยเผยแพร่ข้อความดังกล่าว หรือข้อความอื่นที่จะ
ช่วยสร้างศรัทธาต่ออุดมการไตรภักดิ์-จตุมรรค และ
เรียกร้องให้มีการปฏิบัติตามแนวทาง ของอุดมการ
ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องโดยมีผู้นำของวง
การเมือง วงการบริหาร วงการธุรกิจ และวงวิชาการ
เป็นผู้ชี้แนะ และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างตามแนวทาง
ดังกล่าว ก็น่าเชื่อได้ว่าอุดมการไตรภักดิ์-จตุมรรค

จะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของกลุ่มชนต่าง ๆ และผนึกกำลังของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน รวมทั้งช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและและความเป็นธรรมขึ้นในสังคมไทยได้ในที่สุด ทั้งนี้เพราะประชาชนชาวไทยยังต้องการการชี้แนะ และการปฏิบัติเป็นตัวอย่างจากผู้นำของวงการต่าง ๆ

สรุป

อุดมการณ์เป็นความคิด และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตและสังคม อุดมการณ์ที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน จะช่วยผนึกประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และวางแผนความประพฤติให้แก่ประชาชน ซึ่งถ้าประชาชนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามอุดมการณ์นั้น อุดมการณ์นั้นก็กลายเป็นอุดมการณ์ของสังคมนั้นในที่สุด

ประเทศไทยมีอุดมการณ์ไตรภักดิ์อยู่แล้ว แต่ยังไม่มิลักษณะครอบคลุมถึงอุดมการณ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางการบริหาร และทางสังคมและยังไม่

ได้มีการกำหนดแนวประพฤติ ปฏิบัติอย่างชัดเจน
รวมทั้งยังไม่ได้มีการเผยแพร่ให้เกิดความเลื่อมใส
ศรัทธาและอยากปฏิบัติตาม ซึ่งการเลื่อมใสศรัทธาจะ
เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้นำของวงการต่าง ๆ ซึ่งมีความ
เลื่อมใสศรัทธาในอุดมการร่วมกัน เข้ารับภาระในการ
ชี้แนะและปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไป.

การปลูกฝังอุดมการณ์ ให้แก่ประชาชนยุค เป็นหลักในการพัฒนาชนบท^๑

ดร. อมร รักษาสัตย์

คนและสัตว์ทั้งหลายเคลื่อนไหวร่างกายทำอะไร
ได้ก็เพราะสมองสั่งการให้ทำ ^{๕๕} สมองก็สั่งการโดย
อาศัยสัญชาตญาณ ประสบการณ์ ความรู้ต่าง ๆ ที่
สะสมไว้ การกระทำบางอย่างที่ดูเหมือนกับไม่ได้คิด
เลย ^{๕๖} ความจริงก็เป็นเรื่องที่สมองคิดอยู่แล้ว แต่
ถ้าเป็นสิ่งที่ต้องทำซ้ำซากกันอยู่บ่อย ๆ สมองก็ไม่ต้อง
คิดใหม่ สามารถเอาสิ่งที่เคยคิดไว้มาปฏิบัติได้เลยเหมือน
กับคอมพิวเตอร์ที่มีโปรแกรมสั่งการไว้แล้วเมื่อจะทำ
เรื่องนั้นซ้ำอีก ก็ทำไปได้ทันทีที่กดปุ่มสั่งการ ถ้าเป็น

๑ คัดจาก วารสารก้านผู้ใหญ่บ้าน (และผู้นำการพัฒนาท้องถิ่น) ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๖ เดือน มิถุนายน ๒๕๒๑ กองวิชาการ
กรมการปกครอง

ดร. อมร รักษาสัตย์ ศาสตราจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์ ช่วยราชการสหประชาชาติ ณ ศูนย์พัฒนาการ
บริหารแห่งเอเชียและแปซิฟิก กัวลาลัมเปอร์

การกระทำที่ยากลำบาก ต้องใช้ความพยายามนาน
สมองก็ต้องคิดนานหน่อก่อนจะสั่งให้ทำ ทั้งการที่สั่ง
ให้ทำนั้น ก็ยังต้องสั่งในรายละเอียดต่อเนื่องกันไปทุก
อริยาบถ โดยเฉพาะจะเกิดเป็นรูปกำลังใจว่าจะให้ทำ
สิ่งนั้นอย่างเต็มใจ ทำกันเต็มที่ด้วยความกระตือรือร้น
หรือจะทำได้ไปอย่างจำใจ แทน ๆ ทั้งนั้นจะเป็นผลมาจาก
สมอง คิดว่า และเชื่อว่าสิ่งที่จะทำนั้นจะเป็นประโยชน์
ต่อตนเองเพียงใด ดังนั้น ความคิดความเชื่อจึงเป็น
เครื่องกำหนดการกระทำของบุคคลตลอดถึงการ
กระทำนั้นจะทำไปอย่างเต็มใจเพียงใดด้วย

การพัฒนาชนบท เป็นงานที่เหนื่อยยาก ตราก
ตรำ ต้องใช้เวลานานกว่าจะเห็นผล ดังนั้นจะกระทำ
ให้ได้ผลดีเพียงใดนั้น จึงเป็นเรื่องที่ผูกพันกับความ
คิดความเชื่ออยู่มาก

บทความนี้จะกล่าวถึงวิธีที่จะปลุกฝังความคิด
ความเชื่อมั่น หรือที่เรียกกันว่าอุดมการณ์ประเภทที่
จะช่วยให้เกิดการพัฒนาชนบทขึ้น โดยจะได้พูดถึง
ความหมายของอุดมการณ์และการปูพื้นบางอย่างที่จะ
ช่วยให้เข้าใจวิธีปลุกฝังอุดมการณ์ให้เกิดขึ้น เช่น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำของคน วิวัฒนาการของ
ความเชื่อฟังต่อคำสั่งกำบังการต่าง ๆ และความรู้เกี่ยว
กับกระบวนการพัฒนา ต่อจากนั้นจึงจะกล่าวถึงองค์
ประกอบต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดอุดมการณ์ที่จะผูกพันให้
ประชาชนยึดเป็นหลักในการพัฒนาชนบทต่อไป

๑. อุดมการณ์

อุดมการณ์ในที่นี้หมายรวมถึงความคิด ความเชื่อ
ถือทุกอย่างที่คนเรายึดถือและพยายามปฏิบัติตาม เช่น
ลัทธิการเมืองต่าง ๆ มาตรฐานทางสังคม ตลอดจน
ระบบความเชื่อค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่
เกี่ยวกับความคิดซึ่งเป็นกิจกรรมของสมองของทงสนความ
คิดที่ว่านี้ภาษาทางพุทธศาสนาเรียกว่า “วิญญาณ”
ในพุทธวจนะที่ว่า “วิญญาณเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง
ทั้งหลาย” อันหมายความว่า ถ้าไม่มีความคิดก็ไม่มีการ
กระทำ ถ้าไม่มีการกระทำก็ไม่มีอะไรจะเกิดขึ้นมาได้
นอกจากวัดดูตามธรรมชาติ วิญญาณในที่นี้ใช้พูดกัน
ไม่มากนัก เช่น วิญญาณหนักสู้ หมายถึง มีความคิด
จะต่อสู้กับอุปสรรคทั้งหลาย ความคิดที่ว่านี้จึงรวมไป

ถึงความมีน้ำใจนักกีฬา ความมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย ฯลฯ ด้วย

อุดมการณ์ตามที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน หมายถึง ความคิดในสิ่งที่ตั้งาม ที่จะทำให้เกิดความอุดม ความบริบูรณ์^๕ทั้งหลายมาจากภาษาอังกฤษว่า Ideology ซึ่งหมายถึงปรัชญา ผลของความคิด ผลรวมสรุปของความคิดต่าง ๆ ต่างกับคำว่า อุดมคติ ซึ่งหมายถึงทางไปสู่ความสมบูรณ์มาจากภาษาอังกฤษว่า Ideal ซึ่งแปลว่า สิ่งที่มีอยู่ในความคิดเท่านั้น ความคาดหวัง ความหวังถึงสิ่งที่ตั้งามสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งอาจไม่มีอยู่จริง^๖ ปัจจุบัน^๗อุดมคติจะหมายถึงความคิดฝันที่ยากจะเป็นจริงได้ ส่วนอุดมการณ์นั้น คือ ความคิดที่พอจะทำให้เป็นเป้าหมายที่ไปถึงได้

๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำของคน

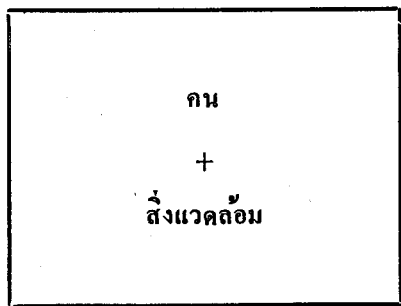
การกระทำของคนเกิดจากการที่มีสิ่งกระตุ้นมากระทบถึงตัวบุคคล คนผู้นั้นจึงมีปฏิกิริยาแสดงออกเป็นการกระทำ ถ้าอยู่เฉย ๆ ไม่มีอะไรมากระทบก็ไม่

• New Gem Dictionary (London: Collins, 1978).

มีพฤติกรรมไม่มีการกระทำ เช่น ไม่หิวก็ไม่กิน ไม่มี
 ภัยก็ไม่ต้องวิ่งหนี คนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงร่างกาย
 ของเขาเท่านั้น แต่หมายถึงความถึงความคิดของเขาด้วย
 ในทางพุทธศาสนา คนและสัตว์ที่ว่าจะประกอบด้วย
 องค์ ๕ หรือขันธห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
 วิญญาณ จึงมีความสำเนียงรูปร่างอย่างอยู่ตลอดมา
 ตั้งแต่ก่อนเกิด ส่วนในทางหลักวิทยาศาสตร์สากลไม่
 ได้ยอมรับเรื่องวิญญาณ และการเวียนว่ายตายเกิด
 ดังนั้น จึงเริ่มนับความเป็นคนตั้งแต่ตอนเกิด นักจิต
 วิทยาสำนักท่านซิกมันด์ฟรอยด์ เรียกสภาพจิตใจตอน
 นั้นว่า อิด (Id) ต่อมาร่างกายก็เริ่มรู้สึกถึงความต้อง
 การต่าง ๆ ก็พยายามหาทางบำบัดความต้องการนั้น
 โดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี เรียกว่า อีโก (Ego)
 แต่คนเรามากถูกรอบรมสั่งสอน ให้ระมัดระวังกริยา
 มารยาทระงับสิ่งที่สังคมไม่นิยม ไม่สนับสนุน สิ่งที
 คอยกำกับความรู้สึกนึกคิดนี้เรียกว่า ซุปเปอร์อีโก
 (Superego) สามสิ่งนี้จะแฝงอยู่ในบุคคลทุกคน รวม
 กันทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่างกัน (ถ้าจะเทียบกับทาง
 พุทธก็พอจะเทียบได้กับอัตตา รวมกับกิเลสตัณหา

โดยมีหิริโอตตัมปะกัมกับได้กรรมัง หวังว่าท่านผู้รู้จะ
 กรุณาชี้แจงด้วย) นักวิทยาศาสตร์ทั่ว ๆ ไปนิยมว่า
 บุคลิกภาพเกิดจากตัวบุคคลเอง รวมกับสภาพแวดล้อม
 ล้อมที่มาปรุงแต่งทำให้มีความรู้สึกนึกคิดไปเป็นอย่าง
 ใดอย่างหนึ่ง บุคคลนั้นจึงจะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งกระตุ้น
 ต่างกับบุคคลอื่น เช่น เด็กไทยกับเด็กจีนเดินไปเที่ยว
 ด้วยกัน ไปพบกับนักเลงเข้า เด็กไทยก็จะเตรียมตัวตั้ง
 ท่าต่อสู้แบบมวยไทย เตรียมลูกเตะไว้ก่อน ส่วนเด็ก
 จีนก็จะตั้งท่าเสะแบบมวยจีน เป็นต้น

ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ ถ้าจะ
 เขียนเป็นรูปง่าย ๆ ก็คงจะได้ดังนี้

↑
สิ่งกระตุ้น

↓
พฤติกรรมการกระทำ หรือปฏิกิริยา

๓. วิวัฒนาการของความเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ของมนุษย์

สมัยโบราณคนเรายังขาดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ จึงเกรงกลัวปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ เช่น พายุแลบ พายุผ่า ฝนตก พายุพัด หนาวร้อน และการระบาดของโรคภัยต่าง ๆ เมื่อไม่มีความรู้จะเข้าใจเหตุผลของสิ่งเหล่านั้น ได้ก็ต้องตกเป็นเหยื่อของคนฉลาดกว่า ซึ่งอ้างว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดจากการกระทำของผีบางเทวดา พระผู้เป็นเจ้า คนพวกนี้สามารถติดต่อขอความบันดาลต่าง ๆ ได้ จึงเป็นผู้วิเศษ ทำให้คนทั้งหลายเชื่อถือและปฏิบัติตามความต้องการของพวกผู้วิเศษเหล่านั้น ใครไม่เชื่อถือก็ขับออกไปจากสังคมหรือจับมาลงโทษ บูชายัญเสีย โดยเฉพาะอ้างว่าคุณหมื่นพระเจ้าท่านจะลงโทษเอาแก่คนอื่นด้วย

ผู้วิเศษหรือพระนักบวช จึงเป็นใหญ่เหนือมนุษย์ทั้งหลาย แม้จะอยู่หลังจากบ้างก็ตาม เพราะไปอุปโลกน์คนบางคน บางประเภทมาเป็นผู้ปกครอง

อ้างว่าเป็นเทวดา หรือทูตของพระเจ้ามาเกิดเพื่อ
ปกครองมนุษย์

ความเกิดความเชื่อถือนั้น เป็นส่วนของคำสอน
ของศาสนายิว คริสเตียน อิสลาม ฮินดู^๒ ซึ่งถึงกับ
แบ่งคนออกเป็นวรรณะต่าง ๆ และลัทธิขงจื้อของจีน

๒ ศาสนาเหล่านี้สอนให้คนมีศรัทธา ยึดมั่นเชื่อถือนในพระเจ้า
และเทพดาทั้งหมด ถ้าใครไม่เชื่อถือนไม่เกรงกลัวจะถูกพระเจ้า
ลงโทษ คัมภีร์ของยิว คริสเตียน และอิสลาม มีข้อความตอน
ต้นคล้ายกันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเดียวกัน แต่แตกต่างกัน
ไป คัมภีร์โคหร่านตอนหนึ่งระบุไว้ว่า “จงจำไว้ว่า พระผู้เป็นเจ้า
ขอให้ประกาศแก่สเจ้าทั้งหลายว่า ถ้าเจ้ามีความกตัญญู ข้าก็จะ
ให้ประโยชน์แก่เจ้ายิ่งขึ้น แต่ถ้าเจ้าแสดงความอกตัญญู ข้าก็จะ
ลงโทษเจ้าอย่างรุนแรงแน่นอน” (สุเราะ อิบราฮิม आयัด ๑)
ผิดกับศาสนาพุทธที่ไม่มีพระเจ้า จึงไม่ต้องกลัวพระเจ้า แต่ให้
กลัวบาปกลัวกรรมที่จะติดตามมาสนองตัวเอง เหมือนบุรุษปลุก
ถ้วย่อมได้ถ้วยมากิน ถ้าปลุกต้นหนามก็ได้หนามมาทิ่มตำตน
ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูนั้นก็ออกจะแปลก เพราะมีเทพเจ้าชั้น
สูงมากมาย จึงให้คุณให้โทษได้ โกรธก็ได้ ทงทำตามเกณฑ์ของ
ศาสนาพุทธนั้นเทพเจ้าชั้นพรหมนั้นจะทรงไว้ซึ่งพรหมวิหารม แต่
จะให้คุณ เพราะมีเมตตา กรุณา มุทิตาอยู่ โทษนั้นก็ไม่ได้แก่
ใคร แต่ถ้าใครได้รับโทษเพราะผลของกรรมก็ยอมให้เป็นไปตาม
กรรมตามหลักอุเบกขา ถ้าใครอยากทราบว่ พรหมวิหารธรรม
มีสภาพอย่างไรก็ต้องดูจากบิดามารดาที่มีความรู้สึกต่อบุตรอย่างไร
ก็แล้วกัน

พวกพระและพวกกษัตริย์ ขุนนางทั้งหลายได้ใช้ความ
กลัวเหล่านี้ครอบงำปกครองมนุษย์ให้ปฏิบัติตามมาซ้ำ
นานหลายพันปี

นอกจากลัทธิเทวนิยมดังกล่าวแล้ว ต่อมาเมื่อพวก
ผู้ปกครองบางพวกมีความเข้มแข็งกว่าพวกพระขึ้นมา
หรืออาจจะเป็นเพราะจับโกหกได้เห็นว่า การปกครอง
นั้นอยู่ที่อำนาจพลานุภาพ ความเข้มแข็งกล้าหาญ
ความชำนาญในการใช้อาวุธสำคัญกว่าการจะเชื่ออำนาจ
ผีสงเทวดา ผู้ที่มีกำลังจึงเข้ามายึดอำนาจการปกครอง
สังคมมนุษย์ขึ้น เป็นบ่อเกิดของลัทธิกษัตริย์นิยม
ลัทธิเจ้าขุนมูลนาย อันเป็นลัทธิที่ถืออำนาจเป็นธรรม
มิได้คำนึงถึงความเชื่อหรืออุดมการณ์ของประชาชน
เป็นหลัก ประชาชนถูกบังคับให้ทำตามคำสั่งไม่ว่าจะ
เห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

การปกครองบังคับบัญชาโดยคำนึงถึงจิตใจความ
เชื่อถือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการปกครองโดยอาศัย
อุดมการณ์ของประชาชนเป็นหลักเพิ่งมาเกิดขึ้นในสมัย
ใหม่โดยนิตินี้เอง ทั้ง ๆ ที่พระองค์ก็จะตั้งตัวเป็นจักร-
พรรดิล้มระบอบประชาธิปไตย ที่ชาวฝรั่งเศสลุกฮือ

โค่นราชวงศ์บูร์บองมาใหม่ ๆ ก็ตาม แต่พระองค์ก็ถือว่าการสงครามกับประเทศทั้งหลายนั้นส่วนหนึ่งก็เพื่อทำลายลัทธิเจ้าขุนมูลนาย ต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ใหม่ คือ เสรีภาพ สมภาพ และภราดรภาพของชาวฝรั่งเศสนั่นเอง นอกจากนั้น ทรงปลุกปั่นให้ทหารของท่านเชื่อว่า นายทหารไม่จำเป็นต้องมาจากตระกูลขุนนาง ใครก็ได้ที่ทำการรบเก่งกล้า สามารถเป็นนายทหาร เป็นจอมพลได้ ถึงกับให้ทหารเหล่าธราจอมพลเสียบใส่เครื่องหลังไว้ อุดมการณ์ง่าย ๆ ไม่กี่ข้อเอง ทหารของท่านไปเสียจนถึงจัดว่าเป็นทหารที่รบเก่งที่สุด เพราะรบด้วยกำลังใจ เพื่ออุดมการณ์

วิธีของท่านไปเสียนี้คือวิธีหาทางให้มนุษย์เต็มใจกระทำการด้วยตัวของตัวเอง ไม่ได้อาศัยอำนาจลม ๆ แล้ง ๆ ของพระเจ้า และมีได้ใช้อำนาจอาญาสิทธิ์มาบังคับให้ทำจึงเรียกว่าเป็นการปกครองแบบเผด็จการสมบูรณ์แบบ Totalitarianism ซึ่งผู้เผด็จการสมัยหลัง ๆ มี ฮิตเลอร์ มุสโสลินี สตาลิน นำมาใช้บังคับทั้งร่างกายและจิตใจของพลเมืองให้เชื่อตามปฏิบัติตามอย่างไรก็ดี การใช้อุดมการณ์มาเป็นหลักให้ประ-

ชาชนกระทำการใด ๆ นั้นก็มีใช้ว่าจะไปทำให้เกิดลัทธิ
 เผด็จการสมบูรณแบบเสมอไป อุดมการณ์ที่ไปทำให้
 เกิดสังคมประชาธิปไตยก็มีได้ เช่น การปฏิวัติของ
 อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศประชาธิปไตย
 อื่น ๆ ในเวลานี้ ก็เกิดขึ้นเพราะประชาชนของเขามี
 อุดมการณ์ ประชาธิปไตยอยากเป็นชาติไทยทั้งสิ้น^{๕๕}
 โดยนัยเดียวกันนี้ อุดมการณ์ของลัทธิสหกรณ์นิยมก็มี
 สวัสดิการนิยมก็มี สังคมนิยมก็มี คอมมิวนิสต์ก็มี แล้ว
 แต่จะปลุกฝังอุดมการณ์อย่างไรไว้ และการปลุกฝัง
 นั้นเป็นในแบบความสมัครใจใช้เหตุผลชักจูงหรือเป็น
 ไปโดยการบังคับขู่เข็ญคนบางส่วน

นอกจากอุดมการณ์ที่จะใช้เป็นหลักในการปกครอง
 ประเทศแล้วก็มีอุดมการณ์อีกมากมาย ซึ่งจะนำมา
 ใช้ได้ในระดับต่ำลงมา เช่น ชุมชน หมู่บ้าน แม้กระทั่ง
 ของตัวบุคคลเอง

๔. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาบางประ การ

สิ่งที่น่ารู้เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อจะ
 ได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนาชนบทมีหลายข้อ เช่น

๑) การพัฒนา คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ นอกเหนือไปจากความเจริญตามปกติ กล่าวคือ ตามธรรมชาติของโลกนั้นทุกสิ่งก็มีความเจริญ ความเสื่อมไปตามสภาพของมัน ถ้าเราปล่อยมันไว้เฉย ๆ สังคมชนบทบางสังคมก็อาจจะเจริญขึ้นได้เอง บางแห่งก็เสื่อมไปได้เอง การพัฒนาที่จริงจังต้องเป็นการตั้งใจทำให้มันเปลี่ยนแปลงไปโดยมีเหตุผล มีกระบวนการ คือมีขั้นตอน และการเปลี่ยนแปลงที่จะให้ได้ผลนั้นต้องไปเปลี่ยนที่ระบบต่าง ๆ ของสังคมนั้น ซึ่งหมายถึงว่าไม่ได้เปลี่ยนเฉพาะวัตถุภายนอก (เช่น ทำรั้วทาสีบ้าน) หรือไปปรับปรุงตัวบุคคลบางคนบางพวก

๒) การเปลี่ยนแปลงที่ระบบนั้นหมายถึงการที่เราไปหาทางปรับปรุงตัวระบบให้มีประสิทธิภาพ สมรรถภาพ ผลิตภาพ มากขึ้น ให้ระบบเหล่านั้นสามารถดำเนินไปได้ด้วยตนเองดีขึ้นกว่าเดิม เช่น การปรับปรุงระบบการปกครองตนเอง ระบบภาวะผู้นำ ระบบครอบครัวระบบผลิต ระบบจำหน่าย ระบบเครดิต สินเชื่อ ระบบความเชื่อถือประเพณี ฯลฯ

๓) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหนึ่ง หรือระบบหนึ่งจะเกิดผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นหรือระบบอื่นด้วย ดังนั้น นักพัฒนาที่คิดต้องรู้จักเลือกกว่าจะพัฒนาสิ่งใดก่อน จึงจะเกิดผลกระทบทางด้านดีอย่างอื่นตามมาด้วย เช่น การลงทุนสร้างถนนก็จะทำให้มีการใช้รถยนต์ รถบรรทุก รถมอเตอร์ไซด์ รถจักรยาน ตามมา ระบบการขนส่งก็จะเปลี่ยนไป ระบบเศรษฐกิจก็จะเปลี่ยนไป กระทั่งไปถึงระบบสังคมด้วย

ผลกระทบอีกอย่างหนึ่ง คือ การเกิดการเอาอย่าง ชุมชนอื่นคนอื่นก็อยากเอาอย่างบ้าง

๔) ผลของการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งผลกระทบ ผลสะท้อนนั้น ตามปกติจะมีทั้งด้านดีด้านเสีย ทำนองคุณอนันต์ โทษมหันต์ นักพัฒนาจึงต้องสังเกตเห็นโทษที่จะเกิดขึ้นและหาทางระงับหรือลดโทษภัยนั้นลง เช่น กรณีสร้างถนนเข้าหมู่บ้านก็จะเกิดผลดีเ็นการขนส่งรวดเร็วสะดวกประหยัดขึ้น ฯลฯ แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านธรรมดาอาจจะยากจนลงหากชาวบ้านมีฐานะดีไปซื้อรถโดยสารมาวิ่งกำไรก็ตกแก่เจ้า

ของรถ ชาวบ้านธรรมดาถ้าเสียสตางค์ขึ้นรถไปเที่ยวบ่อยๆ โดยไม่ได้ผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่าก็จะจนลงรถทำให้เกิดฝุ่นบ้านเรือนจะสกปรกเป็นภัยต่อสุขภาพได้ ที่ดินริมถนนจะมีราคาแพงขึ้นทำให้นายทุนไปกว้านซื้อไว้เก็งกำไรชาวบ้านเดิมก็ย้ายไปอยู่ห่างออกไป ถนนที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านเหล่านั้นก็ไม่ได้เป็นตามตั้งใจ ถนนจะนำพ่อค้าต่างถิ่นไปขายของต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่มีความจำเป็นทำให้เสียเงินไปเปล่าๆ อาจจะมากกว่าที่ถนนจะช่วยขายผลผลิตของตนให้ได้ราคาดีกว่าเดิม ผลทางสังคมที่เกิดขึ้นก็มักจะเป็นทำนองลูกหลานอพยพไปจากหมู่บ้าน รวมทั้งผู้หญิงถูกหลอกลวงด้วย

๕) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นเป็นของธรรมดา เพราะตามธรรมชาติของคนนั้นปากก็พูดว่าชอบความก้าวหน้า ชอบความเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นบ่อเกิดของการพัฒนา แต่ตัวเองชอบย่ำอยู่กับที่ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ถึงยั้งให้คนอื่นเปลี่ยนก่อนถึงนั้น นักพัฒนาจะต้องเข้าใจปัญหา^๕ ต้องเปลี่ยนแปลงตาม ข้าราชการเกือบทุกคนเมื่อมารับการอบรม

ไม่ว่า หลักสูตรใดมักจะพบว่า “พวกผมพร้อมที่จะเปลี่ยนแล้ว แต่นายทงหลายนะซึ่งยังไม่เปลี่ยน ควรจะอบรมท่านเหล่านั้นเสียก่อน” เกี่ยงกันอยู่อย่างนั้น อบรมไปพอกลับเข้าที่เดิมก็ทำไปอย่างเดิม ตกลงเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ คนเราต้องเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน เพราะการเปลี่ยนย่อมต้องใช้ความคิด เป็นการฝึกสมอง ลับสมอง ควรจะฝึกให้เป็นคนชอบเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น เปลี่ยนนิสัยการกินอยู่หลับนอน การเดินทาง การแต่งตัว วิธีที่ทำงาน เรื่องต่าง ๆ ก็ควรจะคิดเลขบ้าง สมองจึงจะไม่ตายด้าน เซลล์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสมองจะเข้มแข็งเติบโต

๖) การเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการชักจูงชาวบ้านให้เปลี่ยนแปลงนั้นจะทำได้โดยการชี้แจงให้เห็นประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง ดีกว่าการจมปลักชั่วตาบีสืตาทาชาติอย่างที่พูดกัน โดยเฉพาะ ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นแน่ ๆ เท่าใด ประโยชน์ที่อาจจะเพิ่มขึ้นมีเท่าใด ทางเสียมีหรือไม่กรณีใด อนึ่งนักพัฒนาจะต้องระลึกอยู่เสมอว่าคนเราจะยอมเปลี่ยนแปลงถ้าเขามีทางได้ประโยชน์มากกว่า

เข็มกุ่มค่าลงทุนลงแรงตั้งนั้นจึงมีปัญหาเกี่ยวกับการ
 เสี่ยงรวมอยู่ด้วย ตามปกติชาวชนบทเป็นคนเปลี่ยนแปลง
 แปลงยากอยู่แล้ว ดังนั้น ถ้าต้องเสี่ยงด้วยก็ยังไม่กล้า
 เปลี่ยนยิ่งขึ้น ในการเสี่ยง^{๕๕}ขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ อย่าง
 คือ อัตราการเสี่ยงกับความสามารถที่จะเสี่ยง กล่าว
 คือ การเสี่ยงบางอย่างมีประตุได้ประตุเสียเท่ากัน แบบ
 ๕ คนบางคนยังไม่อยากเสี่ยง แต่ถ้าประตุได้ ๖๐%
 ประตุเสีย ๔๐% ก็จะมีคนกล้าเสี่ยง ยิ่งประตุได้ ๙๙
 ยิ่งดี ถึงกระนั้นก็ตามความสามารถที่จะเสี่ยงก็ยังเป็น
 จุดสำคัญเพราะฐานะของแต่ละคนไม่เหมือนกัน คน
 ที่ฐานะดี ถ้าเสี่ยงแล้วเกิดขาดทุกไปสัก ๑,๐๐๐ บาท
 ก็อยู่ในฐานะที่จะทนเสี่ยงได้ แต่บางคนถ้าจะต้องเสี่ยง
 แม้แต่ ๑๐ บาทก็ไม่อาจจะเสี่ยงได้ ดังนั้นการนำโครง
 การใหม่ ๆ ไปพัฒนาชนบท คนที่มีฐานะดีจึงรับและ
 ถือโอกาสเสี่ยง ส่วนคนจนยังไม่กล้า คนฐานะดีเสี่ยง
 ไปก่อนได้ผลประโยชน์ก่อนก็มีรายได้ยิ่งขึ้น ทั้งคนจน
 ให้ห่างออกไป กว่าพวกคนข้างมากจะมองเห็นว่า
 โอกาสขาดทุนมีน้อย และลงทุนทำตามไปนั้น ก็ปรากฏ
 ว่าสินค้านั้นตลาดเสียแล้ว และจะพลอยขาดทุนเอา

จริง ๆ นักพัฒนาที่ดีจึงต้องอยู่ในฐานะที่จะคอยเตือน
คนจน ๆ ที่มีความสามารถเสี่ยงน้อยได้

๗) การเปลี่ยนแปลงกับความเชื่อ จะเห็นได้
แล้วว่า การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนเชื่อ
ว่าเปลี่ยนแล้วจะดีกว่าเดิม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจะ
เกิดขึ้นได้หลังจากที่ไปสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นก่อน
อย่างไรก็ดีการสร้างเชื่อทางด้านวัตถุยังทำได้ง่าย
กว่าการเปลี่ยนความเชื่อถือ และทัศนคติต่าง ๆ เป็น
อันมาก เช่นชาวบ้านเชื่อในเรื่องการทำบุญอย่างเอิก-
เกริกสิ้นเปลือง จนมีผลร้ายต่อการสะสมทุน การลง
ทุนเพื่อความก้าวหน้าของตนเอง นักพัฒนาควรชี้ให้
เห็นว่า ศาสนิกชนที่ดี (ทุกศาสนา) นั้นได้แก่ผู้ที่ละ
การทำบาปทั้งปวงทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระ
จิตใจให้สะอาด ทำเท่านี้ได้ก็จะได้ไปสวรรค์อยู่แล้ว
โดยไม่ต้องเสียเงินทำทานเลย เพราะการทำกุศลให้
ถึงพร้อมนั้นทำได้หลายวิธี การทำทานเองก็ไม่ได้ขึ้น
อยู่กับจำนวนเงิน แต่อยู่กับเจตนาของผู้ให้ผู้รับ และ
โอกาสอย่างที่เราเรียกว่าเป็นเนอบุญ ถ้าทำบุญดีแม้
แต่เล็กน้อยก็ได้ผลมาก นอกจากนี้ชาวบ้านทั่วไปยัง

มีนิสัยรักสนุกเสียเงินเสียเวลาเท่าไรไม่คำนึงถึง เฉพาะความสนุกความสุขปัจจุบัน ไม่คำนึงถึงความสุขในวันหน้า และความสุขอื่นที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ตงอยู่ในชมราวาสธรรมเช่นการรู้จักประมาณในการบริโภค เป็นต้น

๘) การพัฒนาที่จะได้ผลดี ต้องเกิดจากความเชื่อ การเห็นความจำเป็นและความสมัครใจ^๓ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการบังคับข่มไม่ได้ผลจริงและจริงจัง เช่นการสร้างส้วม ถ้าทราบใดประชาชนยังไม่มี ความเชื่อว่า ฉุกเฉินเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคไม่เห็นความจำเป็นที่จะมี และไม่ได้เต็มใจสร้างแล้วก็จะไม่มีใคร

๓ ข้อนตรงกับหลักอำนาจหน้าที่ในวิชาบริหาร ของ เซสเตอร์ บารนาร์ด ซึ่งกล่าวว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งใด ๆ ก็เมื่อมีสภาพสองอย่างพร้อมกัน คือ (๑) สามารถ และได้เข้าใจคำสั่งนั้น (๒) ในขณะที่เขาจะตัดสินใจทำตามคำสั่ง หรือไม่นั้นเขาต้องเชื่อว่าคำสั่งนั้นไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ขององค์การ (๓) ในขณะเดียวกันนั้นเขาก็จะต้องเชื่อว่าคำสั่งนั้นสอดคล้องกับผลประโยชน์รวม ๆ ของตัวเขา (๔) เขามีความสามารถทั้งทางร่างกายและจิตใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งนั้นได้ (Chester I. Barnard, Functions of the Executives, (Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1968) p. 165.

สร้าง เว้นแต่มาขอร้องแกมบังคับ เกรงใจเจ้าหน้าที่
หนักเข้าก็สร้างขึ้น แต่ไม่ได้ใช้ ๕๕ ทงนรวมถึงความ
เขลาของเจ้าหน้าที่ด้วย เช่นที่บางแห่งไม่มีน้ำ หรือ
อีกนัยหนึ่งมีความจำเป็นที่จะใช้น้ำในตำแหน่งอื่นมากกว่า
จะมาเทราดส้วม

จะเห็นได้ว่า ข้อสังเกตทั้ง ๘ ข้อนี้จะวิเคราะห์ให้ดี
แล้วก็เป็นเรื่องของความเชื่อ ความคิด และอุดมการณ์
๕๕
ทงสน

๘๔๔

๕. อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท

ก่อนที่จะกล่าวถึงตัวอุดมการณ์ ที่เกี่ยวกับการ
พัฒนาชนบทนั้น ต้องคำนึงถึงว่าอุดมการณ์ที่จะพูด
ถึงนี้เป็นอุดมการณ์ระดับใด ของใคร เพราะสังเกต
เห็นว่าในเมืองไทยได้นำมาใช้กันอย่างสับสนเสมอ

ได้กล่าวมาแล้วว่าอุดมการณ์มีหลายระดับตั้งแต่
ระดับชาติ ถึง ระดับตัวบุคคล อุดมการณ์ที่เหมาะสมกับ
ระดับหนึ่ง หรือเพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งอาจจะไม่เหมาะ
กับอุดมการณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในงานพัฒนา
ชนบทก็ได้ เช่น อุดมการณ์ของประเทศไทยที่พูดกัน

อยู่เสมอ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้น กล่าว
 ได้ว่ายั่งยืนที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาชนบทได้ เว้น
 แต่จะต้องตีความกันอย่างลึกซึ้งจริง ๆ ซึ่งจะเกินความ
 รู้ความเข้าใจของชาวบ้านไปได้

อีกนัยหนึ่ง อุดมการณ์นั้น ๆ จะเป็นอุดมการณ์
 ของใคร เพราะบุคคลแต่ละคนแต่ละหมู่เหล่าย่อมไม่
 เหมือนกัน เช่น อุดมการณ์ของทหาร คือสละชีพเพื่อ
 (เอกราชของ) ชาติของตัวเอง คือ พัททกษัตริย์ราชฎี
 ของข้าราชการทั่ว ๆ ไป คือ การรับใช้ประชาชนซึ่ง
 บางทีก็เป็นเพียงอุดมการณ์เทียมแฝง แต่ที่ใจนั้น
 อาจจะได้แก่ ลาภยศ (ตำแหน่งหน้าที่) อำนาจก็ได้
 อุดมการณ์จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบท
 นั้นจะต้องเป็นอุดมการณ์ที่ประชาชนในชนบทมี
 ความยึดมั่น ถ่อมตนเป็นสรณะของการพัฒนา
 ชนบทจริง ๆ ซึ่งรู้สึกว้ายังไม่มี

อุดมการณ์ของชาวบ้านที่มีอยู่จริง และใช้ได้ผล
 นั้นมีอยู่ในหลายประเทศ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมา
 เพียง ๒ ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนจีน (จีนแดง) และสาธารณรัฐเกาหลี
(เกาหลีใต้)

ประเทศจีนนั้น แต่เดิมพลเมืองอดอยากกันแค้น มีการอดตายกันเสมอคราวละมาก ๆ พวกคอมมิวนิสต์ จึงมาเผยแพร่แนวความคิด ของลัทธิคอมมิวนิสต์ให้ ประชาชนชนบท เชื่อว่าพวกเขาจะมีอยู่มีกินไม่อดตาย ถ้ากำจัดชนชั้นเจ้าของที่ดินออกไป และตั้งชุมชนแบบ คอมมูนชน หลังจากที่ได้ถูกปลุกฝังมาเป็นเวลานาน และได้รับการกระตุ้นอยู่ตลอดเวลา ชุมชนในชนบทก็ ค่อย ๆ รวมตัวกันขึ้น ค่อย ๆ ยกระดับจากชุมชน ธรรมดาจนเป็นแบบคอมมูนชนก้าวหน้าได้มากขึ้นตาม ลำดับ นับว่าได้ผลพอสมควรโดยเฉพาะก็ไม่ปรากฏว่า ประชาชนต้องอดตายกันอีกต่อไป^๔

๔ รายละเอียดของการปฏิบัติของจีนแดงนั้นอ่านทั่วไป ถ้าจะ ดูเฉพาะระดับหมู่บ้านจะศึกษาได้จาก Jan Myrdal, Report from a Chinese Village, (1968), และ Jan Myrdal and Gun Kessle, China: The Revolution Continued, (1970) พิมพ์หลายครั้งอ่านกันแพร่หลาย ทั่วโลก แต่ถ้าอ่านให้ถี่แล้วจะเห็นว่า การจัดระบบหมู่บ้าน แบบจีนแดงนั้น ไม่น่าจะทำให้เกิดความเจริญได้สูงกว่าระดับ ไม่อดตายมากนัก

ส่วนในประเทศเกาหลีใต้ เป้าหมายของการพัฒนาชนบท ที่วาดไว้นั้นสูงกว่าในจีนแดงมากมายนัก เพราะจีนแดงทำได้เพียงระดับไม่ต้องออกขาย ส่วนเกาหลีใต้คาดหวังไว้ถึงขนาดจะให้ชุมชนทุกแห่งเป็นชุมชนพัฒนาระดับก้าวหน้า มีรายได้และฐานะความเป็นอยู่สูงกว่าชาวเมือง คาดไว้จะให้ได้ถึงกรอบครัวละ ๖ หมื่นบาทต่อปี ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ทั้งนี้โดยเกาหลีใต้ใช้ขบวนการชุมชนใหม่ (Saemaul Undong) ซึ่งมีอุดมการณ์ที่สำคัญเพียง ๓ ข้อ คือ ความขยันขันแข็ง, การช่วยตนเอง และมีจิตใจที่ร่วมมือกันทำงาน โดยอธิบายให้ประชาชนทั่วประเทศได้รู้ซึ่งกันทั่วไปว่า ไม่มีใครในโลกนี้จะมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นได้ ถ้าไม่ทำงานให้หนักมือขึ้น ต้องขยันและรู้จักประหยัด อย่างหนึ่ง ส่วนการช่วยตัวเองนั้น ได้แก่ การปลูกฝังให้มีทัศนคติให้ถูกต้องว่าตัวเองต้องแก้ปัญหาของตน โดยอาศัยความพยายามและความเชื่อมั่นในตัวเอง สร้างนิสัยพึ่งตัวเอง รักความอิสระไม่ต้องให้ใครมายุ่งเกี่ยวด้วย รวมไปถึงความรักอิสรภาพและเอกราชของชาติ ส่วนอุดมการณ์ความร่วมมือกัน

๕
 หมายความว่าทุกคนต้องยอมรับว่าอยู่ตามลำพังตนเอง
 ไม่ได้ ต้องช่วยเหลือกันทุกวิถี ทางอุดมการณ์เหล่านี้
 แม้จะริเริ่มมาจากฝ่ายรัฐบาล แต่ก็สามารถปลุกฝังให้
 กลายเป็นของประชาชนไปได้ โดยผ่านการโฆษณา
 ประชาสัมพันธ์ การจูงใจ การจูงใจคือการเพื่อการ
 พัฒนาในระดับท้องถิ่นขึ้น โดยมีชาวบ้านเป็นผู้นำเอง
 และข้อสำคัญคือการฝึกอบรม ซึ่งไม่ใช่ฝึกอบรมแบบ
 สอนหนังสือ แต่เป็นแบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
 ประสบการณ์การแก้ปัญหาที่ท้องถิ่นประสบ ซึ่งผล
 สุดท้ายก็แก้ไขได้ โดยเมื่อใช้อุดมการณ์ทั้งสามนี้มาจับ
 เพราะยอมไม่มีสิ่งใดจะอยู่เหนือความเพียรพยายาม
 ของมนุษย์ไปได้ ผลสุดท้าย ผู้เข้าอบรมทุกคนก็เข้าใจ
 ทราบซึ่งถึงความจริงของอุดมการณ์ทั้งสามนี้ จึงกลายเป็น
 เป็นอุดมการณ์ของประชาชนไปในที่สุด^๕

๕ รายละเอียดเกี่ยวกับขบวนการชุมชนใหม่ของเกาหลีนี้มีมาก
 มาก เพราะรัฐบาลภูมิใจมาก โฆษณาอยู่เสมอ เอกสารภาษาไทย
 ก็มีบทความของผู้เขียนเรื่อง "การพัฒนาชนบทใน
 เกาหลี บทเรียนสำหรับเมืองไทย" (18 หน้า, 8 ตุลาคม
 2520) และอนสร ทรรศัณณ, **Saemaul Undong**—
 แผนสร้างหมู่บ้านใหม่ของเกาหลีที่ความยากจนได้ภายใน 4
 ปี, (ผลงานของคณะวิจัยเศรษฐกิจสังคมและการเมืองภาค
 เอกชน, กทม., 2520)

สำหรับสังคมไทย รัฐบาลจะต้องมีหน้าที่เลือกหา
อุดมการณ์ที่เหมาะสม และนำไปปลูกฝังให้แก่ประชา
ชนชาวชนบทนำไปใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกพัน ใน
การเลือกหาอุดมการณ์^๕ รัฐบาลควรจะต้องคำนึงถึง
พันเพ็ชใจ ประเพณี ค่านิยม และคุณธรรมต่าง ๆ
ของชาวชนบทไว้ด้วย ผู้เขียนไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็น
ผู้กำหนดว่าจะให้ใช้อุดมการณ์ใด แต่อาจจะช่วยชี้ช่อง
เสนอแนะให้ได้บ้าง ดังนี้

๑. ความขยันหมั่นเพียร วิริยะอุตสาหะ ขอน^๖
เป็นยอดแห่งคุณธรรมทั้งหลาย แม้พระบรมศาสดาก็
ทรงยอมรับว่า “บุคคลจักล่วงทุกข์ได้เพราะความ
เพียร” และ “ความเพียรย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ
ได้”^๗ ทงนหมายรวมทั้งความเพียรในด้านดีและในด้าน
ชั่ว ทั้งทางโลกทางธรรม ลงได้บุคคลมีความเพียร
จริงแล้วทุกอย่าง ย่อมสำเร็จไปได้ในปัจจุบันเราชอบ
พูดกันว่า “ความยากจนเป็นทุกข์อย่างยิ่ง” (ซึ่งก็ตรง
กับยอดนักปราชญ์ตะวันตก อริสโตเติล ที่กล่าวว่า
“ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่วร้ายทั้งหลาย”)
เมื่อต้องการจะก้าวให้พ้นความทุกข์ ก็ต้องทำได้ด้วย

การเพิ่มพูนความขยันหมั่นเพียร ขจัดความเกลียด
คร้านออกไป

๒. การคิดพึ่งตัวเองช่วยตัวเอง เป็นคุณธรรม
สำคัญอีกประการหนึ่งเป็นที่ยอมรับของบรรดาศาสนา
ทั้งหลาย ในคริสต์ศาสนาก็คือว่า “พระเจ้าจะช่วยก็
เฉพาะคนที่ช่วยตัวเองเท่านั้น” ไม่ช่วยคนที่มืองอ
เท้า พระบรมศาสดาก็ตรัสเตือนอยู่เสมอว่า “ตนเอง
นั้นแหละที่จะเป็นที่พึ่งของตนเอง” อันหมายถึงว่าต้อง
การอยากเป็นอยากมีอะไรก็ต้องทำเอาเอง อยากไป
นิพพานก็ต้องหมั่นปฏิบัติเอง อยากรู้ก็ต้องเรียนเอง
อยากมั่งมีก็ต้องขวนขวายทรัพย์เอาเอง อยากตก
นรกก็ต้องทำบาปด้วยตัวเอง อยากเป็นหนักต้องก่อ
หน้เอง ไม่มีใครทำแทนใครได้ ในแง่ของการพัฒนา
ชนบทนั้น การคิดพึ่งตัวเองและการลงมือทำการต่างๆ
ช่วยตนเองนั้นต้องรวมถึงความคิด ที่ว่าคนทุกคนใน
บ้านต้องช่วยตัวเองก่อน และต้องร่วมกันช่วยการ
งานของครอบครัวเสียขั้นหนึ่งก่อน ต่อจากนั้นบ้าน
ทุกบ้านต้องช่วยกัน เพื่อความเจริญของหมู่บ้าน ทุก

หมู่บ้านต้องช่วยกันพัฒนาตำบล เป็นลำดับไป จนถึงระดับชาติบ้านเมือง

๓. การร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ความร่วมมือกันในการพัฒนาชนบทของชาวบ้าน^๕ ที่จริงก็เป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งตนเองของคนใหญ่ชุมชนนั่นเอง แต่มุ่งที่คณะบุคคล คือคนหลายคนร่วมกันทำงานเพื่อความเจริญของส่วนรวมแทนที่จะมุ่งเฉพาะตัวคนเดียว การร่วมมือ^๕ที่จริงจะต้องเริ่มด้วยการร่วมมือ พร้อมใจกัน มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก่อน จึงจะถึงขั้นลงมือกระทำการคือขั้นร่วมแรง ซึ่งรวมทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ ส่วนคำว่าร่วมมือ^๕นั้นรวมถึงการประสานงานกับการแบ่งงานกันเป็นสัดส่วน แล้วต่างฝ่ายต่างทำไปโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ความร่วมมือ^๕เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องปลุกฝังความคิดลงในหมู่ประชาชนว่าคนคนเดียวย่อมทำอะไรได้น้อย คนสองคนร่วมมือกันจะได้งานมากกว่ามากนัก ยิ่งหลายคนยิ่งดีจะมีหลายความคิด ยิ่งช่วยกันคิดก็ย่อมจะมองหาทางออกได้มากขึ้น มีทางที่จะ

ร่วมมือกันทำงานที่ยากให้สำเร็จได้^๖

หนึ่ง ความร่วมมือ^{๕๕๗} เป็นธรรมเนียมของชาวไทย
 มนแต่เดิมที่จะช่วยกันทำไร่นา ทำการก่อสร้างวัด
 สาธารณสมบัติ สาธารณสถานต่าง ๆ อยู่แล้ว เช่น
 การลงแขก การออกปากบอกบุญ การขอมแรงของ
 ชาวภาคเหนือ และการแอบไปช่วยเกี่ยวข้าวไม่ให้
 เจ้าของบ้านรู้ของคนภาคใต้ เป็นต้น ประเพณีเช่นนี้
 ต้องช่วยกันสนับสนุนรักษาไว้ แต่^{๕๕๘} ทงนี้ต้องคอยปราม
 ไม่ให้การลงแขก การทำงานร่วมกัน^{๕๖} เป็นการ^{๕๗}
 เปลืองฟุ่มเฟือยเกินไป จนเจ้าของงานขาดทุนหรือได้
 ผลงานไม่คุ้มค่าใช้จ่าย^{๕๘} เสียคุณค่าที่มาช่วยงาน

ความร่วมมือ^{๕๗} ร่วมใจ^{๕๘} เป็นพันธมิตร^{๕๙} ที่จะนำไป
 สู่ขบวนการสหกรณ์ในที่สุด

๔. ความประหยัดมัธยัสถ์ เป็นทัศนคติที่สำคัญ

๖ ขอนเป็นหลักปรัชญาที่ถือว่า “ผลรวมของส่วนย่อยจะมีค่า
 มากกว่าการรวมธรรมดา” ซึ่งหมายถึงว่าถ้าเอาเครื่องอะ
 ไร่ ๓,๐๐๐ ชิ้น มาวางไว้ก็ไม่เกิดอะไร ถ้ามาทำเป็นตัว
 รถก็จะได้รถไว้ใช้หนึ่งคัน หรือคนสองคนรวมกันยอมทำ
 อะไรต่อมิอะไรได้มากกว่าคนสองคนแยกกันทำ ยิ่งหลายคน
 ยิ่งดี ยิ่งเป็นองค์การใหญ่ยิ่งยิ่ง

เพราะการที่บุคคลหรือชุมชนจะขยับขยายฐานะของตน
ได้นั้นแม่จะทำได้ด้วยการขยับชวนขยายเพิ่มพูนรายได้
แล้วยังต้องอยู่กับการประหยัดรู้จักอดออม ซึ่งรวมถึง
การลดค่าใช้จ่าย การใช้สิ่งของทุกอย่างให้ได้ประโยชน์
ที่สุดไม่ทิ้งขว้าง ไม่ปล่อยไว้ให้เปล่าประโยชน์ด้วย
ชาวบ้านควรได้รับการปลูกฝัง ว่าการประหยัดเป็น
คุณธรรม ความสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยเป็นความชั่ว ที่จริง
คนประหยัดจะเป็นช่องทางให้เกิดรายได้มากขึ้น ยิ่ง
กว่าการจะหารายได้ให้มากแล้วไม่ประหยัดเสียอีก อีก
นัยหนึ่งก็คือ การประหยัดต้องมาก่อนการหาเพิ่ม
เพราะการประหยัดจะช่วยให้เกิดทุน เมื่อมีทุนก็
สามารถไปลงทุนซื้อหาวิธีการผลิตใหม่ ๆ พืชพันธุ์
ใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ให้เกิดรายได้ขึ้นมากกว่าเดิม ไม่
ควรถือคติว่าสมย่นกยูงมได้ดีกว่าจะต้องอดออมเอง
ทั้งนี้เพราะการกัณฑ์มทุกชนิด เราจะต้องเสียดอกเบีย
ไม่มากนักน้อยดอกเบียจะงอกเงยไปมากโดยเราไม่รู้ตัว
ถ้าเราไม่เสียดอกเบียเงินส่วนนี้ก็จะเปนกำไรของเราเอง
นอกจากนี้การกัณฑ์มทุกครั้งก็ต้องมีทรัพย์สินไปประ
กัน หากทำงานพลาดพลั้งไปก็จะถูกปรับทำให้ยากจน
ลงกว่าเดิมอีก

หนึ่ง ชาวบ้านทั้งหลายก็รู้อยู่แล้วว่า “มีเงินนับ
เหมือนน้อง มีทองนับเหมือนพี่ ยากจนเงินทอง
พี่น้องไม่มี” เป็นเรื่องจริง ดังนั้นการประหยัดนอกจาก
จะทำให้ตนมีเงินมีทองยังทำให้เป็นที่นับหน้าถือตา
ของคนทั้งหลายอีกต่อหนึ่งด้วย ผิดกับคนมีหนี้สินไป
ทางไหนคนก็หลีกหน้า เพราะเขากลัวจะไปรบกวน
เขา ตัวเองก็ไม่สบายใจสมกับคำที่ว่า “การมีหนี้เป็น
ทุกข์ในโลก”

๕. การทำงานอย่างมีเหตุผลมีหลักวิชา ทุกวันนี้
โลกเรามีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ แทบ
ทุกด้าน ดังนั้นการทำงานทั้งปวงจะต้องยึดหลักวิชา
สมัยใหม่ซึ่งพึงอยู่กับหลักเหตุผลพิสูจน์ได้ ไม่ทำโดย
ความมมงาย หรือยึดประเพณีแบบดั้งเดิมที่ขาดเหตุผล
ในการพัฒนาชนบท ทั้งที่ราชการผู้เข้าไปช่วยพัฒนา
และประชาชนพัฒนาเอง จะต้องพยายามยึดหลักวิชา
เช่น วิชาการเกษตรและสหกรณ์ การตลาด การ
เศรษฐกิจ สังคมวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ ซึ่งวิชา
เหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชายากลึกซึ้งมาก แต่ก็ได้มีการ
ประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพชนบทแล้วทั้งสิ้น สิ่งใด
ที่ยังไม่รู้ไม่ทราบก็จะได้วิจัยค้นคว้าหาความรู้กันต่อไป

๖. ความเชื่อมั่นในตนเอง นั้นเป็นส่วนหนึ่งของ การพึ่งตนเอง เพราะตนเองต้องมีความเชื่อเสียก่อน ว่าตนเองมีกำลังกาย กำลังใจ กำลังแขน กำลังขา ที่จะฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ มีกำลังปัญญาเพียงพอที่จะ แก้ปัญหาได้ เพราะตัวเองอยู่ใกล้ขีดเหตุการณ์และ ปัญหาในท้องถิ่น คนภายนอกใครจะมารู้ได้ดีกว่า เมื่อเรารู้อุปสรรคแล้ว และเคยคิดแก้มาบ้างแล้วก็ยอม ได้ผลดีไปเรื่อย ๆ คิดว่าผิดเป็นครู คิดแก้ต่อไปใน ไม่ช้าก็จะได้ทางออกที่ดีกว่า ถูกต้องได้ผลกว่าในที่สุด ถ้าหมั่นทำบ่อย ๆ ความเชื่อมั่นในตนเองในหมู่คณะ ของตนก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชีวีความสามารถก็จะสูงขึ้น

๗. ความรักในถิ่นฐานบ้านช่องของตนเอง ควร ปลุกฝังให้รักตำบลหมู่บ้านของตน ทำให้เจริญขึ้นแล้ว จะได้ไม่ต้องอพยพหนีไปอยู่ที่อื่นต่อไป^๗

๗ ข้อนี้เป็นจุดสำคัญที่สุดที่ควรเน้นในทัศนะของสุวินัย ทองน ซึ่งเขียนว่า “หมู่บ้านคือที่อยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่เขาต้องการอยู่ร่วมกัน เพื่อความผาสุกตลอดไป” ในบทความเรื่อง “การพัฒนาความคิด” (เอกสาร สำนักงานพัฒนาชุมชน เขต ๘ จังหวัดอุบลราชธานี)

นอกจากค่านิยมอุดมการณ์ที่จะเกื้อหนุนการพัฒนา
ชนบทแล้ว ก็ยังมีค่านิยมประเภทที่จะเป็นอุปสรรคต่อ
การพัฒนาชนบทอีกมาก ซึ่งจะต้องหาทางสงบระงับ
ในทีนี้ จะยกตัวอย่างมาเพียงสองสามข้อ

๑) คติพึงผีสงเทวดาพึงธรรมชาติ เมืองไทย
เป็นเมืองเกษตรกรรม การทำไร่นาทำไร่ยังต้องพึ่ง
ธรรมชาติอยู่มาก เช่น พึ่งน้ำฝน การทำนาทำไร่ก็หวัง
ให้ฝนตก ต้องตามฤดูกาลตามปริมาณพอดีไม่มากไม่
น้อย ซึ่งถ้าจะให้เหมาะเจาะจริงๆ แล้วยังคงเป็นไปได้
ยากที่จะให้ธรรมชาติผลิตฝนได้ตามเวลาปริมาณที่ต้องการ
การ ดังนั้นถ้าคิดพึ่งธรรมชาติกลัวธรรมชาติแล้วไม่
ชวนชวายเป็นผู้แก้ไขสภาพธรรมชาติ ก็คงจะได้บ่ทำ
ทำบริบูรณ์ไม่เกินหนึ่งในสามปี จึงจะต้องคิดต่อสู้กับ
ธรรมชาติด้วยการทำเขื่อนทำเหมืองฝายตกแตงคันคุ
น้ำ ทำฝนนเทียม ฯลฯ คนบางพวกคิดไปว่าธรรมชาติ
นั้นชนะแก่ผีสงเทวดา ดังนั้นจะต้องบนบานศาลกล่าว
ขอความเมตตาช่วยเหลือ เช่น คนภาคกลางมักจะกลัว
ผีประเภทเจ้าที่ เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา คนภาค
อีสาน นับถือผีปู่ตา คนเมืองเหนือกลัวผีเรือน ผีป่า

ผีโป่ง ความจริงถ้าจะปฏิเสธเสียเลยก็ทำได้โดยถือคติทางพุทธที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้ว่า “ถ้าจะทำความดีแล้วผีสาংเทวดาที่ไหนก็ทำอะไรไม่ได้”^๘ แต่ถ้ายากเชื่อ อยากนับถือก็ควรเข้าใจว่าในทางศาสนาพุทธแบ่งเป็น ๕ ภูมิ คือ สัตว์นรก สัตว์ มนุษย์ เทวดา และพรหม ผีประเภทที่คนนับถืออยู่นี้ได้แก่ คนที่ตายไปกำลังจะไปตกนรก หรือจะไปสวรรค์จัดอยู่ในประเภทต่ำมาก มนุษย์ไม่ควรจะกลัว หนึ่งต้องเข้าใจว่า คนโง่งมงายไร้ความรู้เมื่อตายไปก็คงเป็นโง่ ๆ อยู่ เช่นเกม จะกลบันดาลอะไรย่อมไม่ได้ ถึงจะทรงเจ้าเข้าผีมาก็คงตอบโต้งู ๆ ปลา ๆ ไปอย่างนั้นเอง ถ้าเราไปเชื่อก็กกลายเป็นความมงาย เป็นใบ้จูงบอดไป เทพยดาที่จะมีอิทธิฤทธิ์บรรดาลอะไรได้นั้น เมื่อครั้ง

๘ พุทธศาสนิก ควรยึดถือพระธรรมเป็นหลัก เมื่อจะทำความดีแล้วไม่ต้องกลัวอะไร ถ้ายังจิตใจไม่สบายจะลองท่องคาถาสักบทหนึ่งก็ได้ คือบทที่ชื่อว่า “สุนักขัตตัง สุมังคลัง สุปภาตัง สัมภูตัง...” โดยให้เข้าใจความหมายด้วยพระท่านว่า” บุกกลประพฤติสุจริตธรรมในเวลาใด เวลา นนยอมเป็นฤษดี มงคลดี....” บางคนเอาไปใช้เป็นคาถากันสนั่นขกัดกันเสียเลยก็ยังมี

รัฐบาลไม่ตีไม่เอาใจใส่ต้องเรียกร้องขอความช่วยเหลือ ถ้ายังไม่มาอีกก็พาลพาโลเข้าป่าจับอาวุธไป บางทีก็ลือกกันว่าถ้าอยากเจริญเร็วต้องมีคอมมิวนิสต์สักหน่อยรัฐบาลก็จะศาลีตาเหลือกวิ่งมาช่วยเอง ความคิดทั้งสามประการนี้เป็นความคิดผิด^{๕๕} ทงสน เพราะประเทศชาติเป็นของคนทุกคน บ้านเมืองจะเจริญได้ก็เมื่อคนในชาติทุกคนชวนช่วยทำความเจริญให้เกิดขึ้นจะเกียงว่าพวกนี้ทำก่อนพวกนั้นทำทีหลัง พวกนี้ต้องเป็นฝ่ายให้ฉันจะคอยรับหาได้ไม่ อนึ่งรัฐบาล^{๕๖}ก็เป็นเพียงหน่วยการปกครองที่มีหน้าที่หลักในการรักษาเอกราชรักษาความสงบเรียบร้อยและให้บริการหลัก ๆ เท่านั้น และทุกอย่างที่รัฐบาลทำนั้น^{๕๗}ก็สิ้นเปลืองเสียเวลาต้องมีระเบียบแบบแผนเพื่อป้องกันความรวดเร็วและเพื่อมิให้ล่าเอียงว่าไปช่วยที่นั้นมากที่นี้น้อย งานทุกอย่างที่รัฐบาลทำต้อง^{๕๘}ใช้เงินที่เก็บมาจากประชาชนในประเทศนั่นเอง การรอให้รัฐบาลมาช่วยก็เท่ากับยอมทำงานเป็นขอทานคอยขอส่วนแบ่งเจือจางจากเพื่อนบ้าน หามีเกียรติ

มีความน่าภูมิใจไม่ ทั้งรัฐบาลก็เหมือนบริษัทใหญ่ ๆ เป็นนายหน้าขายทุนพ่อค้าคนกลางประเภทหนึ่งนั่นเอง ถ้าจะรอให้รัฐบาลไปเก็บเงินทั่วประเทศก่อนแล้วมาช่วยเรา ความรัวไหลล่าช้าและค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บย่อมต้องมีเป็นธรรมดา เราช่วยกันเองย่อมเร็วกว่าตรงกว่า ประหยัดกว่า ผลประโยชน์ทั้งหลายก็ตกอยู่ในหมู่พวกเราเอง

นอกจากนี้ ต้องคิดว่ารัฐบาลเหมือนพ่อลูกมากไม่ใช่เทวาจะได้ไปช่วยใครได้ทุกเรื่อง ทุกหนทุกแห่ง การที่รัฐบาลจะไปช่วยใคร หมู่บ้านใดคนประเภทไหนรัฐบาลต้องคิดมาก เพราะต้องไปเรียกรับเงินจากลูกบ้านลูกเมืองตั้งกล่าวแล้ว และแต่ละคนก็อาจจะอ้างเอาว่าทำไมไม่ไปช่วยเขาบ้าง วิธีที่ดีที่สุดก็คือการช่วยตนเอง และไม่บ่ดความรับผิดชอบว่าเป็นเรื่องของรัฐบาล

๓) ความรักสนุกหมกมุ่นในอบายมุข ลำพังความรักสนุกตามสมควรแก่เหตุตามเทศกาลประเพณีนิยมย่อมเป็นของดี ทุกคนต้องการเห็นประชาชนมี

ความสุขยิ่งกว่าอมฤตย์ แต่ใช้ความสนุกนั้นพร้าเพื่อ
 สิ้นเปลือง เกินความจำเป็น เกินฐานะของแต่ละคน
 แล้วก็ไม่เป็นการสมควร เช่น ทำบุญเอาหน้า จัดงาน
 โกงจุกแต่งงานวันเกิด งานศพเอิกเกริก สร้างวัดวา
 อารามใหญ่โตเกินกำลังของชุมชน ความจริงนั้นพระ
 ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นก็คือผู้ที่ละบ้าน
 เรือนเกษตรสถานที่สบายของตนมาแสวงหาความสันโดษ
 โมกขธรรมด้วยการศึกษาจารขอทานจากประชาชนอยู่
 แล้ว หากได้ปรารถนาจะออกจากกระต๊อบมาอยู่กุฎีที่
 เป็นตึกเป็นวังก็หาไม่ การทำบุญที่จะให้บังเกิดกุศล
 นั้นต้องทำบุญให้ถูกต้องให้เป็นไปเพื่อการสะกิดเลส
 ของตนเอง และพระภิกษุผู้รับด้วย

ส่วนทางด้านอบายมุข ก็ช่องทางที่จะพาตนเองไป
 สู่อุบัติความชั่วความเสื่อมความวิบัตินั้นก็เห็นอยู่แล้วว่าคน
 ไทยจำนวนมากติดสุรายาเมา ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เล่น
 การพนันขันต่อ ติดการละเล่นบันเทิง เกียจคร้าน
 ผลัดผ่อนไม่ทำทำงานกันอยู่เป็นอันมาก ไทยทั้งหลาย
 ก็แจ้งอยู่แก่ใจด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็ยังมีคนขึ้นทำอยู่
 มาก ก็จะต้องหาทางขจัดออกเสียหรือให้ลดลงมิฉะนั้น

ความเจริญย่อมเกิดแก่บุคคลที่ติดอบายมุขไม่ได้ เมื่อคนไม่เจริญ ชาติสังคมจะเจริญไม่ได้ อูบายกำจัดอบายมุขนั้นก็คงจะได้แก่การชี้แจงให้เห็นโทษปัจจุบัน โทษอนาคต แล้วจัดให้มีการงานทำเป็นลำเป็นสันเป็นงานที่เขาจะเห็นได้เองว่าจะ เป็นประโยชน์ต่อตัวเขาว่า ถ้าทำให้เกิดผลดีเขาจะมีความสุขความเจริญกว่าไม่ทำหรือไม่เกิดโทษต่าง ๆ เมื่อคนเรามีการงานทำเต็มมือแล้ว โอกาสที่จะไปหมกมุ่นกับอบายมุขก็จะน้อยลงไป

จึงเห็นได้ว่า เมื่อได้พิจารณาถี่ถ้วนแล้ว หัวใจของอุดมการณ์ที่น่าจะ ใช้ยึดเป็นหลักในการพัฒนาชนบท หรือในการพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล ที่น่าจะสอดคล้องกับนิสัยใจคอและพื้นฐานของคนไทยแล้ว ก็น่าจะได้แก่ฆราวาสธรรมนั่นเอง ซึ่งอาจจะสรุปได้ง่าย ๆ เป็นคำขวัญว่า “ขยันหา หมั่นเก็บรักษา คบหากนดี ใช้จ่ายแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ปราศจากโทษ จักบังเกิดโภคผลผู้คนนับถือ”

ที่จริงพวกเราชาวไทยพุทธจัดอยู่ในประเภทใกล้เกลือกินต่าง ปากว่านับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ได้

ปฏิบัติตามกันสักกี่คน แม้แต่ธรรมง่าย ๆ เท่านั้นเอง ผิดกับชาวตะวันตก ชาววิวทีเล่าลือกันว่าร่ำรวยมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางส่วนตัวส่วนรวม ถ้าพิจารณาจะเห็นคนเหล่านั้นปฏิบัติตามธรรม ๔ ข้อนี้เป็นประจำ แม้ชาวพุทธมหายานบางพวกหรือที่ถือลัทธิอื่นผสมด้วย เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ญวน โดยเฉพาะชาวจีน ชาวญวนที่อพยพมาอยู่ในเมืองไทยนั้น เขาสามารถตั้งตัวสร้างหลักฐานมั่นคงได้ในชั่วเวลาไม่กี่ปี ก็เพราะความขยันหมั่นเพียร ประหยัด ใช้จ่ายในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คบหาคนที่จะนำประโยชน์ให้เขาได้ โดยลำพังตัวของเราทั้งสิ้นไม่ได้รอให้ใครมาช่วย

ผู้เขียนรักที่จะเห็นคนไทยยึดถืออุดมการณ์ง่าย ๆ หนึ่ง ก็คงจะเป็นการเพียงพอแก่การพัฒนาชนบทพัฒนาบ้านเมืองแล้ว

บ้านเมืองไทยนี้
เมื่อพวกเราสองไทย

จะมั่งมีสดใส
ใฝ่ใจช่วยตัวเอง

ขยันหาหมันเก็บรักษา	คบหากคนดี
ใช้จ่ายในสิ่งที่	จักเป็นประโยชน์
อย่ามัวโทษหลงโกรธ	ว่าฟ้าดินดล
บนให้เจ้ามาช่วย	รอให้หลวงมาทำ
อย่าสำมะเล	เที่ยวเตร่อบายมุข
จักยากจักทุกข์	๘ ๕ ๘ สิ้น
แผ่นดินจัก	รุ่งเรืองเฟื่องฟู
ถ้าหมู่ไทยทั้งหลาย	ชวนชวายเป็นกลุ่ม
ตั้งขุมมุนสหกรณ์	รารอนความจน
ช่วยกันพัฒนาชุมชน	ด้วยตนเองเอย.

บทบาทของรัฐในการพัฒนา ปัญหาของประเทศกำลังพัฒนา^๑

ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ ชูโต

ไม่มีประเทศใดในโลกปัจจุบันที่ไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนา แม้ว่าปรัชญาเป้าหมาย และหลักการของการพัฒนาได้กลายเป็นเรื่องที่เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และสร้างความสงสัยกันมากยิ่งขึ้นก็ตาม โดยเฉพาะประเทศที่เรียกกันว่า "กำลังพัฒนา" มักจะถือว่าการพัฒนาประเทศเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดของรัฐ มีบทบาทกว้างขวางครอบคลุมเรื่องอื่น ๆ อันเป็นหน้าที่ของรัฐ จนกลายเป็นว่าประเทศจะอยู่รอดมิได้ถ้าปราศจากการพัฒนา เมื่อการ

-
- ๑ บทความ เสนอเป็นรายงานในการสัมมนาเรื่อง "ทางเลือกในการพัฒนาประเทศไทย" จัดโดยสมาคมพัฒนาระหว่างประเทศ สาขากรุงเทพฯ ร่วมกับสมาคมนักวิจัยไทย ณ โรงแรมสยามเบซอร์ พัทยา ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๒. ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือเล่มนี้
- ศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ ชูโต อดีตอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ประจำสถาบัน ฯ

พัฒนาประเทศมีฐานะดีพิเศษเช่นนี้ บทบาทของรัฐ
อันหมายถึงการเมือง การปกครอง และการบริหาร
ของรัฐบาล กระทำผ่านเครื่องมือปฏิบัติงานของ
รัฐบาล คือวงราชการ จึงต้องมีความสำคัญที่สุดและ
ขาดเสียมิได้ ในการกำหนดนโยบาย ยุทธวิธี แบ่งสรร
ทรัพยากร และรับผิดชอบในการปฏิบัติ เพื่อการ
พัฒนาประเทศ

ประสบการณ์ของการที่รัฐมีบทบาทในการพัฒนา
ประเทศมากมายเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบ-
การณ์ของประเทศกำลังพัฒนาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้
เห็นชัดยิ่ง ๆ ขึ้นเรื่อย ๆ ว่า มิได้ก่อให้เกิดการพัฒนา
ประเทศตามที่คาดหวังไว้ และยิ่งกว่านั้น ยังได้สร้างให้
เกิดปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นด้วย **ที่สำคัญคือ ประชาชน**
เป็นส่วนรวมคือเป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนา
มิได้ผลของการพัฒนาเหมาะสมสอดคล้องกับความ
พยายามของรัฐที่หมกมุ่นเพ่งบ่นเรอๆ ซึ่งเป็นผล
ให้เครื่องมือของรัฐในการพัฒนายิ่งขยายปริมาณและ
เพิ่มการใช้ทรัพยากรโดยไม่หยุดยั้ง จนเปรียบเสมือน
เป็นสิ่งที่มิชีวิตเอกเทศของตนเอง โดยใช้เหตุผลของ

การพัฒนาขยายขอบเขตให้กว้างขวางออกไป แต่มีความจำเป็นน้อยลงที่จะถามว่าทำไปเพื่ออะไร - หรือทำไปทำไม จึงเป็นเรื่องน่าวิตกอย่างยิ่งว่า ถ้าบทบาทของรัฐดำเนินต่อไปในแนวทางที่ได้กล่าวมานี้ การพัฒนาประเทศก็อาจกลายเป็นการพัฒนาบทบาทของรัฐให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ปริมาณและการใช้ทรัพยากร จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาและมีความเกี่ยวข้องน้อยลงไปเรื่อย ๆ กับเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา คือ ประชาชนส่วนใหญ่และประเทศชาติเป็นส่วนรวมนั่นเอง

ทำไมบทบาทของรัฐในการพัฒนาจึงกลายสภาพเป็น "ยักษ์ใหญ่" ที่ดูเสมือนมีชีวิตเป็นเอกเทศของตนเอง และมีความโน้มแน้วที่จะใหญ่โตยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เช่นนี้ ทั้ง ๆ ที่การพัฒนาประเทศในฐานะที่เป็นเหตุผลสำคัญของรัฐ เป็นเรื่องที่ย้อนแย้งใหม่ คือ เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั่นเอง ความพยายามที่จะหาคำตอบจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปพิจารณาเหตุผลสำคัญของบทบาทของรัฐในอดีต และ

ปรัชญา หลักการ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนา
ประเทศในระยะเริ่มแรก

ถ้าจะย้อนกลับไปดูเหตุผลสำคัญที่รัฐมีบทบาท
ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง คือประมาณ ๗๐ ปีที่แล้ว
มา เราก็จะพบว่าเหตุผลหลักที่สำคัญซึ่งรัฐจำเป็นต้อง
มีบทบาท มักจะจงอยู่เฉพาะสองแนวเท่านั้น คือ
การรักษาความอยู่รอดของชาติจากการคุกคามภาย
นอก และการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน แม้ว่า
บทบาทอื่น ๆ ของรัฐบาลมีบ้างแตกต่างกันในความ
ต้องการและความจำเป็นของแต่ละรัฐ แต่รัฐก็ถือว่า
มีความสำคัญรองลงมาและไม่ให้ฐานะเป็นเหตุผล
สำคัญของรัฐ ดังนั้น บทบาทของรัฐจึงมีลักษณะ
เฉพาะและค่อนข้างจำกัด การดำเนินบทบาทของรัฐ
ดังกล่าวจึงไม่ค่อยซับซ้อนยุ่งยาก ต้องการทรัพยากรไม่
มากนัก และเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลคือวงราชการ
ก็ไม่จำเป็นต้องมีปริมาณสูง มีคุณภาพตามสมควร
และมีเหตุผลน้อยที่จะต้องขยายตัวอยู่ตลอดเวลา

บทบาทของรัฐซึ่งมีลักษณะเฉพาะและค่อนข้าง
ง่ายดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยสำคัญอีก

๓ ประการ ซึ่งมีส่วนเอื้ออำนวยให้การดำเนินบทบาทของรัฐบาลมีโอกาสประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น บัจจัยประการแรกคือ ประชากรยังมีจำนวนไม่มาก ยังไม่เป็นที่ปัญหาและทำให้การบริหารงานของรัฐบาลที่ส่งผลถึงประชาชนเกิดขึ้นได้โดยมีความยุ่งยากซับซ้อนน้อย บัจจัยประการที่สองคือ ทรัพยากรต่างๆ ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติจะยังมีอยู่อุดมสมบูรณ์ ทำให้การใช้ทรัพยากรกระทำได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องเป็นห่วงในความขาดแคลนและอนาคตมากนัก บัจจัยเอื้ออำนวยการบริหารงานของรัฐบาล ประการสุดท้ายคือ ความเชื่อ เช่นศาสนา รวมตลอดถึงประเพณีนิยม ยังมีอยู่มากในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ ทำหน้าที่เป็นเครื่องช่วยพยุงทางสังคมอันมีผลในการลดการขัดแย้งระหว่างบุคคลในสังคมให้น้อยลงไป เมื่อบทบาทของรัฐบาลมีลักษณะเฉพาะและจำกัดและยังมีบัจจัยต่างๆ ดังกล่าวเอื้ออำนวย รัฐบาลจึงสามารถดำเนินบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพตามสมควร และไม่มีปัญหายุ่งยากมากนัก

แต่ในระยะเวลาน้อยกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่เมื่อ

สงครามโลกครั้งที่หนึ่งสิ้นสุดลงจนถึงการยุติสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐเพิ่มหน้าที่และบทบาทใหม่ขึ้นในค่านิยมสวัสดิการของประชาชน ความคิดซึ่งต่อมาเรียกกันว่า "รัฐสวัสดิการ" ได้แพร่หลายและได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น ผลที่สุดก็คือรัฐเข้ารับหน้าที่เกี่ยวกับสวัสดิการของประชาชน โดยถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งรัฐจำเป็นต้องมีบทบาท การเพิ่มภาระดังกล่าวมีส่วนสำคัญนำไปสู่การเพิ่มอำนาจให้รัฐรวมตลอดถึงการขยายขอบเขต การใช้ทรัพยากรและปริมาณของเครื่องมือของรัฐให้กว้างขวางขึ้น

ในทำนองเดียวกัน ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน เรื่องการพัฒนามาก็เกิดการยอมรับโดยทั่ว รัฐจึงเข้ารับหน้าที่การพัฒนาซึ่งในท้ายที่สุดได้วิวัฒนาการกลายเป็นเหตุผลสำคัญที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาประเทศปรัชญาและหลักการเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามความมุ่งหมายนั้นเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และแม้ในเรื่องนี้ก็ดูเหมือนจะจงเป็นพิเศษด้านอัตราความ

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้านการเพิ่มผลผลิตและ
ด้านการเพิ่มรายได้ประชาชาติ ยิ่งกว่านั้น ในการสร้าง
ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องการพัฒนาตาม
ปรัชญาและหลักการดังกล่าว บทบาทของรัฐได้มีส่วน
สำคัญในการสร้างความหวังให้แก่ประชาชนว่า ถ้า
ประชาชนทำงานโดยเต็มกำลังความสามารถสอดคล้อง
ตามแผนพัฒนาที่รัฐได้กำหนดไว้แล้ว โอกาสที่จะสร้าง
ฐานะของตนเองให้ดีขึ้น ให้ได้รับทุกสิ่งทุกอย่างที่
ต้องการจะดูไม่มีขอบเขตจำกัด การสร้างความหวัง
ที่ว่าผลของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและได้รับสิ่งที่
ตนต้องการนี้และในที่สุดได้กลายเป็นการสร้างความ
หวังที่รัฐไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนเป็นส่วน
รวมได้ ผลก็คือทำให้เกิดความผิดหวัง เกิดปฏิกิริยา
ต่อต้านปรัชญาและหลักการของการพัฒนาตามแนว
ดังกล่าวที่ได้มีอยู่มาอย่างช้านาน การพัฒนาซึ่งเริ่มโดย
การกระตุ้นความหวังของประชาชนให้สูงขึ้นได้ก่อให้เกิด
เกิดผลตรงกันข้าม คือเพิ่มความผิดหวังให้แก่ประ
ชาชนเป็นส่วนรวม

แต่ถ้ามองในด้านรัฐ การพัฒนาในแนวดังกล่าว ย่อมหมายถึงความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มอำนาจและบทบาทให้แก่รัฐ การพัฒนาจึงมิเป็นเพียงวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการเท่านั้น แต่กลายเป็นเป้าหมายในตัวเองอีกด้วย ในทางปฏิบัติ เมื่อบทบาทของรัฐในการพัฒนามีฐานะและเหตุผลต่อรัฐสูงยิ่งขึ้น เช่นนี้ การขยายตัวของการใช้ทรัพยากรและการเพิ่มปริมาณของเครื่องมือของรัฐ เช่น วงราชการก็เป็นเรื่องหลีกเลี่ยงมิได้ อาจเรียกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ปกติที่ต้องรับความเป็นจริง และไม่มีทางแก้ไขอะไรได้มากนัก

การเพิ่มเหตุผลสำคัญที่รัฐต้องมีบทบาท เช่นสวัสดิการประชาชน และการพัฒนาเป็นการสร้างภาระเพิ่มเติมเป็นพิเศษให้แก่บทบาทของรัฐในด้านการเมือง การปกครองและการบริหารของรัฐบาล ผ่านทางเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐบาล คือวงราชการ แม้ในประเทศที่ "พัฒนามากกว่า" ภาระพิเศษเพิ่มเติมดังกล่าวก็ได้สร้างปัญหาและความยุ่งยากซับซ้อนให้แก่รัฐไม่น้อย โดยเฉพาะการเพิ่มรายจ่ายของรัฐบาล

ที่สูงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ได้สร้างให้เกิดความวิตกในการเพิ่มอำนาจและบทบาทของรัฐ และความสงสัยว่าผลตอบแทนจากรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นนั้นคุ้มกันหรือเปล่า สำหรับประเทศกำลังพัฒนาส่วนมากนั้น ปัญหาดังกล่าวอาจต้องถือว่ามีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ทั้งนี้เพราะจุดอ่อนสำคัญของประเทศกำลังพัฒนา โดยทั่วไปก็คือ การขาดประสิทธิภาพของการเมือง การปกครอง และการบริหารของรัฐบาลรวมถึงเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐบาลคือวงราชการอยู่แล้ว โดยเฉพาะในเรื่องเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา มักจะพบว่าเป็นเครื่องมือที่ได้อสร้างขึ้นในสมัยที่รัฐยังไม่มีเหตุผลสำคัญที่ต้องมีบทบาทในเรื่องสวัสดิการของประชาชนและการพัฒนาประเทศเลย และเมื่อต้องมารับภาระเพิ่มเติมพิเศษนี้ ก็ยังมิได้มีการปฏิรูปสำคัญเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเครื่องมือดังกล่าว ตัวอย่างของวงราชการไทยคงจะช่วยพิสูจน์ความจริงข้อนี้ เพราะการปฏิรูปครั้งสุดท้ายได้มีขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเหตุนี้ บทบาทของรัฐในประเทศกำลังพัฒนาจึงมี

อุปสรรคในด้านเครื่องมือปฏิบัติการมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาซึ่งเป็นหน้าที่ใหม่ของรัฐ รัฐก็ยังพึ่งเครื่องมือปฏิบัติเก่าที่สร้างขึ้นมาก่อน ปฏิบัติหน้าที่อื่น และมีได้มีการปฏิรูปให้สอดคล้องกับหน้าที่อื่นถือว่าเป็นเหตุผลสำคัญยิ่งของรัฐ ในเรื่องน้ การดำเนินบทบาทของรัฐในการพัฒนาจึงเปรียบเสมือนการใช้เครื่องมือเก่าซึ่งมิได้สร้างขึ้นเพื่อกำหนดหน้าที่ในการพัฒนา และมีได้มีประสิทธิภาพสูงนัก เพื่อปฏิบัติการะใหม่ซึ่งรัฐถือว่ามีความสำคัญยิ่งเป็น พิเศษ

ยิ่งไปกว่านั้นปัจจัยสามประการคือ ประชากร ทรัพยากร และความเชื่อรวมตลอดถึงประเพณีนิยม ซึ่งในอดีตเคยเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยรัฐในการดำเนิน บทบาทซึ่งเฉพาะและค่อนข้างง่าย ในปัจจุบันก็ได้ กลายสภาพเป็นปัจจัยอุปสรรค กล่าวโดยสรุปก็คือ ประชากรได้เพิ่มขึ้นมากจนกลายเป็นปัญหา ทรัพยากร จำกัดลงจนต้องคิดหาทางอนุรักษ์และเพิ่มความระมัด ระวังในการใช้ ส่วนความเชื่อและประเพณีนิยมก็ได้ ลดความสำคัญลงมาก ทำให้เพิ่มความขัดแย้งและลด ความศรัทธาระหว่างบุคคลในสังคม ในขณะที่เดียวกัน

เครื่องยับยั้งทางสังคมให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปโดยราบรื่นแทนความเชื่อและประเพณีนิยมที่ยังไม่มีขึ้น

ประเทศกำลังพัฒนาจึงต้องเผชิญอุปสรรคมากทั้งในด้านเครื่องมือปฏิบัติการที่เก่าและบ้จ้ายอุปสรรคอื่นๆ แต่เมื่อบทบาทของรัฐในการพัฒนาถือเป็นเหตุผลสำคัญยิ่งของรัฐเกือบจะเหนือสิ่งอื่นใด และมีได้มีการปฏิรูปสำคัญเพื่อแก้ไขระบบให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ก็เหลือทางออกอยู่ทางเดียวในการเผชิญกับภาวะพิเศษของการพัฒนา นั่นก็คือ การขยายปริมาณของเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐ และการเพิ่มการใช้ทรัพยากรโดยเฉพาะในรูปของค่าใช้จ่ายของรัฐ จนถือกันว่าเป็นเรื่องปกติ เป็นความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เสียแล้วการพัฒนาจึงดูว่าจะห่างจากเป็นความรับผิดชอบสร้างสรรค์ แต่ใกล้ที่จะกลายเป็นหน้าที่ปกติ จำเจที่ต้องปฏิบัติในวงราชการไปทุกที เรากำลังเคลื่อนเข้าสู่อันตรายของ "การพัฒนาเพื่อวงการ" มิใช่ "วงการเพื่อการพัฒนา"

ถ้าความโน้มหน้วของบทบาทของรัฐในการพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่ได้กล่าวมา โดยไม่มีการปฏิรูป

หรืออย่างน้อยก็ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบบ้างแล้ว
 รัฐก็จะกลายสภาพเปรียบเสมือน "ยักษ์ใหญ่" ของ
 การพัฒนาซึ่งจะเพิ่มความเติบโตและมีชีวิตของตน
 อย่างเอกเทศ การพัฒนา^๔จะแปรเปลี่ยนเป็นการ
 พัฒนาของรัฐ โดยรัฐ และเพื่อรัฐ ส่วนผลเสีย
 หาย^๕ก็จะตกแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็น
 ส่วนรวม

ความจำเป็นและความเร่งด่วนของการปฏิรูปบท
 บาทของรัฐในการพัฒนาประเทศจึงน่าจะได้ชัด
 โดยเฉพาะในหมู่ประเทศกำลังพัฒนา ปัญหาสำคัญ
 ของการปฏิรูปอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถเปลี่ยน
 สภาพการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา
 โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ แต่ในอัตราการ
 เปลี่ยนแปลงที่ไม่ช้าเกินไป ด้วยเหตุนี้ จึงต้องยอมรับ
 ว่าการปฏิรูปบทบาทของรัฐในเงื่อนไขดังกล่าว เป็น
 เรื่องยากและสับสนเสียยิ่งกว่าการเริ่มต้นเรื่องใหม่^๕
 หมด ซึ่งเราไม่มีโอกาสเช่นนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควร
 มองเรื่องนี้เป็นเรื่องท้าทาย เป็นโอกาสที่มีใช้เป็น
 โอกาสที่แก้ไขมิได้

บทบาทของรัฐในที่นี้ได้กำหนดให้รวมถึงการ เมือง การปกครอง และการบริหารของรัฐบาล และ เครื่องมือปฏิบัติการของรัฐบาลคือวงราชการ การ ปฏิรูปบทบาทของรัฐบาลที่จะก่อให้เกิดผลในการ เปลี่ยนแปลงจึงต้องกระทำในทุกๆระดับ มีแผนและขั้นตอนของการกระทำและกระทำต่อเนื่องกัน

ในระดับการเมืองซึ่งรัฐบาล มีส่วนรับผิดชอบอยู่ มาก มีความจำเป็นมากจนเรื่อยๆ ที่รัฐบาลจะต้องมี ความกล้าพูดความจริงกับประชาชนในเรื่องการพัฒนา ความหวังที่ได้เคยทำให้เกิดความเข้าใจว่าถ้าแต่ละคน มีความขยันหมั่นเพียร ทำงานโดยเต็มที่แล้วก็ได้รับ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ จะเป็นความจริงไปได้ยากหรือไม่ได้เลยถ้าคิดถึง ประชาชนเป็นส่วนรวม เพียงแต่พิจารณาในแง่ข้อ จำกัดของทรัพยากรเท่านั้น ก็เป็นไปได้อยู่แล้วว่า การพัฒนาเศรษฐกิจจะสามารถทำให้ทุกคนได้รับทุก สิ่งทุกอย่างที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้ในด้านปรัชญาและ หลักการของการพัฒนาแล้ว การย้ายและสร้าง ความหวังที่จะสนอง "ความต้องการของมนุษย์" จะต้อง

เปลี่ยนไปสู่การเน้นหนักที่จะหาทางจัดการกับ “ความจำเป็นของมนุษย์” ให้ได้เสียก่อน เพราะถ้าคิดถึงประชาชนเป็นส่วนรวมแล้ว บทบาทของรัฐในการพัฒนาเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสที่จะมีสิ่งจำเป็นในการครองชีวิตของตนนั้นเป็นเรื่องที่พอจะอยู่ในวิสัยของรัฐที่จะทำได้ เพราะฉะนั้น เป้าหมายของการพัฒนาที่หวังกันว่าจะทำให้ประชาชนเป็นส่วนรวม “กินดีอยู่ดี” เห็นจะต้องลดลงมายอมรับความเป็นจริงว่าให้เกิดเพียง “พอกินได้ พออยู่ได้” ก็นับว่าเป็นที่น่าปรารถนาแล้ว

ในทำนองเดียวกัน รัฐจำเป็นที่จะกำหนดบทบาทของรัฐในการพัฒนาให้มีขอบเขตและลักษณะที่แน่นอน มิใช่ถือว่าการพัฒนาเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดของรัฐครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่เบนอนุอย่างนี้ เราจะได้ยินอยู่อย่างเสมอว่า การพัฒนาเป็นตัวจักรสำคัญที่จะนำไปสู่สิ่งพึงปรารถนาในสังคมทั้งนั้น เช่น ความอยู่รอดของชาติ ความมั่นคง การกินดี อยู่ดี ฯลฯ เรากำลังให้ความสำคัญกับการพัฒนามากเกินไปหรือเปล่า? ถึงแม้ว่าจะสมมุติว่าการพัฒนาที่มีความสำคัญ

มากมายเช่นนี้จริง รัฐมีความสามารถหรือเปล่าที่จะยอมรับและดำเนินบทบาทในเรื่องการพัฒนาไปเสียทั้งหมด? ทั้งนี้เพียงพิจารณาจากความสามารถของรัฐก็มีความจำเป็นที่จะต้องให้บทบาทของรัฐในการพัฒนามีลักษณะและขอบเขตที่แน่นอน

ถ้ารัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาล สามารถเปลี่ยนแปลงปรัชญา หลักการ และความหวังของการพัฒนารวมตลอดถึงสร้างลักษณะและขอบเขตที่แน่นอนให้แก่บทบาทของรัฐในการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้แล้ว นโยบาย ยุทธวิธี แผน โครงการและการปฏิบัติ ก็หน้าที่จะกำหนดให้เกิดความแน่ชัดตามสมควร อย่างไรก็ตาม บทบาทของรัฐในระดับนี้เกี่ยวข้องกับมากกับการปกครองและการบริหาร ซึ่งเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐคือ งบประมาณ มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จ หรือการล้มเหลวของการพัฒนาในท้ายที่สุดขึ้นอยู่กับความสามารถ หรือความไม่สามารถของเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐ

ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับเครื่องมือปฏิบัติการ คือ งบประมาณอยู่มาก ยิ่งใน

ด้านการพัฒนาซึ่งเป็นเหตุผลค่อนข้างใหม่ ซึ่งรัฐบาล
 ต้องเข้ามามีบทบาท เครื่องมือปฏิบัติการของรัฐใน
 ประเทศกำลังพัฒนาอาจเปรียบได้ว่าเป็นเครื่องมือเก่า
 ซึ่งนำมาใช้ปฏิบัติหน้าที่ใหม่ เมื่อหน้าที่ใหม่ในการ
 พัฒนาถือเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดของรัฐ แต่เครื่องมือ
 เก่าในการปฏิบัติการแทบจะไม่เคยได้รับการปฏิรูป
 หรือปรับปรุงแก้ไขเลย นอกจากในอดีตที่รัฐมิได้มี
 บทบาทในการพัฒนา ปัญหาเรื่องเครื่องมือในการ
 ปฏิบัติการจึงเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงมิได้ ความจริงข้อนี้
 เพียงอย่างเดียวก็น่าจะเป็นเครื่องยืนยันความจำเป็น
 ของการปฏิรูปเครื่องมือปฏิบัติการของรัฐ ก็อวง
 ราชการนั่นเอง

การปฏิรูประบบราชการเป็นเรื่องที่พูดกันอยู่
 เสมอแต่มีจะไม่เกิดการปฏิบัติ เหตุผลหนึ่งอาจเป็น
 เพราะความประสงค์ของการปฏิรูปมักมุ่งไปสู่การ
 เปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ในทุกระดับและเกี่ยวข้องกับ
 ข้าราชการทุกคน เมื่อเป็นเช่นนั้น เรื่องการปฏิรูป
 ระบบราชการจึงกลายเป็นเรื่องใหญ่จนวนรัฐบาลมักจะไม่

กล้าเผชิญกับเรื่องนั้น ก็เลยมักหยุดถึงการปฏิรูปมากกว่าที่จะปฏิบัติการให้เกิดขึ้น

ด้วยเหตุนี้ การปฏิรูประบบราชการที่เป็นไปได้ จึงต้องเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งที่พอจะทำให้เกิดผลได้เสียก่อน แล้วจึงขยายขอบเขตออกไปทั้งระบบ

ในตำนานงานพัฒนา ถ้าในระบับการเมืองสามารถกำหนดขอบเขตงานพัฒนาให้มี ความแน่นอนได้ตามสมควรแล้ว ก็ต้องยอมรับว่างานพัฒนานั้นแตกต่างกับงานพัฒนาทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาจึงต้องมีทัศนคติและคุณสมบัติแตกต่างกับข้าราชการส่วนใหญ่ที่อยู่ในระบบราชการปัจจุบัน โดยหลักการแล้ว ถ้ามีการแยกข้าราชการงานพัฒนาออกจากระบบราชการได้ ก็จะเป็นแนวทางการปฏิรูปที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปทั้งระบบดังกล่าวคงจะทำได้ยากหรือถ้าทำได้ก็คงจะใช้เวลาานจนอาจสายเกินไป จุดเริ่มต้นที่เป็นไปได้น่าจะต้องเจาะจงเฉพาะข้าราชการระดับบริหารชั้นสูงเสียก่อน เพราะข้าราชการเหล่านี้นอกจากจะมีจำนวน

น้อยแต่มีบทบาทมากแล้ว ยังน่าจะอยู่ในวิสัยที่จะ
เปลี่ยนแปลงทัศนคติและคุณสมบัติเพื่อให้เกิดคุณ
ภาพที่เหมาะสมและน่าพึงปรารถนาขึ้นได้

ทัศนคติที่สำคัญยิ่งของข้าราชการบริหารงาน
พัฒนามาก็คือ ต้องยึดมั่นว่าประชาชนและประเทศชาติ
เป็นส่วนรวมคือเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของงานพัฒนา
และเชื่อในหลักของการพัฒนาว่ากระทำไปเพื่อให้
ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองได้ ยิ่งกว่านั้น ข้าราชการ
ดังกล่าวจะต้องมีทัศนคติที่เห็นงานพัฒนา
เป็นการท้าทาย สร้างสรรค์ น่าตื่นเต้น มิใช่เป็นงาน
จำหน้าเบื่อหน่าย ความสำเร็จของการปฏิบัติงาน
พัฒนาอาจมิใช่ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองในตำแหน่ง
ลาภ ยศ หรือตำแหน่ง แต่เป็นการสร้างความภูมิใจ
ให้แก่ตนเองเพราะทำงานได้ผลสำเร็จ

ในค่านิยมที่สอดคล้องกับโครงการพัฒนาเฉพาะ
เรื่อง และค่านิยมงานในลักษณะ “ผู้จัดการโครงการ”
เป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดในผลงานที่เกิดขึ้น เมื่อ
ข้าราชการบริหารงานพัฒนาดังกล่าวได้รับแต่งตั้งให้
รับผิดชอบในโครงการพัฒนาใด ก็จะต้องเสนอแผน

งานในรายละเอียด ขั้นตอนของการดำเนินงาน รวมถึงตลอดถึงทรัพยากรที่ต้องการภายในขอบเขตจำกัดของช่วงเวลา เมื่อครบกำหนดช่วงเวลาดังกล่าว ก็จะสามารถประเมินผลงานได้ว่า เป็นไปตามที่ “ผู้จัดการโครงการ” ได้เสนอไว้ในแผนงานหรือไม่ โดยทั่วไปหลักของการพิจารณาความสำเร็จของโครงการนั้นจะขึ้นอยู่กับการหมดสิ้นของโครงการดังกล่าว เพราะได้รับผลสำเร็จแล้ว มิใช่อยู่ที่การต่อเนื่องและขยายขอบเขตของโครงการนั้นออกไปโดยไม่มีกำหนด ความดีความชอบอันควรได้แก่ข้าราชการบริหารงานพัฒนาจึงจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จของโครงการที่รับผิดชอบยิ่งถ้าเกิดผลจนไม่มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการดังกล่าวอีกต่อไป ยิ่งต้องถือว่าผู้รับผิดชอบในโครงการได้มีผลงานอันสำเร็จมาก

ข้าราชการบริหารงานดังกล่าว นอกเหนือจากการมีคุณสมบัติที่น่าปรารถนา เช่น ความซื่อสัตย์ ความคิดริเริ่ม ฯลฯ แล้ว จะต้องเป็นผู้สนใจ กระตือรือร้น และรับผิดชอบใน “งาน” มิใช่ “ตำแหน่ง” ยิ่งจะต้องมีความสามารถในการบริหาร โดยยึดหลักของ

การทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นผู้ทำให้งานเกิดผล
 สำเร็จมิใช่เป็นผู้ทำงานเสียเอง โดยเฉพาะเนื่องจาก
 เราไม่สามารถที่จะให้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องทุกคน ทุก
 ระดับ มีคุณภาพและคุณสมบัติพิเศษเช่นนี้ได้ ผู้บริหาร
 งานพัฒนาจึงต้องสามารถทำให้ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่ซึ่ง
 มีคุณภาพไม่สูงนัก (หรืออาจค่อนข้างต่ำด้วยซ้ำ)
 เกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมและมีความรู้สึกว่ามีส่วน
 ร่วมและมีความสำคัญที่จะดำเนินงานโดยดีที่สุดเท่าที่
 จะทำได้

ถ้าประเทศกำลังพัฒนาเริ่มปรับปรุงระบบราชการ
 ระดับบริหารชั้นสูงจำนวนหนึ่งให้มีทัศนคติ คุณสมบัติ
 และคุณภาพดังกล่าวได้ งานพัฒนาน่าจะประสบความสำเร็จ
 สำเร็จมากกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ และจากจุดเริ่มต้นดัง
 กล่าว การปรับปรุงก็จะขยายขอบเขตไปสู่ข้าราชการ
 งานพัฒนาในระดับอื่น ๆ ต่อไป การปฏิรูประบบ
 ราชการเพื่อสร้างประสิทธิภาพให้แก่งานพัฒนาจากจุด
 เริ่มต้นที่เป็นการปรับปรุงคุณภาพของข้าราชการ
 บริหารระดับสูงเสียก่อนจึงน่าจะเป็นขั้นแรกของการ
 ปฏิรูปอันอยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้

ว่าที่จริงแล้ว ปัญหาใหญ่ของการเปลี่ยนแปลง
บทบาทของรัฐในการพัฒนา โดยเฉพาะประเทศกำลัง
พัฒนา จะขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะตัดสินใจระดับ
การเมืองเป็นหลักสำคัญ เพราะถ้ารัฐบาลประเทศ
กำลังพัฒนาไม่กล้าเผชิญความจริงที่จะลดความหวัง
เกี่ยวกับการพัฒนาลง และปล่อยให้ขอบเขตของรัฐใน
การพัฒนาคอบคลุมถึงเกือบจะทุกสิ่งทุกอย่างดังเช่น
ที่เป็นอยู่ขณะนี้แล้ว การปฏิรูปในระดับการปกครอง
และการบริหารก็คงจะไม่เกิดขึ้น หรือถ้าเกิดขึ้นบ้างก็
จะไม่มีประโยชน์มากนัก

เนื่องจากการเมืองของประเทศกำลังพัฒนา
ส่วนมากมีความไม่แน่นอน และขาดความต่อเนื่อง
อยู่มาก จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงระดับความ
ยุ่งยากมากเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม ประเทศ
กำลังพัฒนาจะต้องหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหา
ในระดับการเมืองให้ได้ มิฉะนั้นแล้ว อันตราย
ของการพัฒนาของรัฐ โดยรัฐ และเพอร์รัฐ
อาจกลายเป็นความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

หมายเหตุ

การเน้นตัวอักษรในทุกบทความที่นำลงพิมพ์ แตกต่างจากต้นฉบับเดิม จุดมุ่งหมายเพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษในประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวความคิดของหนังสือเล่มนี้

บรรณาธิการ

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประชาชนอันประกอบขึ้นเป็นชาติไทยนั้น
มีวิถีชีวิตตามประเพณี มีศาสนา ยึดมั่นในพระ
มหากษัตริย์ จำนวนมากอาศัยกระจัดกระจาย
อยู่ตามชนบทโดยประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม
และจำนวนน้อยกว่าอยู่ค่อนข้างแออัด ประกอบ
อาชีพหลาย ๆ อย่างในเมือง ประชาชนส่วน
ใหญ่มีฐานะยากจน^๑

โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับบัณฑิตนักศึกษาจะช่วยดำเนินการได้

ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๑-๒๕๑๒ ซึ่งเป็นช่วง
เวลาของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒. ความแตกต่างระหว่าง

-
๑. สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, การปฏิรูปการ
ศึกษา การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม, รายงานของคณะ
กรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๑๑ หน้า ๕๓

สังคมเมืองและสังคมชนบท ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้น สภาพการขาดแคลนบุคคลากรมีวุฒิเพื่อทำงานด้านการศึกษาและงานพัฒนาสังคมชนบทเป็นปัญหาใหญ่ในขณะนั้น ที่ทำให้การพัฒนาประเทศไม่เป็นไปตามแผนฯ ปัญหาดังกล่าวผลักดันให้บุคคลผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบการบริหารงานพัฒนาประเทศหลายคน ร่วมกันคิดว่า มีแนวทางใดบ้างที่จะทำให้ช่องว่างของความแตกต่างนี้ลดลงได้

บุคคลหนึ่งในจำนวนหลายคนดังกล่าวนี้ มีศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ รวมอยู่ด้วย ขณะนั้น ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย และตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกตำแหน่งหนึ่ง

อีกท่านหนึ่งได้แก่ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ขณะดำรงตำแหน่งอยู่ในกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ งานบัณฑิตอาสาสมัครเป็นแนวนโยบายหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่มบุคคล

ตั้งกล่าวเพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการลดช่องว่างในสังคมไทย

ศาสตราจารย์สิริ สมบัติศิริ ^๗ เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ทำงานตามแผนนโยบายให้ปรากฏเป็นความจริง แผนงานได้ถูกนำเสนอสู่คณะรัฐมนตรี และได้รับอนุมัติให้ดำเนินงานได้ โดยขั้นแรกกำหนดให้ทำงานบัณฑิตอาสาสมัครเป็นโครงการในสังกัดของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเริ่มต้นของงานบัณฑิตอาสาสมัครในประเทศไทย ได้รับความสนใจจากบุคคลหลายฝ่าย หลายวงการ และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากองค์อธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้นคือ เสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ตั้งพระองค์ท่านทรงเป็นลายลักษณ์อักษรกล่าวถึงการทำงานของศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ไว้ตอนหนึ่งว่า

“ส่วนการปรับปรุงคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้เป็นไปสมความประสงค์ของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในข้อที่เห็นความสำคัญของชนบท และมีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคม สำหรับนิสิตนักศึกษาจะช่วยดำเนินการได้ช่วย
 เป็นการสอนทั้งให้มีความรู้ในหลักวิชาและให้มีประ-
 สพการณ์ในการปฏิบัติด้วย”^๑

งานบัณฑิตอาสาสมัครในระยะสามปีแรกเกี่ยวข้องกับ
 เฉพาะกับการศึกษาของชาติในท้องถิ่นชนบทในปี
 ที่ ๔ และปีต่อมา โครงการบัณฑิตอาสาสมัครขยาย
 ขอบข่ายการทำงานกว้างขึ้น ครอบคลุมการทำงาน
 พัฒนาสังคมชนบทด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน อาทิเช่น
 สุขาภิบาลชุมชน งานศูนย์เด็กปฐมวัย งานโภชนาการ
 การวางแผนครอบครัว การพัฒนาและสงเคราะห์
 ชาวเขา เป็นต้น

พุทธศักราช ๒๕๒๒ เป็นปีที่ ๑๐ ของงาน
 บัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งปัจจุบันมีฐานะเทียบเท่าคณะ
 เป็นสำนักส่งเสริมวิชาการในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มีชื่อว่า สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร (อักษรย่อ ส.บอ.)

งานบัณฑิตอาสาสมัคร : การบริการสังคม

“...กิจกรรมของมหาวิทยาลัยอย่างกว้าง ๆ มี ๓

๑ คำอำนวยพรของกรมหมื่นนครชิพวงศ์ประพันธ์ เมื่อ ดร ป๋วย
 อังภากรณ์ อายุ ๖๐ ปี

ประเภท คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัยและการบริการสังคม สำหรับสำนักบัณฑิตอาสาสมัครนั้น เป็นการผลิตบัณฑิตในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงและพร้อมกันบัณฑิตก็ให้บริการแก่สังคมด้วย

ถ้าเรามองในแง่ของทั้งหมด ขณะนี้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในรูปของคณาจารย์ หรืองบประมาณของมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่เราจะมุ่งไปในด้านการศึกษาทั่วไป การวิจัยมีน้อย การบริการสังคมก็ยังมีน้อย การผลิตบัณฑิตของเรายังมีลักษณะผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา ปัญหาเรื่องการบริหารสังคมซึ่งมีน้อยอยู่แล้ว เราควรจะเพิ่มขึ้นหรือไม่ ตามความคิดเห็นของคณะทำงานฝ่ายวางแผนพัฒนาฯ เข็มมุ่งของเราที่จะก้าวไปสำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็คือว่า ในอนาคตอยากให้มียุทธศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มีการวิจัยมากขึ้น และการบริการสังคมก็ควรมีเพิ่มมากขึ้นด้วย ประเด็นที่เกี่ยวกับการบริการสังคม มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ให้บริการแก่สังคม การทำงานบริการสังคมของมหาวิทยาลัยธรรม-

ศาสตร์ขณะนี้ ตามความคิดของคณะกรรมการฝ่ายวางแผนพัฒนาเห็นว่าน้อยไป ควรจะทำให้มากกว่านี้

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีแนวโน้มที่คนชนบทไหลเข้าเมือง ทำให้อุตสาหกรรมเจริญ เมืองเจริญ ชนบทถูกทอดทิ้ง ซึ่งการพัฒนาที่ไม่ให้ผลแก่ประชาชนส่วนใหญ่ส่วนรวมเช่นนี้ จะทำให้เกิดปัญหาแน่ โดยเฉพาะความขัดแย้งจะเกิดขึ้น โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร พยายามที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขบรรเทาความขัดแย้ง เพราะจะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ ๓ ข้อด้วยกันคือ ให้บริการแก่ชุมชน ศึกษาจากความจริงในชนบท และให้บัณฑิตมีความริเริ่มในการที่จะเป็นผู้นำชุมชน เป็นกิจกรรมที่จะก้าวเข้ามาถึงบัณฑิตของประเทศให้มารักชนบท ให้มาช่วยพัฒนาชนบท เป็นแนวที่จะคานแนวโน้มของการพัฒนาที่มุ่ง ไปแล้ว นอกจากนั้นแล้ว ทุกวันนี้นักบวชที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ยังมีแนวโน้มที่จะทำงานอยู่ในเมือง ในวงการรัฐบาลคือราชการ หรือบริษัทเอกชนต่าง ๆ แต่การเจริญเติบโตขององค์กรต่าง ๆ ในเมืองไม่

สามารถจะรับผู้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยได้ เพราะฉะนั้น ความพยายามที่จะส่งเสริมให้นิสิต นักศึกษา หรือบัณฑิตได้ไปทำงานในชนบท จะมีผลหลายด้านด้วยกัน นอกจากเป็นการไปช่วยสร้าง ไปเรียนรู้ แล้ว ยังจะมีส่วนในอนาคตที่จะช่วยปรับปรุงการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในชนบทที่มีประชาชนยากจนมาก ๆ ความเหลื่อมล้ำค่าสูงก็จะลดน้อยถอยลงไปได้โดยสรุปแล้ว โครงการบัณฑิตอาสาสมัครพยายามที่จะประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อไปรับใช้และไปช่วยสังคมชนบท ให้การทำงานพัฒนาชนบทได้บังเกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริง”

ดร. พิชัย จรรย์ศุภรินทร์

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๗ เมษายน ๒๕๒๒

งานบัณฑิตอาสาสมัคร : การเตรียมคน

งานบัณฑิตอาสาสมัคร : การประสานกับหน่วย

งานอันเพอรวมกันทำงานพัฒนาสังคมชนบท

“สำหรับพรรคคณะคตีส่วนตัวคองานบัณฑิตอาสา

สมัคร รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งอันนี้ตอบจาก
 ประสพการณ์ในฐานะที่เคยเป็นบัณฑิตใหม่มาแล้วก็
 ก้าวเข้าไปสู่อาชีพรับราชการก็คิดว่าสิ่งที่เคยเป็นข้อ
 บกพร่องมาเมื่อหลาย ๆ ปีที่แล้วคือ เราจับผู้ที่อยู่ใน
 วิทยาลัยครูมาให้ทฤษฎีในเรื่องต่าง ๆ เป็นระยะ
 เวลา ๔ หรือ ๕ ปีก็ตาม หลังจากนั้นก็โยนเข้าไปใน
 ระบบราชการทันที ซึ่งขณะนี้ในเรื่องของการเตรียม
 ตัวบุคคลเพื่องานใดก็ตาม ในหลายประเทศยอมรับ
 แล้วว่า ระหว่างช่วงที่ฝึกในแง่ของทฤษฎี กับในช่วง
 ที่ปฏิบัติ ต้องมีอีกขั้นหนึ่งคือ ขั้นของการเตรียมคน
 เตรียมคนนั้นมิได้หมายความว่าเตรียมในแง่ของ
 วิชาการที่จะไปอยู่กับคน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการ
 เตรียมใจ ซึ่งการเตรียมใจนั้น ให้เขาออกมาเป็น
 บัณฑิตอาสาสมัครเสียพักหนึ่งก่อน ๑ ปีหรือ ๒ ปี
 ก่อนที่จะไปสู่ระบบราชการอย่างเต็มตัวนั้น เป็นการ
 เตรียมใจที่ดีที่สุด อันนี้เป็นทรรศนะส่วนตัว

สำหรับทรรศนะของฝ่ายกองการศึกษาประชาบาล
 ในทรรศนะของกรมการปกครองก็คงจะต้องอ้างอิงสิ่ง
 ที่เราพูดกันในที่ประชุม หรือสิ่งที่เรา หมายถึงกรม

การปกครองบันทึกไว้เป็นเอกสารราชการเกี่ยวกับ
วรรณคดีท้องถิ่นบัณฑิตอาสาสมัคร สำหรับในตอน
เริ่มก่อนดำเนินการ เมื่อโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร
ได้ติดต่อไปที่กองว่า ต้องการจะส่งบัณฑิตอาสาสมัคร
ไป เราก็ได้บันทึกเสนอผู้ใหญ่ไปโดยที่ได้คุยกันก่อน
แล้วว่า งานนี้จะ^๕เป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
ประเทศโดยส่วนรวมเป็นอันมาก เพราะฉะนั้น พวก
เราบัณฑิตอาสาสมัครก็นับว่าเป็นคนที่โชคดีในแง่ที่ว่า
วรรณคดีของผู้ที่เราจะร่วมไปทำงานด้วยเป็นวรรณคดี
ที่ดีตั้งแต่แรก สำหรับวรรณคดีที่มีต่อตัวบัณฑิต
อาสาสมัครที่เราพูดกัน เราก็บอกว่า บัณฑิตอาสา
สมัครนั้นมีความรู้ดีในแง่ของทฤษฎี ในแง่ของวิชา
มีความกระตือรือร้นมุ่งมั่นที่จะทำงานตามอุดมการณ์
แต่เสียอย่างเดียวใจร้อน ก็อยากจะให้งานเสร็จหรือ
บรรลุผลในระยะเวลาจำกัด ซึ่งบางอย่างไม่สามารถจะ
ทำได้ในระบบราชการ หลายคนได้เข้าไปสู่ระบบ
ราชการอย่างเต็มตัวแล้วพวกมัน^๕ ๆ แค้นคงเข้าใจ มี
หลายอย่างที่เราไม่สามารถแก้ปัญหาได้เหมือนระบบ
เอกชนถ้าเราอยู่ในระบบราชการ เพราะฉะนั้น สิ่ง^๕ที่

งานบัณฑิตอาสาสมัครน่าจะให้แก่พวกเราคือ การ
 ทรหด อุตทน และไม่ท้อถอย และที่สำคัญที่สุดใน
 โลกคือความเข้าใจกัน สิ่งที่เรามักจะใจร้อนคือต้อง
 การจะแก้ไขทุกอย่างให้ทันใจ ซึ่งที่จริงแล้ว กล่าวโดย
 ส่วนรวมของข้าราชการ ไม่ว่าจะ เป็นกระทรวงทบวง
 กรมใด ก็มองเราด้วยความเข้าใจ เพราะอะไร พวก
 เราทุกคนเคยเป็นเด็กมาก่อน เคยเป็นบัณฑิตใหม่
 เป็นไม้กวาดใหม่มาก่อน เราก็จะตลุกกวาดให้เกลี้ยง
 ในทุก ๆ อย่าง ซึ่งบางทีถ้าเรากวาดลงไปใต้น้ำในท่า
 มั่นก็ยิ่งเลอะเทอะไปใหญ่ เพราะฉะนั้น ในการกวาด
 เราก็ต้องกวาดอย่างมีสติ ที่ไหนควรจะกวาด จะกวาด
 เมื่อไหร่ หรือควรจะใช้ไม้กวาดชนิดไหนกวาด

สำหรับพรรคคณะต่อการทำงานของโครงการบัณฑิต
 อาสาสมัคร ทางการศึกษาประชาชนมีความเห็นว่า
 เรามีลักษณะการทำงานที่ได้เริ่มต้นไว้ดี ซึ่งก็เท่ากับ
 สำเร็จไปครึ่งหนึ่งแล้วคือเรามีการวางแผนงานอย่างดี
 มีการเตรียมคน และได้ใช้กลวิธีในการทำงานที่ดี คือ
 ได้มีการศึกษาและติดตามแก้ไขปัญหาลงมา อันนี้
 พวกเราชมกันอย่างหนึ่งว่า งานอาสาเป็นงานที่จะต้อง

ใช้วิธีการร่วมมือกัน ไม่ใช่แข่งขันกันกับหน่วยราชการ
 ที่เราจะไปร่วมมือกับเขา จะขอยกตัวอย่างวิธีการทำ
 งานที่ดีของพวกเขา คือได้มีบันทึกฉบับหนึ่งกล่าวถึง
 การทำงานของพวกเขาว่า ทางโครงการได้จัดส่งเจ้า
 หน้าที่ออกไปสำรวจโรงเรียนประชาบาล และได้มี
 การสับเปลี่ยนโรงเรียนประชาบาลบางแห่งเพื่อความ
 เหมาะสม โดยได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำจากหัว
 หน้าที่ส่วนการศึกษาและนายอำเภอของจังหวัดที่ได้มี
 การเปลี่ยนโรงเรียน อันนี้เป็นวิธีการทำงานที่ดีเยี่ยม
 เพราะว่า เราจะอาศัยความคิดของเขาหรือไม่ก็ตาม
 เราก็จำเป็นที่จะต้องไปติดต่อกับเขา ในลักษณะที่เรา
 อยากฟังความคิดเห็นของเขา”

นางสนานจิตต์ สุคนธ์ทรัพย์

กองการศึกษาประชาบาล

๑ เมษายน ๒๕๒๒

สิ่งที่เราจะให้กับบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นใหม่

“สิ่งที่เราจะให้กับบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นใหม่คือ
 คนทุกกลุ่มมีดี มีชั้ว บัณฑิตอาสาสมัครมีที่ถูกส่งตัว

กลับโดยเจ้าของโครงการเอง โดยสำนักฯ เอง เนื่องจาก
 จากไม่มีความรับผิดชอบ ความประพฤติไม่เหมาะสม...
 อยากจะบอกว่าคนส่วนใหญ่^๕นั้นเป็นคนดี ถ้าไม่ดี
 ประเทศชาติก็จะล่มจมไปนานแล้ว เนื่องจากว่าส่วน
 น้อยเป็นคนไม่ดี เราจึงได้เห็นรอยเด่นชัด ถึงได้พูด
 ถึง...สุดท้ายที่อยากจะฝากไว้สำหรับประเด็นทรศนะ
 คติ^{๕๕}ที่มื่อพวกเราก็คืออยากจะฝากไว้ในแง่ที่ว่า เรา
 เป็นบัณฑิตแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นสภาพการณ์ใดก็
 ตาม ขอให้ใช้ความคิดว่า เหตุที่ว่าข้าราชการเป็น
 อย่างนั้น หรือเหตุที่สภาพในชนบทเป็นอย่างนั้น สืบ
 เนื่องจากอะไร แล้วแก้ไข^{๕๖}ให้ถูกจุด แต่เราจะไม่แก้ด้วย
 ความเกลียดชังกัน”

นางสนานจิตต์ สุคนทรพิชัย

๑ เมษายน ๒๕๒๒

ขอบัณฑิตอาสาสมัคร

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ส่งบัณฑิตอาสาสมัครไป
 ปฏิบัติงานในชุมชน หรือสถานที่ที่กรมการปกครอง
 กระทรวงมหาดไทย กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษา

ธการ และกระทรวงสาธารณสุขพิจารณาจัดให้
นอกจากนี้ สำนัก ฯ ยังพิจารณาส่งบัณฑิตอาสาสมัคร
ไปปฏิบัติงานตามความต้องการของหน่วยราชการใน
ชนบท แต่เนื่องจากความต้องการบัณฑิตอาสาสมัคร
ในแต่ละปีมีมาก บัณฑิตอาสาสมัครมีจำนวนจำกัด
สำนัก ฯ จึงไม่สามารถสนองความต้องการของหน่วย
ราชการในชนบทได้ทุกแห่ง

“ตามที่ทางโครงการ ฯ ได้ส่งบัณฑิตอาสาสมัคร
ไปช่วยเหลือทางโรงเรียนในปีการศึกษา ๒๕๑๒ นั้น
นับว่าทาง โรงเรียน ได้รับผลประโยชน์หลายประการ
ด้วยกันเช่น

๑. ช่วยในด้านการเรียนการสอนมีสมรรถภาพ
ดียิ่งขึ้น
๒. ได้แก่งคิดในด้านสร้างสรรค์สิ่งที่จะก่อให้เกิด
ประโยชน์
๓. ช่วยให้หน่วยราชการและชุมชนเข้าใจ
โรงเรียนได้ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการมี
มนุษยสัมพันธ์ของบัณฑิตอาสาสมัครเอง
๔. และอื่น ๆ อีกหลายประการ

ทั้งนี้ผลที่ได้รับมิได้เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นส่วนรวม ปีนี้ทางโรงเรียนมีความปรารถนา ให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นอีก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เวลานี้ ทางโรงเรียนได้เปิดสอน ๕ ห้องเรียน มีครูจริง ๆ ๔ ครูช่วยสอน ๓ คน นับว่าแต่ละคนต้องรับภาระหนัก พอสมควรถึงแม้ว่าทุกคนจะตั้งใจจริงอุทิศตนเพื่องาน ก็เป็นที่น่าเห็นใจเพราะมนุษย์เราไม่ใช่เครื่องจักร

ฉะนั้น ในปีนี้ทางโรงเรียนใคร่ขอความเมตตา จากท่าน ได้กรุณาช่วยส่งบัณฑิตอาสาสมัครไปช่วย ทางโรงเรียนอีกเช่นเคย จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ที่ ท่านเห็นว่าเหมาะสม และถ้าเป็นไปได้ทางโรงเรียน อยากจะขอสัก ๒ คน สำหรับข้อตกลงที่ทางโรงเรียน จะต้องปฏิบัติตามนโยบาย ระเบียบของทางโครงการ นั้น ทางโรงเรียนพร้อมที่จะปฏิบัติตามเสมอ

นายสมคิด กมคาย
 ครูใหญ่โรงเรียนชุมชนแพสี่กษ
 ๑๐ มิถุนายน ๒๕๑๓

“ด้วยกรมการปกครองได้รับแจ้งจากจังหวัด ร้อยเอ็ด ขอให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ส่งบัณฑิต

อาสาสมัครออกไปปฏิบัติงานสอนที่โรงเรียนบ้าน
หนองหัวคน อำเภอบางสามารถ จังหวัดยะเยือก
ปรากฏตามสำเนาหนังสือของจังหวัดร้อยเอ็ดที่ส่งมา
พร้อมน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ได้ผลเป็นประการ
ใดโปรดแจ้งกรมการปกครองทราบด้วย เพื่อจะได้
แจ้งจังหวัดร้อยเอ็ดทราบต่อไป

นายดำรง สุนทรสารทูล
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการปกครอง
๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๓

“ตามที่ทางสำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ส่งคุณ
จรรยา แสงวรรณลอย ไปช่วยงาน ณ. โรงเรียนวัด
เขาพนมพา กิ่งอำเภอวังทรายพูน นั้น ปรากฏว่าการ
ทำงานของบัณฑิตอาสาสมัครผู้นี้ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
นักเรียนรักใคร่ ประชาชนเลื่อมใส ทำให้ประชาชน
เขาพนมพาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และกิ่งอำเภอบ
ได้ติดตามและให้ความช่วยเหลือโดยสม่ำเสมอ กิ่ง
อำเภอบขอสนับสนุน โครงการนี้ ควรให้มีตลอดไปเพื่อ

เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูประจำตำบลที่สอนตามชนบท ในถิ่นทุรกันดารซึ่งหาครูไปสอนยาก นอกจากนั้นท่านอาจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อาจารย์ สิรินิภรณ์ เชฏฐากุล และอาจารย์สายใจ คุ่มขนาน ก็ได้ไปตรวจเยี่ยม ณ. โรงเรียนวัดเขาพนมพา ทำให้ประชาชนได้ตื่นตัวอยู่เสมอ.....”

นายวิจารณ์ ไชยนันท์
ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำ
กิ่งอำเภอ
อำเภอวังทรายพูน
๑๕ มีนาคม ๒๕๑๕

“ด้วยทางเทศบาลตำบลเมืองพลทราบว่า จะมีการส่งบัณฑิตอาสาสมัครออกไปตามจังหวัดต่าง ๆ ในหลายสาขาคือ อาทิเช่น การศึกษา และการอนามัย ทางเทศบาลตำบลเมืองพลมีสถานีนอนามัยชั้น ๑ อยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันมีแพทย์ประจำอยู่ ๑ คน มีพยาบาล ๑ คน มีผดุงครรภ์ ๔ คน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ อีกประมาณ ๑๐ คน สถานีนอนามัยแห่งนี้เคยมีบัณฑิตอาสาสมัครมาประจำอยู่แล้ว ๒ คน ปรากฏว่าบัณฑิตอาสาสมัครดังกล่าว ปฏิบัติงานในหน้าที่

ความรับผิดชอบได้อย่างค้ำยำง จนถือเป็นแบบอย่างที่ดี
ของข้าราชการและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ร่วมปฏิบัติงาน
อยู่ในขณะนั้นได้

ฉะนั้น ในการส่งบัณฑิตอาสาสมัครออกไปตาม
จังหวัดต่าง ๆ ในครั้ง^{๕๕}นี้ ทางเทศบาลตำบลเมืองพล
จังหวัดขอนแก่น จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านโปรด
พิจารณาจัดส่งบัณฑิตอาสาสมัคร ไปประจำสถานี
อนามัยชั้น ๑ เทศบาลตำบลเมืองพล อำเภอพล
จังหวัดขอนแก่นด้วย จำนวน ๑ ท่าน.....”

นายสุภสิทธิ์ เตชะตานนท์
นายกเทศมนตรี ตำบลเมืองพล

๑ กรกฎาคม ๒๕๑๕

งานของบัณฑิตอาสาสมัคร

“ก่อนอื่นผมขอบอกว่า ผมและครูของผมรู้สึก
ใจมาก ที่ได้บัณฑิตที่มีอุดมการณ์สูงไปร่วมงาน
เมื่อได้รับจดหมายคุณ ๑๐ ส.ค. ๒๒ ผมจึงรีบตอบ
เลย ซึ่งแท้จริงเรื่องนี้ผมคิดว่าคงไม่มีหวังเสียแล้ว
เพราะผมพึ่งรู้วิธีการขอบัณฑิต ผมทำเรื่องราวเข้าไป

จึงคิดว่าทางสำนัก ฯ ของคุณคงไม่พิจารณา ที่จะได้ไป
จึงดีใจมากเป็นธรรมดา

ผมใคร่เล่าความเป็นมาของหมู่บ้าน โรงเรียนให้
ทราบพอสังเขป ดังนี้ หมู่บ้านใหม่นี้เพิ่งเกิดเมื่อปี
๒๕๑๐ โดยผู้คนชาวบ้านอพยพมาจากหลายสิบ
จังหวัด ภาคอีสานทุกจังหวัด ภาคกลางมีหลาย
จังหวัด เช่น ชัยนาท สุพรรณบุรี กรุงเทพฯ ฯ
ก็มี ฯลฯ ผมรวมตุรว ๕๘ จังหวัด พวกนี้มาบุกป่า
ไม้ เขตอุทยานแห่งชาติและป่าสงวนทำไร่เลื่อนลอย
เอาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในแถบนี้เลี้ยงปากท้อง
จนมีจำนวนครอบครัวมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งขณะนั้นมี
ประมาณ ๘,๐๐๐ กว่าครอบครัว แต่ขณะนั้นหมู่บ้าน
นี้ยังไม่เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีผู้ใหญ่
บ้านปกครอง เรื่องนี้แหละจึงทำให้เกิดช่องว่าง
ระหว่างฝ่ายปกครองกับชาวบ้านอย่างมาก หลังคา
บ้านกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามไร่นา ไม่เป็นกลุ่ม
ก้อน ยากแก่การรวมกลุ่ม หมู่บ้านบางแห่งห่างกัน
๕-๑๐ กม. ก็มี เมื่อปี ๒๕๑๔ ทางครุร่วมกับ
ทหารกองทัพอากาศที่ ๒ สงสารลูกหลานไทยที่ติด

ตามมาอยู่กับผู้ปกครอง ๑๐๐ คนเศษ จึงขอทาง
 องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตั้งเป็นโรงเรียนสาขา
 โรงเรียนบ้านสร้างคือชั้น.....ขณะนั้นมีนักเรียน ๔๓๔
 กว่าคน ครู ๑๒ คน เด็กก่อนวัยเรียนอีก ๘๕ คน
 รวมแล้ว ๕๐๑ กว่าคน คุณคิดอุปสรรคปัญหาจะมี
 อะไรบ้าง โรงเรียนเปิดสอนมาถึงปี ๒๕๒๐ คร.
 เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา ภรรยาทูตเคนมาร์คประจำ
 ประเทศไทยมาพบเข้า เกิดสงสารจึงช่วยสร้างอาคาร
 ให้ ๑ หลัง พอบรรเทาได้บ้าง และบั้นเองทาง
 โรงเรียนจึงได้รับอนุญาต ให้เป็นโรงเรียนเอกเทศ
 แยกตัวจากโรงเรียนสร้างคือ ปี ๒๕๒๑ ทางองค์การ
 บริหารส่วนจังหวัดมาสร้างอาคารให้ ๑ หลัง แต่ถึง
 กระนั้นก็ยังไมเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ขณะนี้เปิด
 สอน ๑๖ ห้องเรียน อาคารมี ๙ ห้องเรียน ครู ๑๒
 คน คุณคิดเอาว่าจะหนักขนาดไหน

โรงเรียนนี้คือน้อย ที่ยังมีผู้เมตตาหลายคนยื่นมือ
 เข้ามาช่วยเหลือ โดยเฉพาะ ดร. เพ็ญศักดิ์ ได้ทุ่มเท
 ทุกอย่างเพื่อบ้านใหม่อย่างมาก ซึ่งมันมีหลายอย่าง

จะเล่าให้ฟังแต่ผมคิดว่ามันจะมากไป เอาให้คุณไป
เสียก่อน ผมจะเล่าหรือบอกสภาพต่าง ๆ ให้ทราบ
เอง

ที่คุณว่าจะให้เตรียมอะไรไปบ้างนั้น ผมคิดว่า
เอาเครื่องนอนของใช้ที่จำเป็นก็พอ สิ่งอื่นๆ เอาไว้
ไปประสบแล้วจึงคอยคิดหาหรือแก้ไขทีหลัง....”

นายระเบียบ ไชยเชษฐ์
ครูใหญ่โรงเรียนบ้านใหม่พัฒนา
ตำบลสร้างก่อ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๒

“บัณฑิตอาสาสมัครเป็นที่รักใคร่ และเอ็นดูของ
คนในหมู่บ้าน เข้ากับคนได้ทุกรุ่น และช่วยเหลือ
ชาวบ้านเท่าที่จะทำได้ ไม่เลื่องงาน และไม่ทำตัว
ห่างเหินหรืออวดรู้ จึงทำให้ชาวบ้านไว้วางใจและนิยม
บัณฑิตอาสาสมัคร ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือ
เป็นพิเศษคือผู้ใหญ่บ้านและครูใหญ่ เพื่อนครูก็รัก
และช่วยเหลือบัณฑิตอาสาสมัครเป็นอย่างดี ตลอดจน
นักเรียนก็ให้ความสนิทสนมและเคารพรัก”

ฉายแสง ศรีชาภักดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษานักบัณฑิตอาสาสมัคร
๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

“ผู้ร่วมงานโรงเรียน บอ. คือครู และนักเรียน นักเรียนส่วนมากรักบัณฑิตอาสาสมัคร ส่วนครูที่ทำงานด้วยกันไม่มีปัญหาทางส่วนตัวแต่อย่างใด สบายใจกันทุกฝ่าย ผมคิด ๆ อยู่ แต่ว่า บอ. ของเราจะทำให้ชาวบ้านมองว่า ครูคนอื่นไม่ทำงานไปเท่านั้น เพราะชาวบ้านพูดเปรียบเทียบหากำติชมอยู่เสมอ ทางแกก็จะต้องให้ บอ. ปรึกษาคูอื่น ๆ อยู่เรื่อย ๆ ในการทำงาน และไม่ทำอะไรให้ล้าหน้ามากนัก ซึ่งเรื่องนี้ผมก็ได้แนะนำไปแล้ว

ทางชาวบ้านเองเนื่องจากคำชมของเด็ก และการเยี่ยมเยียน ทำให้ชาวบ้านรัก บอ. และชมกันอยู่ทั่วไป ออกปากกันว่า บอ. มาอยู่ ๑ เดือน รู้จักชาวบ้านมากกว่าครูอื่น ๆ ที่มาอยู่ ๑ ปีเสียอีก”

แก้วสรร อติโพธิ์

อาจารย์ที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร : ความช่วยเหลือจากในประเทศและต่างประเทศ

นอกจากงบประมาณส่วนหนึ่งที่ได้รับจากรัฐบาล

เพื่อทำงานบัณฑิตอาสาสมัคร สำนัก ฯ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน มูลนิธิเอกชน และส่วนบุคคลในประเทศ เช่น มูลนิธิ ท. สุวรรณ (บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช) คุณเอก สยามวาตา และคุณวัย วรรณะกุล เป็นต้น

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร เริ่มได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในปีพุทธศักราช ๒๕๑๖ เป็นความช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไขจาก มูลนิธิฟอร์ด มูลนิธิเอเซียสถานทูตอังกฤษ หน่วยอาสาสมัครแคนาดาในประเทศไทย (Canadian University Service Overseas) หน่วยอาสาสมัครเยอรมัน (German Volunteer Service)

ในปีงบประมาณ ๒๕๒๒/๒๕๒๓ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นเงินไทยทั้งสิ้นประมาณ ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาทเศษ ส่วนใหญ่เป็นความช่วยเหลือจากหน่วยอาสาสมัครเยอรมัน ซึ่งต้องการให้เพิ่มบัณฑิตอาสาสมัครไทยทดแทนการการส่งอาสาสมัคร จากต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทย

**DEUTSCHER
ENTWICKLUNGSDIENST
GEMEINNUTZIGE
GESELLSCHAFT MBH**

หน่วยอาสาสมัครพลเรือนเยอรมัน

It was a great pleasure for me to meet you on wednesday afternoon and I hope that this meeting will mark the beginning of a new era of volunteer work in Thailand. As promised I am putting on record some of my ideas about the future of volunteers in this country. These are my own private views and do not at the moment represent official policy. Although the changes I would like to see are somewhat radical, I am encouraged by the fact that many of my Thai and German colleagues, are thinking along the same lines. Progress in

official circles will depend on how convincingly we can put forward the case for reform.

In my paper I set out some of the reasons why I consider that Thai volunteers are more suitable than foreign personnel. I do not think it is necessary for me to elaborate on this point and I would not want anyone to have the impression that I was trying to belittle the service given by the foreigners. It is simply a question of qualification or, as we sportingly say in England, "horses for courses."

David Newell

June 9, 1978

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครกับองค์การสหประชาชาติ

ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ สำนักบัณฑิตอาสาสมัครร่วมมือกับหน่วยอาสาสมัครขององค์การสหประชาชาติทำงานโครงการแรกเปลี่ยนอาสาสมัครระหว่างประเทศในภาคพื้นเอเชีย ในกลุ่มประเทศศรีลังกา บังกลาเทศ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ชณะนี

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครส่งบัณฑิตอาสาสมัครซึ่งเสร็จ
สิ้นการทำงานอาสาสมัครตามข้อกำหนดในประเทศไทย
แล้ว ไปปฏิบัติงานในประเทศศรีลังกาจำนวน ๒ คน
และจะเพิ่มมากขึ้นในปีต่อ ๆ ไป ทั้งนี้เพื่อให้บัณฑิต
อาสาสมัครไทยมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น และ
เพื่อการเสริมสร้างกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศ
เพื่อนบ้าน